

فرازی از رهنمودهای رهبر معظم انقلاب درباره اقتصاد مقاومتی

امروز بیست و نهم بهمن است. سال گذشته بیست و نهم بهمن، سیاست‌های اقتصاد مقاومتی را به دستگاه‌های مختلف ابلاغ کردیم؛ امروز یک سال گذشته. اقتصاد مقاومتی برای کشور ضروری است؛ تحریم باشد هم لازم است، تحریم نباشد هم لازم است.

آن روزی که تحریمی هم در این کشور وجود نداشته باشد، اقتصاد مقاومتی برای این کشور ضروری است، لازم است. اقتصاد مقاومتی یعنی ما بنای اقتصادی کشور را جوری تنظیم کنیم و ترتیب بدهیم که تکانه‌های جهانی در آن اثر نگذارد.

یک روز عزا نگیریم که نفت از ۱۰۰ دلار رسید به ۴۵ دلار؛ یک روز عزا نگیریم که آمریکایی‌ها ما را تهدید می‌کنند که فلان چیز و فلان چیز و فلان چیز را تحریم می‌کنیم یا عملاً تحریم بکنند؛ عزا نگیریم که اروپایی‌ها کشتیرانی ما را تحریم کردند.

اگر در کشور اقتصاد مقاومتی باشد، هیچ کدام از این تکانه‌های بین‌المللی نمی‌تواند به زندگی مردم آسیب وارد کند.

اقتصاد مقاومتی یعنی این؛ یعنی در داخل کشور، ساخت اقتصادی و بنای اقتصادی جوری باشد که از نیروهای مردم استفاده بشود، کمک واقعی گرفته بشود، برنامه‌ریزی بشود، بنای اقتصادی استحکام پیدا کند که من حالا مواردی را ذکر خواهم کرد که این کارها باید انجام بگیرد. تکیه‌ی مسئولان کشور بر این باشد که حرکت اقتصادی کشور را این جوری قرار بدهند. اگر این شد، شکوفایی خواهد شد؛ اگر این شد، از تهدید دشمن دیگر نمیترسیم، از تحریم دیگر تنمان نمیلرزد، از پایین افتادن قیمت نفت عزا نمی‌گیریم؛ این اقتصاد مقاومتی است. تکیه‌ی عمده‌ی اقتصاد مقاومتی هم باز روی مردم است؛ روی تولید داخلی است.

حسین پناهیان

مدیرعامل شرکت بورس کالای ایران

سال ۱۳۹۳ در حالی به روزهای پایانی نزدیک می‌شود که در طول عمر هفت ساله بورس کالای ایران، یک دوره زمانی ویژه و خاص محسوب می‌شد؛ چه به دلیل اقدامات توسعه‌ای– تاریخی که به منظور افزایش دامنه نفوذ و بهره‌مندی اقتصاد ایران از این بازار متشکل کالایی صورت گرفته است و چه به دلیل نقش‌ها، کارکردها، مسئولیت‌ها و اختیاراتی که قانون‌گذاران و سیاست‌گذاران اقتصادی کشور به منظور بهبود موقعیت اقتصادی کشور و ارتقای رفاه همگانی برای این بازار رو به توسعه تعریف کرده است.

سال ۱۳۹۴، برای اینجانب و همکارانم در شرکت بورس کالای ایران، فرصتی مغتنم بود که با روحیه جمعی و حمایت تمامی مسئولان ارشد اقتصادی کشور، نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی و پشتیبانی‌های بی‌دریغ مسئولان دلسوز بازار سرمایه به رهاوردهایی نایل شویم که اجرای تمامی این امور بدون همدلی، همراهی و مشارکت جمعی، امکان‌پذیر نبوده است.

در این سال، بورس کالای ایران با برنامه‌ریزی عملیاتی و راهبردی مسیر حرکت جمعی نیروهای فعال در بازار و ذی‌نفعان آن را به صورت مستقیم و غیرمستقیم ترسیم کرد و تلاش و اراده جمعی خود را به عنوان متشکل‌ترین بازار کالایی کشور، برای برون‌داد موثرتری برای اقتصاد ایران اسلامی به کار برد.

از همان روزهای نخست سال جاری، تمام تلاش‌مان صرف این مهم شد که با وجود تمام محدودیت‌ها و فراز و فرودهای محیطی که در مسیر فعالیت‌های نهادی توسعه‌ای بازار وجود داشته و دارد، بورس کالای ایران سالی متمایز را در کارنامه عملکرد کاری‌اش ثبت کند.

به همین دلیل، توان جمعی‌مان صرف این مساله شد که بورس کالای کشور در تمامی ابعاد سازمانی، مقرراتی، زیرساخت‌های فنی، به کارگیری سازوکارها و ابزارهای نوین مالی، متنوع‌سازی روش‌ها و شیوه‌های معاملات، تعاملات بین‌المللی، تولید ادبیات تخصصی و فنی بورس کالایی(اقتصادی، مالی، حقوقی، ارتباطی و…) به دستاوردهایی نایل شود که نتایج آن، در تمامی ابعاد بازار طی سال‌های متمادی، بازتاب بیرونی داشته و زمینه‌ساز تحولات و اصلاحات آتی بازار شود.

رویکرد و عملکرد بورس کالای ایران در سال ۹۳، صرفا مبتنی بر معرفی رهاوردهای کمی و سنجه‌های آماری ارقامی نبود.

ما به این نتیجه رسیدیم که صرفا روندهای آماری و تغییر ارقام نمی‌تواند مبین تمامی دستاوردها یا کسب «ترین»های یک بازار یا محیطی باشد که دائما با تلاطم‌ها، محدودیت‌ها و فرصت‌های متکثری روبه‌رو است.

به بیان ساده‌تر، فقط آمار، عدد و رقم، موید عملکردها و کارکردها و رویکردها نیست.بر همین اساس، ضمن در نظر داشتن چارچوب‌های حسابداری ذهنی مبنی بر موفقیت برحسب عدد و رقم؛ توسعه بورس کالا را به مثابه تحولاتی فرصت‌ساز برای تمام عرصه‌های اقتصادی و رشته‌های صنعتی و حوزه‌های

بازرگانی فرض کردیم؛ به همین دلیل، مسیر توسعه بورس کالای ایران در سال ۱۳۹۳ مبتنی بر اقدامات راهبردی برای دستیابی به اهداف کلان توسعه‌ای بازار بوده است، نه تحولاتی محصور به یک بازار محدود.

در اینجا به هیچ‌وجه قصد ندارم به صورت مبسوط به آن بخش از اقداماتی که در سال ۱۳۹۳ صورت گرفته اشاره کنم، چرا که در این شماره از نشریه «پیام اقتصادی بورس کالا»، به صورت مفصل و در قالب مقاله و گزارش به بخشی از اقدامات اشاره شده است، اما توسعه فیزیکی بازار در ابعاد داخلی در چارچوب اقداماتی نظیر ایجاد نمایندگی و دفاتر کارگزاری در شهرهای شمالی کشور، راه‌اندازی یا فعال‌سازی بازار فرعی با معاملات جدید، توسعه مجازی بازار در قالب گسترش معاملات آنلاین، متنوع‌سازی دادوستدها در قالب قراردادهای مشتقه، توسعه بین‌المللی بورس کالا در قالب عضویت رسمی بورس کالا در اتحادیه الکترونیکی بین بورسی(IEU) و ده‌ها اقدام دیگر نتیجه تلاش جمعی تمامی ذی‌نفعان مادی و معنوی بورس کالای کشور بوده است.

از تمامی شرکت‌های عرضه‌کننده که به قواعد توسعه اقتصادی کشور و شفافیت احترام می‌گذارند تا کارگزارانی که به عنوان پیش‌قراولان گردش کالا و اطلاعات در بازار نقش ارزنده‌ای در رشد کمی و کیفی بورس کالا داشته‌اند.

دراینجا بیان نکاتی اساسی درباره اقدامات سال ۱۳۹۳ ضروری به نظر می‌رسد. نخست اینکه ملاک و معیار عمل، همت و همبستگی نانوشته تمامی ارکان بورس کالا (با توجه به اینکه اقتصاد کشور همچنان در سال ۹۳ تحت تاثیر متغیرهای برون‌زای روانی، سیاسی و اقتصادی بوده و صرف نگاه کمی نمی‌تواند مسیر توسعه کشور را تعیین کند) دستیابی به شاخص‌ها و راهبردهای اقتصاد مقاومتی مورد تاکید مقام معظم رهبری بوده است و اگر کارنامه‌ای به چشم می‌خورد، اتکا و اقتدا به منویات معظم‌له است.

تمام تلاش ما این بوده است که پیوندی ناگسستنی و عمیق میان اهداف و اقدامات بورس کالا با مفهوم عینی و ارزشمند اقتصاد مقاومتی و مقدمات ورود بازار به برنامه ششم توسعه کشور ایجاد کنیم، تا بورس کالای ایران بتواند خود را در مسیر توسعه و تعالی قرار دهد.افزون بر این موارد، در سالی که گذشت، سازوکارهای بورس کالای ایران، از سوی سیاست‌گذاران اجرایی کشور در لایحه خروج از رکود مورد توجه جدی قرار گرفت.

اشاره صریح دولت در لایحه مزبور به نقش بورس کالا و همچنین ابلاغ مصوبه ۲۵مردادماه ۱۳۹۳، نشان از عنایت جدی دولت به کارکرد این بازار در اقتصاد ملی دارد.

در این مصوبه تصریح شده است که به جز کالاهای اساسی و انحصاری، کشف نرخ کالاهایی که امکان پذیرش و خرید و فروش آنها در بورس کالای ایران وجود دارد باید از طریق این بورس صورت گیرد. این مصوبه، دستگاه‌های اجرایی را ملزم کرده ظرف یک سال از تاریخ ابلاغ این تصویب‌نامه نسبت به پذیرش کالاهای مزبور در بورس مربوطه اقدام کنند.

همچنین براساس این مصوبه، مرجع تشخیص قابلیت پذیرش کالاها در بورس‌ها، هیات پذیرش بورس مربوطه است. جدا از این، در مصوبه مزبور تصریح شده است که وزارت نفت و سازمان بورس اوراق بهادار، اقدامات لازم را برای تامین مالی نیازهای خود از طریق پیش‌فروش فرآورده‌های نفتی به صورت سلف در بورس کالای ایران انجام دهند.

صراحت دولت درخصوص اتکا به مکانیزم بورس کالای ایران برای کشف قیمت، چند پیام ویژه به دستگاه‌های اجرایی دارد که در این مصوبه مورد خطاب قرار گرفته‌اند؛ نخست آنکه کارکرد این بازار، فراتر از یک بازار متشکل شفافیت‌ساز در اقتصاد تعریف شده و دولت اثربخشی مکانیزم‌های آن را به مانند محیطی برای اقتصاد در حال گذار ایران از ملاحظات قیمت‌گذاری دولتی به قیمت‌گذاری طبق سازوکارهای بازار تعریف کرده است.

دومین پیام نه چندان مستتر در لایحه و مصوبه دولت این است که بازارهایی که طی سال‌ها در نبود شفافیت به حیات‌شان ادامه داده‌اند و در وضعیت غیررقابتی به سربرده و هزینه مبادلات را افزایش داده‌اند، باید خود را از تاریکی خارج کرده و از الزامات رشد و توسعه اقتصاد کشور تمکین کنند.تردیدی نیست بورس کالای ایران در حالی وارد سال جدید می‌شود که اقدامات جاری و آتی، نقش و آثار خود را بیش از گذشته نمایان ساخته و در سال جدید شاهد تحولاتی خواهیم بود که بورس کالا را بیش از پیش به یک بازار در خدمت اقتصاد کشورمان نزدیک می‌کند.

پیام اقتصادی

بورس کالا

دوماهنامه تخصصی شرکت بورس کالای ایران

پیش درآمد

از بورس‌های کالایی جهان چه خبر؟

خودروسازان به ایستگاه بورس کالا می‌رسند؟

سرمایه‌گذاران آتی برخط— شدند

پرونده اول

افق بازار

سال آتی روزهای نتیجه‌گیری است

بازاری برای اقتصاد ملی

نفرین نفتی

پرونده دوم

خروج

از رکود

اتحاد ذی‌نفوذا، دلالتان ، لابی‌گران

رقابت پذیری بازار با قواعد ۸گانه

اقتصاد مقاومتی با اهرم بازار شفاف

بورس کالا مکانیزم مناسبی است

چرخه‌های رونق و رکود

پرونده سوم

کشاورزان و بورس کالا

«قیمت تضمینی» جایگزین «خرید تضمینی»

بی رغبتی خواسته یا نا خواسته

بورس کالا سرزمین کشاورزان خرده‌پا ؟

پرونده چهارم

مقالات

همه چیز درباره اوراق سلف موازی

کارکردهای حیاتی یک بازار برای صنایع فلزی

الزامی به نام «استاندارد پذیرش»

سال اول
شماره دوم
اسفند ۱۳۹۳

صاحب امتیاز

شرکت بورس کالای ایران

مدیر مسئول

دکتر حسین پناهیان

زیر نظر شورای سیاست گذاری

سردبیر

محسن ایلچی

مدیر اجرایی

شایان مصری

هیات تحریریه

امین افصحی، علی پناهی، علی حق، مریم زمانیان،

مژگان صانعی، محمدرضا طهماسبی ، ستار مرادی،

محسن نعمتی، مریم فکری ، لیلی خامنه

همکاران این شماره

محبوبه اسکندری، شیمیا فرامرزیان، جواد فلاح، سید

هادی موسوی نیک، احمد محمدی، اکبر میرزاپور،

علیرضا ناصرپور، فاطمه نائبی

گرافیک و صفحه آرایی:

سارا خریدار

ویراستار و نمونه‌خوان:

فرشید فرامرز، طیبه اخلاقی

نشانی: تهران– خیابان آیت الله طالقانی، بعد از تقاطع ولی‌عصر(عج)،شماره ۳۵۱

تلفن: ۸۸۳۸۳۰۶۱

شماره پیامک: ۱۰۰۰۸۵۶۴

نمابر: ۸۸۳۸۳۰۶۱

■ **مطالب مندرج در نشریه بیانگر دیدگاه‌های نویسنده‌ها است و به هیچ وجه دیدگاه رسمی شرکت بورس کالای ایران نیست.**

■ **حق رد، جرح، تعدیل و اصلاح مطالب ارسالی برای مدیریت نشریه محفوظ است.**

انعقاد تفاهم‌نامه سه‌جانبه الکترونیکی معاملات

ایران، بورس کالای بلاروس و بورس کالای ارمنستان و با مشارکت شرکت نرم‌افزاری سافت‌کلاب (Softclub) به عنوان مجری و پیمانکار پروژه، به امضا رسید. براساس توافقات صورت گرفته، آغاز کار با شناسایی کالاهایی با بیشترین میزان محبوبیت از جنبه‌های صادرات و واردات و قابلیت معامله شدن در بستر معاملات بورس کالایی صورت می‌گیرد و در ادامه فرایندهای انجام معامله به صورت بخش به بخش مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

سرمایه‌گذاران خارجی در بورس کالای ایران

سرمایه‌گذاران و معامله‌گران آلمانی و سوئیسی در بورس کالای ایران حضور یافتند.

مطابق برنامه راهبردی شرکت بورس کالای ایران، با هدف توسعه حضور این بورس در بازارهای سرمایه بین‌المللی، حضور و مشارکت در رویدادهای بین‌المللی بیش از پیش مورد تأکید قرار گرفته است.

یکی از این رویدادهای بین‌المللی که هر ساله در قاره اروپا برگزار می‌شود، نمایشگاه صنعت سرمایه‌گذاری اینوست (Invest) است.

این رویداد، معمولاً در فروردین‌ماه هر سال در شهر اشتوتگارت آلمان برگزار می‌شود که بورس کالای ایران طی دو سال متوالی در آن حضور داشته است. بورس کالا با حضور در این نمایشگاه از یکسو به معرفی ساختار بازار سرمایه، فرایندهای معاملاتی در بورس کالا و تنوع محصولات پذیرفته شده پرداخته است و از سوی دیگر پتانسیل‌های سرمایه‌گذاری در بازار رسمی کالایی ایران را از طریق ساز و کار بورس، برای سرمایه‌گذاران و قشر علمی بازدیدکننده تشریح کرده است.

در پی حضور بورس کالای ایران در نمایشگاه اینوست، در بهمن‌ماه سال جاری برخی از سرمایه‌گذاران و معامله‌گران آلمانی و سوئیسی برای آشنایی با نحوه معاملات و کالاهای قابل معامله در بورس کالای ایران حضور یافتند و به تبادل نظر و گفت‌وگو برای معامله و سرمایه‌گذاری در بورس کالای ایران پرداختند.

آغاز عرضه خرد محصولات فولادی

با توافقات انجام شده میان بورس کالای ایران و عرضه‌کنندگان، عرضه خرد محصولات فولادی از سوی اشخاص حقیقی و حقوقی در بورس کالای ایران فراهم شد. در نشست مشترک مسئولان سازمان بورس و اوراق بهادار با مدیران عامل چند شرکت فولادی، دو تصمیم جدید به منظور فروش بهتر محصولات فولادی در بورس کالای ایران اتخاذ شد. در این نشست که با حضور رئیس سازمان بورس و اوراق بهادار، مدیرعامل بورس کالای ایران و جمعی از مدیران عامل شرکت‌های بزرگ تولیدکننده فولاد از جمله فولاد مبارکه، فولاد خوزستان و فولاد آلیاژی برگزار شد، مقرر شد امکان عرضه خرد محصولات فولادی در بورس کالای ایران به اشخاص حقیقی و حقوقی فراهم شود. همچنین در جلسه مزبور تصویب شد قیمت پایه عرضه محصولات فولادی در بورس کالا براساس میانگین قیمت معاملات در آخرین روز عرضه قبلی تعیین شود، لیکن عرضه با قیمت اعلامی عرضه‌کننده در مرحله مظنه‌یابی (زرد)، متناسب با قیمت تقاضای ثبت شده انجام خواهد شد.

کاهش حداقل عرضه برخی محصولات فولادی

حداقل عرضه کالاهای شمش (بلوم و بیلت فولادی)، تختال و میلگرد و تیرآهن در بورس کالای ایران کاهش یافت. حداقل عرضه شمش (بلوم و بیلت فولادی)، تختال و میلگرد و تیرآهن به ترتیب به دو هزار تن، دو هزار تن و ۱۳۲ تن کاهش یافته است. شایان ذکر است حداقل تخصیص و حداقل خرید هر کارگزار برای شمش‌های بلوم و بیلت فولادی و تختال ۵۰۰ تن خواهد بود؛ این عدد برای میلگرد و تیرآهن نیز ۶۶ تن است.

سوت ممتد راه آهن در ایستگاه بورس کالا

بازار فرعی بورس کالای ایران در حالی با عرضه ضایعات فلزی شرکت راه‌آهن جمهوری اسلامی ایران فعالیت خود را آغاز کرد که تاکنون عرضه ۱۸ نوع از ضایعات فلزی، چوبی و روغنی این شرکت را تجربه کرده است. شرکت راه‌آهن جمهوری اسلامی ایران محصولات ضایعاتی خود را در قالب آرمیچر غیرقابل بازسازی، باتری فرسوده ضایعاتی، براده فلزی، بشکه خالی، تراورس چوبی فرسوده، چرخ‌دنده ضایعاتی، چرخ ضایعاتی، ضایعات آهن‌آلات سبک، ضایعات آهن‌آلات سنگین، ضایعات واگنی، محور چرخ لوکوموتیو، مقاومت صنعتی و معدنی نیز شاهد پذیرش قراضه آهن شرکت بازرگانی ایده تجارت سیروان بود.

روى تابلوسى بازار فرعى بورس کالا برد. تاکنون ۱۱ نوع از محصولات ضایعاتی شرکت راه‌آهن جمهوری اسلامی ایران به حجم ۱۵۳۱ تن مورد دادوستد قرار گرفته است.

نخستین معامله مرغ منجمد

روز شنبه ۱۱ بهمن‌ماه با معامله ۴۰ تن مرغ منجمد رنج یک شرکت پشتیبانی امور دام به قیمت ۴۵ هزار ریال در هر کیلو، اولین معامله این محصول در بورس کالای ایران ثبت شد و پس از آن به دفعات به صورت سلف و نقد مورد دادوستد قرار گرفته است. مرغ منجمد پذیرش شده در بورس کالای ایران از نظر تاریخ انقضا به سه دسته تاریخ انقضای زیر یک‌ماه، سه تا شش ماه و شش تا هشت ماه دسته‌بندی می‌شود که بسته به تاریخ انقضای آن قیمتش متفاوت است. شرکت‌های پیشگامان نصر زنجان و پشتیبانی امور دام، دو عرضه‌کننده مرغ منجمد در بورس کالای ایران هستند

پذیرش رب گوجه فرنگی

۵۰۰ تن رب گوجه‌فرنگی عرضه شده از سوی اتحادیه مرکزی تعاونی‌های روستایی و کشاورزی ایران در بازار فرعی بورس کالای ایران مورد پذیرش قرار گرفت. از دیگر محصولات کشاورزی که در بورس کالای ایران مورد پذیرش قرار گرفت، می‌توان به ۵۰ تن دانه خرفه تولیدی شرکت زربت گستر رامجرد اشاره کرد. گیاه خرفه با اسم علمی Portulaca Oleracea و با نام انگلیسی Purslane، دارای برگ‌های گوشتی و بذره‌ای سیاه ریز است و کاربرد دارویی دارد. این گیاه در طب سنتی نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد. گفتنی است تالار فرآورده‌های نفتی و پتروشیمی نیز شاهد پذیرش انواع کالا بود. عایق رطوبتی شرکت‌های شرق گستر دلیجان، بایر طوس شرق، سماء بام دلیجان، عایق بام سایبان، عایق رطوبتی ستاره شرق، بام گستران و رایکا شاپلین از جمله موارد پذیرش شده طی دو ماهه اخیر بوده است. قیر شرکت‌های پالایش نگیں سیاه آذربایجان و رهیار گستر نوین از دیگر پذیرش‌های تالار فرآورده‌های نفتی و پتروشیمی بود. گروه مواد شیمیایی نیز پذیرش کود شیمیایی بیولوژیک RNA تولیدی شرکت پالایش کود کاشان، منومر وینیل استات تولیدی شرکت سی‌سی‌دی سنگاپور و کربن فعال تولیدی شکت کربن فعال پارس رفسنجان را تجربه کرد. بازار فرعی در گروه محصولات صنعتی و معدنی نیز شاهد پذیرش قراضه آهن شرکت بازرگانی ایده تجارت سیروان بود.

برگزاری کارگاه‌های آموزشی در حاشیه همایش فولاد

روز چهارشنبه، هشتم بهمن‌ماه برپایی دو کارگاه آموزشی بورس کالا در پنجمین همایش چشم‌انداز صنعت فولاد و معدن کشور با استقبال فعالان بازار روبه‌رو شد.

به گزارش روابط عمومی و امور بین‌الملل بورس کالای ایران، در نخستین کارگاه بورس کالا در این همایش با عنوان «آشنایی با گواهی سپرده کالایی» که توسط «اکبر میرزاپور» رئیس اداره انبارهای این بورس ارائه شد، شرکت‌کنندگان با کاربردهای قبض و مزایای گواهی سپرده کالایی آشنا شدند. بر اساس این گزارش، گواهی سپرده کالایی اوراق بهاداری است که موید مالکیت دارنده آن بر مقدار معینی از کالا است و پشتوانه آن قبض انباری است که توسط انبارهای مورد تأیید بورس صادر می‌شود.

همچنین گواهی سپرده کالایی علاوه بر اینکه می‌تواند پشتوانه دریافت تسهیلات از نظام بانکی شود، به عنوان تضمین به منظور انجام معامله در بورس کالا، ابزار تحویل در قراردادهای آتی و نشانگر وضعیت موجودی کالاها در انبارها برای سیاست‌گذاران به شمار می‌رود. از مزایای استقرار نظام انبارداری و صدور گواهی سپرده کالایی در بورس می‌توان به امکان نقدینه کردن کالاهای راكد، کاهش هزینه‌های انبارداری و جابه‌جایی بین انبارها، تأمین مالی تولیدکنندگان در کوتاه‌ترین زمان و مدیریت فاصله زمانی بین تولید و مصرف کالا و تثبیت قیمت‌ها اشاره کرد.

این گزارش حاکی است در دومین کارگاه بورس کالا در این همایش با عنوان «روش‌های تأمین مالی صنعت فولاد و معدن از طریق اوراق سلف موازی استاندارد» که توسط «محمدرضا ناصرپور» رئیس اداره توسعه ابزارهای مالی نوین این بورس ارائه شد، شرکت‌کنندگان با مزایا و فرآیند انتشار این اوراق آشنا شدند. بر اساس این گزارش، با توجه به جایگاه اوراق سلف استاندارد در بسته سیاست‌های اقتصادی دولت برای خروج از رکود تورمی، معاملات سلف موازی استاندارد و گواهی سپرده کالایی در بورس مورد توجه تولیدکنندگان قرار گرفته است.

همچنین شرکت‌های تأمین سرمایه به عنوان بازارگردان و مشاور پذیرش تولیدکنندگان در انتخاب دارایی پایه مناسب برای انتشار اوراق سلف موازی استاندارد روی آنها نقش بسزایی را ایفا می‌کنند.

از مزایای انتشار اوراق سلف موازی استاندارد می‌توان به تسهیل تأمین مالی بلندمدت طرح‌های توسعه‌ای بنگاه‌ها، تسهیل تأمین مالی سرمایه در گردش، امکان تعیین حداقل و حداکثر بازدهی، وجود بازارگردان، نقدشوندگی اوراق و امکان مرتبط کردن نرخ بازدهی اوراق به قیمت یک کالا و پوشش ریسک قیمت خریدار و فروشنده اشاره کرد.

در این کارگاه همچنین فرآیند نحوه تأمین مالی بلند و کوتاه‌مدت اوراق، اختیار فروش تبعی و نقش بازارگردان و گروه‌های کالایی مناسب در حوزه محصولات صنعتی و معدنی و فرآورده‌های نفتی و پتروشیمی تشریح شد.

از بورس‌های کالایی جهان چه خبر؟

محمدرضا طهماسبی

کارشناس روابط عمومی و امور بین‌الملل

بورس‌های کالایی در نقاط مختلف جهان در حالی سال ۲۰۱۵ را با رونق معاملات آغاز کردند که تنوع بخشیدن ابزارهای معاملاتی، تنوع بخشی کالاهای معاملاتی و ارتقای سامانه‌های معاملاتی مهم‌ترین اقداماتی بوده که از اولین روزهای کاری‌شان، همزمان با رونق معاملات، به عنوان اقدامات مربوط به توسعه زیرساخت‌های فنی و مالی انجام داده‌اند.

در این میان بورس‌های یورکس، شیکاگو، سنگاپور و بورس بین قاره‌ای سال ۲۰۱۵ را با استقبال معامله‌گران و حجم قابل ملاحظه‌ای از معاملات شروع کردند که البته هنوز با رکورد معاملاتی دسامبر ۲۰۱۴ فاصله زیادی دارد. استقبال معامله‌گران و افزایش تراکنش‌های معاملاتی به اندازه‌ای بود که بورس بین قاره‌ای ناگزیر شد، ساعات کاری اتاق پایاپای خود را افزایش دهد.

اندونزی/صادرات قلع فقط از طریق بورس

بورس قراردادهای مشتق کالایی اندونزی اعلام کرده با توجه به الزام دولت مبنی بر صادرات فلزات پایه مانند قلع فقط از طریق بورس کالایی این کشور، بازار مشتق این بورس متحول و معاملات آتی این بورس رونق چشمگیری یافته است.

اندونزی، بزرگ‌ترین تولیدکننده و صادرکننده قلع در جهان است و هم اکنون بسیاری از شرکت‌های بزرگ کارگزاری بین‌المللی برای اخذ مجوز معاملات آتی این کالا شعب خود را در این کشور راهاندازی کرده‌اند.

چین/تجربه آپشن صندوق‌های سهام

بازار سرمایه چین برای اولین بار طعم معاملات آپشن را چشید. بورس چین برای نخستین بار داد و ستد به صورت اختیار معامله (آپشن) را روی صندوق‌های سهام، اجرایی کرد. قرار است به زودی اولین معامله اختیار روی یکی از محصولات کشاورزی را نیز تجربه کند. نهاد ناظر بازار سرمایه چین در همین رابطه اعلام کرده، به منظور برقراری امکان مدیریت ریسک برای صنایع و فعالان بازار توسعه و بالابردن استانداردهای معاملاتی این بازار برنامه‌های ویژه‌ای را برای افزایش معاملات اختیار در بازار کالایی و دارایی‌های مالی اجرایی کرده است. تاثیر مثبت این معاملات به حدی بود که شاخص سهام بورس شانگهای پنج درصد رشد کرد.

بورس قراردادهای مشتق کالایی هند NCDEX اعلام کرده با توجه به برنامه‌های توسعه ای این بازار و برای پاسخگویی به نیاز بازار، سامانه معاملاتی خود را با کمک شرکت میلنیوم آی تی MillenniumIT وابسته به بورس لندن ارتقا خواهد داد. قرار است زیرساخت فناوری معاملات مشتق این بورس توسط میلنیوم آی تی متحول شود

یورونکست/راهاندازی آتی گندم

در اروپا خبرها حاکی است که بورس یورونکست پاریس قرارداد آتی جدیدی را با عنوان قرارداد آتی گندم ممتاز راهاندازی کرده است. تفاوت این قرارداد با قراردادهای قبلی گندم استانداردهای بالاتر گندم مورد معامله در این قرارداد است.

بورس شیکاگو که سال گذشته شاخه اروپایی خود را در لندن راهاندازی کرده، به عنوان رقیبی سرسخت در بازار آتی گندم اروپا برای بورس یورونکست به شمار می‌رود و با توجه به افت محصول گندم امسال فرانسه بورس یورونکست تحت فشار شدیدی برای رقابت با همتای آمریکایی خود در بازار اروپاست. اولین قرارداد این محصول در ماه مارس منتشر و سررسید تحویل آن ماه سپتامبر(شهریورمهر) خواهد بود.

در همین حال، بورس بین قاره‌ای اعلام کرده به زودی و پس از تایید نهاد ناظر ۵۰ قرارداد آتی و اختیار جدید روی کالاهای گروه انرژی منتشر و راهاندازی خواهد کرد. تسویه و پایاپای این قراردادها در سامانه اروپایی این بورس یعنی ICE Clear Europe انجام می‌شود.

شیکاگو/آتی شمش طلای یک کیلوگرمی

در آمریکا نیز بورس شیکاگو یک قرارداد آتی جدید با عنوان قرارداد آتی شمش طلای یک کیلوگرمی Gold Kilo Futures با قابلیت تحویل فیزیکی به بازار جهانی معرفی کرد. این قرارداد به منظور ایجاد تسهیلات برای معامله‌گران آسیایی و بر مبنای طلای عیار ۹۹۹۹ مورد معامله در هنگ کنگ تنظیم و راهاندازی شده است. اندازه قرارداد مزبور یک کیلوگرم معادل ۳۱ اونس و در بورس COMEX نیویوک قابل معامله است. این قرارداد دارای قابلیت تحویل فیزیکی در هنگ کنگ است و با هدف دسترسی ۲۴ ساعته معامله‌گران طلا در آسیا به قیمت‌های طلا در آمریکا و مدیریت ریسک نوسانات قیمتی طراحی شده است. با توجه به سرعت رشد تقاضا برای طلا در بازار چین و شرق آسیا و نگاه بازارهای جهانی به این منطقه، هنگ کنگ مبدل به یکی از مراکز بزرگ معاملات طلا در شرق آسیا شده و راهاندازی این قرارداد برای پاسخ به نیازهای این بازار است.

افت معاملات حراجی و تعطیلی جایگاه‌ها

در همین حال، بورس شیکاگو که پیش‌تر اعلام کرده

بود بنا دارد تالارهای معاملات حضوری خود را تا اوایل تابستان امسال تعطیل کند، با اعتراض شدید کارگزاران و اعضای معامله‌گر خود روبه‌رو شد تا جایی که بسیاری از آنها جلسه مشترکی که در همین رابطه توسط بورس شیکاگو برای بررسی موضوع تشکیل شده بود را با عصبانیت ترک کردند.

بورس شیکاگو دلیل تعطیلی تالارهای معاملاتی خود را افت معاملات حراج حضوری اعلام کرده است. این درحالی‌ست که هم اکنون بسیاری از معامله‌گران این تالارها برای اخذ مجوز انجام معامله جایگاه‌های معاملاتی را خریداری یا اجاره می‌کنند. طی هفته‌های اخیر یک جایگاه معاملاتی به قیمت ۲۹۰ هزار دلار معامله شد. گران‌ترین جایگاه معاملاتی ثبت شده به قیمت ۷۷۵ هزار دلار در سال ۱۹۹۵ معامله شده بود. کارگزاران می‌گویند با تعطیلی جایگاه‌های معاملاتی علاوه بر زیان اعضا، صدها فرصت شغلی مرتبط با معاملات تالار نیز از بین خواهد رفت. بورس شیکاگو در پاسخ به درخواست کارگزاران برای دریافت زیان آنها، اعلام کرده برنامه‌ای برای پرداخت غرامت به دارندگان جایگاه‌ها ندارد. بورس شیکاگو اعلام کرده تعطیلی تالارهای معاملاتی بورس‌های این گروه در نیویورک و شیکاگو سالانه ۱۰ میلیون دلار صرفه اقتصادی دربر خواهد داشت. تالار شیکاگو غلات، نهاده‌های دامی و دام زنده و تالار نیویورک طلا و نفت معامله می‌کند.

هنگ کنگ/ارتقای زیرساخت تالار سرخ

گروه بورس‌های هنگ کنگ، مالک بورس فلزات لندن اعلام کرده، با وجود برنامه بورس شیکاگو برای بستن تالارهای فیزیکی، نه فقط قصد تعطیلی تالار لندن را ندارد، بلکه درنظر دارد یک میلیون پوند برای ارتقای زیرساخت فناوری تالار سرخ سرمایه‌گذاری کند. به رغم سهم ۸۸ درصدی معاملات الکترونیک و غیرحضوری در این بورس، قیمت‌های رسمی LME بر مبنای محصولات فلزی این تالار کشف نرخ می‌شود.

انگلیس/نقل مکان ال‌ام‌ای

از سوی دیگر LME اعلام کرده، بورس به زودی به ساختمان جدید خود نقل مکان خواهد کرد. تالار معاملات این بورس که زمانی در طبقه بالای یک کالاهفروشی قرار داشت، تاکنون چهاربار جابه‌جا شده و به زودی و برای بار پنجم به ساختمان جدید این بورس در نزدیکی بانک

انگلستان خواهد رفت. طبق گفته مدیران این بورس، بخش‌های مختلف بورس فلزات لندن در ساختمان‌های متعددی در سطح شهر لندن پراکنده‌اند و با انتقال به ساختمان جدید تمامی کارکنان این بورس در یک محل کار خواهند کرد. بورس لندن از اکتبر سال گذشته تاکنون ۳۰۰ نیروی جدید استخدام کرده است.

سنگاپور/توافق با دالبان

از بازار سنگ آهن هم خبر می‌رسد پس از راهاندازی موفق قراردادهای آتی سنگ آهن در بورس کالای سنگاپور و بورس دالبان، بورس شیکاگو قرارداد آتی سنگ آهن ۵۸ درصد تحویل بنادر چین را در رقابت با بازارهای آسیایی راهاندازی و معامله کرده است. اولین معامله آتی این ماده معدنی به میزان ۲۰ محموله با سررسید تحویل ژانویه انجام پذیرفته است.

سوئد/تغییر سامانه معاملاتی

از دنیای فناوری‌های بورسی نیز خبر می‌رسد، شرکت سینور سوئد ارائه کننده فناوری‌های معاملاتی طی قراردادی با بورس استرالیا سامانه معاملاتی جدید TRADEExpress ساخت این شرکت را جایگزین سامانه معاملات آتی این بورس خواهد کرد.

هند/ارتقای سامانه معاملاتی

بورس قراردادهای مشتق کالایی هند NCDEX هم اعلام کرده با توجه به برنامه‌های توسعه ای این بازار و برای پاسخگویی به نیاز بازار، سامانه معاملاتی خود را با کمک شرکت میلنیوم آی تی MillenniumIT وابسته به بورس لندن ارتقا خواهد داد. قرار است زیرساخت فناوری معاملات مشتق این بورس توسط میلنیوم آی تی متحول شود. در همین راستا، شرکت میلنیوم آی تی سامانه معاملاتی NextGen خود را جایگزین موتور معاملاتی کنونی این بورس می‌کند و زیرساخت معاملات و نظارت این بورس را بر مبنای این نرم‌افزار معاملاتی طراحی خواهد کرد. سامانه معاملاتی مزبور در بسیاری از بورس‌های مطرح دنیا از جمله بورس اوراق لندن، بورس فلزات لندن، بورس ژوهانسبورگ، بورس هنگ کنگ و بورس سنگاپور پیاده‌سازی و عملیاتی شده است. یکی از ویژگی‌های این سامانه معاملاتی سرعت بسیار بالا به ویژه در خصوص الگوریتم‌ها و راهبردهای پیچیده معاملاتی آتی و اختیار است. [

[illegible]

|||||

11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

9

داستان یک انحصار همیشگی

کارشناس، روابط عمومی، و امور بین الملل

فصل جدید این ماجرا، از روزی آغاز شد که وزیر صنعت، معدن و تجارت طی نامه‌ای به رئیس‌جمهور، معاون اول رئیس‌جمهور و رئیس سازمان مدیریت خواستار آزادسازی قیمت خودرو شد؛ این در حالی بود که بورس کالای ایران اعلام آمادگی کرده، در صورت درخواست وزارت صنعت، معدن و تجارت و خودروسازان و پذیرش خودرو در سازمان بورس و اوراق بهادار و بورس کالای ایران، امکان کشف قیمت این محصول در بورس مزبور صورت گیرد.

روبارویی تفاسیر

به نظر می‌رسد جنگ دیدگاه‌ها نسبت به این موضوع به زودی حل نخواهد شد اما این تضارب آرا فقط به اینجا ختم نمی‌شود. با مطرح شدن بورس کالای ایران به عنوان مرجع کشف قیمت کالاها برای

به نظر می‌رسد جنگ دیدگاه‌ها نسبت به این موضوع به زودی حل نخواهد شد اما این تضارب آرا فقط به اینجا ختم نمی‌شود. با مطرح شدن بورس کالای ایران به عنوان مرجع کشف قیمت کالاها برای

کشف قیمت خودرو، دیدگاه‌های متضادی نسبت به این موضوع ایجاد شده است. عده‌ای معتقدند خودرو انحصاری است و باید در شورای رقابت، قیمت‌گذاری (Pricing/Price Setting) شود؛ عده‌ای دیگر این محصول را غیرانحصاری می‌دانند و معتقدند باید حاشیه بازار قیمت خودرو را کشف کنند؛ اما شق سومى از دیدگاه‌ها نیز وجود دارد که عنوان می‌کند بورس کالای ایران مرجع کشف نرخ

سامانه معاملات آنلاین بازار مشتقه آغاز به کار کرد

سرمایه‌گذاران آتی بر خط شدند

قرارداد آتی از مهم‌ترین قراردادهایی است که بورس کالا با شمش طلای یک اونس در تیرماه ۱۳۸۷ آن را راه‌اندازی کرد و این قرارداد را در محصولاتی چون مس مفتول، سکه طلا، شمش طلای ۱۰ اونس و زیره سبز ادامه داد. هم اکنون قراردادهای آتی سکه طلا و زیره سبز در بورس کالای ایران فعال است و مورد استقبال معامله‌گران و سرمایه‌گذاران نیز است.

این بورس در ادامه روند توسعه قراردادهای آتی، تنوع دارایی‌های پایه و تسهیل معاملات از طریق سامانه معاملاتی برخط را در دستور کار خود قرار داد. بورس کالا، راه‌اندازی قراردادهای آتی کنگاله سویا، ذرت و زعفران را در دستور کار خود دارد و در حال بررسی و امکان‌سنجی برای راه‌اندازی قراردادهای آتی این کالاهای و کالاهای دیگر است. امکان معاملات برخط (آنلاین) قراردادهای آتی از دیگر ضرورت‌هایی بود که بورس کالایی ایران همزمان با دهه فجر و سی و ششمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی محقق کرد تا زمینه دسترسی آسان، امن و سریع سرمایه‌گذاران به سامانه معاملاتی فراهم شود. به گزارش خبرنگار دو ماهنامه «پیام اقتصادی بورس کالا»

روز دوشنبه ۲۰ بهمن، سامانه معاملات برخط (آنلاین) بازار مشتقه، با سکه طلا و با حضور رئیس سازمان بورس اوراق بهادار و هیات همراه، مدیرعامل بورس کالای ایران و هیات‌مدیره و مدیران ارشد این بورس، در بورس کالای ایران افتتاح شد.

بازاری برای نوآوری

رئیس سازمان بورس و اوراق بهادار در مراسم رونمایی از معاملات برخط بازار مشتقه کالایی یکی از مطالبات سرمایه‌گذاران از بازار سرمایه را ایجاد پرتفویی دانست که فقط از جنس سهام نباشد و اظهار کرد: بورس کالای ایران با راه‌اندازی معاملات آنلاین در حوزه مشتقه، به بخش قابل توجهی از نیاز سرمایه‌گذاران پاسخ داد. «محمد فطانت‌فرد» گفت: یکی از مطالبات سرمایه‌گذاران از بازار سرمایه، ایجاد پرتفویی است که فقط از جنس سهام نباشد که امروز بورس کالای ایران با راه‌اندازی معاملات آنلاین در حوزه مشتقه، به بخش قابل توجهی از نیاز سرمایه‌گذاران پاسخ داد.

وی در این مراسم با اشاره به اینکه توسعه بازار مشتقه

هم‌اکنون عمده بورس‌های کالایی پیشرفته جهان معاملات را براساس ابزارهای نوین مالی و قراردادهای مشتقه کالایی انجام می‌دهند. عمده این بورس‌های کالایی که معمولاً عمری چند دهه‌ای دارند، در ابتدای امر بسترهای معاملاتی را براساس معاملات فیزیکی و نقدی آغاز کردند و پس از طی این مسیر، وارد عرصه معاملات مشتقه کالایی شدند. قراردادهای آتی و اختیار معامله از مهم‌ترین و پرتعدادترین ابزارهای مشتقه است که هم اکنون در بورس‌های کالایی جهان متداول است و اغلب، این قراردادها به صورت برخط (آنلاین) مورد معامله قرار می‌گیرند.

بورس کالای ایران با عمری کمتر از یک دهه، همچون دیگر بورس‌های کالایی پیشرفته جهان، تولد خود را با معاملات فیزیکی کالاها شروع و ابزارهای مشتقه کالایی را نیز با قراردادهای آتی به چرخه معاملاتی وارد کرد. این مسیر با راه‌اندازی اوراق سلف موازی استاندارد ادامه پیدا کرد و هم‌اکنون بورس کالا در حال بررسی راه‌اندازی قراردادهای اختیار معامله است.

در بورس کالای ایران را به فال نیک می‌گیریم، گفت: پرتفوی مناسب دارای اقلام متنوع و همچنین همبستگی بالا میان آن اقلام است که سرمایه‌گذاران از این طریق می‌توانند علاوه بر پوشش ریسک و تنوع در سرمایه گذاری، پتانسیل‌های مناسبی را برای افزایش بازدهی خود فراهم کنند.

رئیس سازمان بورس و اوراق بهادار گفت: درحال بررسی برای راه‌اندازی صندوق سرمایه‌گذاری مشترک سکه طلا در بازار سرمایه هستیم به طوری که اوراق مشتقه سکه طلا در کنار معاملات نقدی سکه قرار گیرد و سهم مناسبی را در پرتفوی سرمایه‌گذاران تشکیل دهد. وی در پایان با اشاره به اینکه بورس کالا نبض نوآوری را در دست گرفته است، ادامه داد: بورس کالا با راه‌اندازی معاملات برخط آتی، این ابزار معاملاتی را در اختیار تمام مردم و سرمایه‌گذاران قرار داده که این امر از احتیاجات بازار سرمایه بود.

البته با توجه به اینکه احتمال تاثیرگذاری قیمت‌ها در بازار آتی بر بازار نقدی وجود دارد، باید این بازار توسط بورس کالا به درستی نظارت و پالایش شود.

توسعه ابزارهای مشتقه سرعت می‌گیرد

مدیرعامل بورس کالای ایران نیز در مراسم رونمایی از معاملات برخط بازار مشتقه کالایی مطرح کرد که راه‌اندازی معاملات برخط آتی، گامی بزرگ در مسیر توسعه بازار سرمایه کشور است. «حسین پناهیان» یکی از استراتژی‌های اصلی شرکت بورس کالای ایران را توسعه بازار مشتقه و ابزارهای مالی دانست و تاکید کرد: در این بین یکی از موضوعات مهم، دسترسی آسان، امن و سریع سرمایه‌گذاران به سامانه معاملات آتی بوده که امروز با راه‌اندازی معاملات آنلاین آتی، شاهد برداشتن گامی مهم در بازار سرمایه کشور در حوزه ابزارهای مشتقه هستیم. وی افزود: حدود شش سال از عمر معاملات آتی در بورس کالای ایران می‌گذرد و نرم‌افزارهای این بازار به صورت کاملاً بومی و زیر نظر کارشناسان بورس کالا طراحی و اجرا شده است. «پناهیان» با اشاره به اینکه از ابتدای راه‌اندازی معاملات آتی در بازار مشتقه بورس کالای ایران تا به امروز بالغ بر هشت میلیون و ۶۹۲ هزار قرارداد در این بازار تسویه شده و ارزش معاملات نیز به ۸۵۰ هزار میلیارد ریال رسیده است، تصریح کرد: با توجه به توسعه سیستم نرم‌افزاری و افزایش بازیگران این بازار، ما به سمت توسعه دارایی‌های پایه در بازار مشتقه رفته‌ایم. به طوری که علاوه بر سکه، امسال قرارداد آتی زیره سبز راه‌اندازی و تا اواخر امسال معاملات آتی کنگاله سویا نیز افتتاح می‌شود.

مدیرعامل بورس کالای ایران گفت: هدف‌گذاری که برای بازار مشتقه داریم، رسیدن نسبت ارزش معاملات آتی به نقدی، چهار به یک (۷۵ درصد مشتقه، ۲۵ درصد نقدی) است که سال ۹۱ این نسبت ۵۰ به ۵۰ بوده است. سال گذشته و امسال نیز ۴۵ به ۵۵ بوده که امیدواریم راه‌اندازی معاملات آنلاین آتی ما را برای رسیدن به هدف اصلی یاری کند. به گفته مدیرعامل بورس کالای ایران، یکی از ایده‌آل‌های بورس کالا در حوزه مشتقه، معاملات ۲۴ ساعته و ادامه معاملات در روزهای جمعه با توجه به باز بودن بازارهای جهانی است که این هدف‌گذاری‌ها نیز انجام شده است. وی با اشاره به اینکه ورود به معاملات آتی به دانش تخصصی نیاز دارد، افزود: سرمایه‌گذارانی که بخواهند معاملات آتی را به صورت آنلاین انجام دهند، علاوه بر حضور در یک آزمون، باید قبلاً در سامانه معاملات هزار قرارداد منعقد کرده باشند تا شاهد نوسانات غیر عادی در روند معاملات نباشیم. پناهیان ادامه داد:

خوشبختانه با حمایت‌های سازمان بورس و اوراق بهادار، توسعه ابزارهای مشتقه سرعت گرفته به طوری که در سال ۹۴ شاهد آغاز معاملات محصولات کشاورزی و صنعتی در سامانه قراردادهای آتی خواهیم بود که این روند در نیمه دوم سال آینده تقویت می‌شود. پناهیان در ادامه به یکی از انتقادهای رسانه‌ها در روزهای اخیر اشاره کرد و گفت: در برخی انتقادات عنوان می‌شود که بورس کالا از مسیر اصلی خود یعنی توسعه ابزارهای مشتقه و معاملات کاغذی دور شده است، اما در این زمینه باید توجه کرد تجربه و عمر بورس‌های کالایی از ۲۰۰ سال گذشته و این بورس‌ها در ابتدا دارای بازار نقدی قوی بوده اند و بعد از آن اقدام به راه‌اندازی ابزارهای مشتقه کرده‌اند. وی افزود: با توجه به عمر کوتاه بورس کالای ایران در مقایسه با بورس‌های کالایی جهان، از برنامه‌های مهم ما پس از روند مطلوب معاملات نقدی، توسعه معاملات مبتنی بر اوراق بهادار و دارایی‌های پایه است. وی در پایان با تاکید بر اینکه نرم‌افزار معاملات آتی کاملاً بومی بوده و اکنون به سیستم چند بانکی متصل شده است، افزود: با ایجاد معاملات آنلاین آتی، همه سرمایه‌گذاران در سراسر دنیا می‌توانند در سیستم معاملاتی آتی بورس کالای ایران ثبت سفارش دهند و معامله کنند.

تقویت نقدشوندگی با «برخط»

شرکت کارگزاری توسعه سرمایه دنیا به عنوان کارگزاری پیشرو در امکان استفاده از سامانه معاملات برخط قراردادهای آتی سکه طلا وارد عمل شد و با همکاری شرکت صحرا سامانه مزبور را به سرانجام رساند. مدیرعامل شرکت کارگزاری توسعه سرمایه دنیا در حاشیه مراسم رونمایی از این سامانه اظهار کرد: با راه‌اندازی این سامانه کلیه کاربران معاملات قراردادهای آتی می‌توانند به طور مستقیم و از هر نقطه‌ای در کشور سفارشات خرید و فروش قراردادهای آتی سکه را از طریق اینترنت و با استفاده از سامانه معاملات برخط ثبت کنند و دیگر نیاز به حضور یا تماس تلفنی برای معاملات وجود ندارد.

«حسنعلی بشارت احسانی» در خصوص دیگر مزایای این سامانه برای بازار سرمایه گفت: هرچه این سامانه بیشتر توسعه یافته و کاربران بیشتری داشته باشد، به طور کلی به توسعه بازار سرمایه و به طور اخص به توسعه و سهولت انجام معاملات آنلاین قراردادهای آتی سکه طلا

کمک می‌کند.

وی تاکید کرد: در همین راستا، شرکت کارگزاری توسعه سرمایه دنیا با جدیت تمام تلاش کرد هرچه زودتر امکان استفاده از این سامانه را فراهم کند که در نهایت زمینه‌های لازم با همکاری شرکت نرم‌افزاری صحرا برای اولین بار در بازار سرمایه فراهم و سامانه مزبور راه‌اندازی شد.

بشارت احسانی پیش‌بینی کرد که معاملات برخط بازار مشتقه در آینده توسعه می‌یابد و موجب افزایش گردش معاملات و قدرت نقدشوندگی می‌شود.

مدیرعامل شرکت کارگزاری توسعه سرمایه دنیا در خاتمه پیرامون اختلالات یا قطعی‌های احتمالی سامانه معاملات آنلاین و اهمیت سرعت این سامانه به ویژه برای معاملات سکه که تحت تاثیر نوسانات بازار ارز و اونس طلا قرار داشته و اقدامات به عمل آمده از سوی این مجموعه جهت کاهش مشکلات قابل پیش‌بینی، تاکید کرد: در این خصوص سعی کرده‌ایم امکانات پیشرفته و سوره‌های قوی را به گونه‌ای فراهم کنیم تا این مشکلات و اختلالات احتمالی به حداقل ممکن کاهش یابد.

چه کسانی با «برخط» کار می‌کنند؟

شرایط صدور مجوز دسترسی به سامانه معاملات برخط قراردادهای آتی برای مشتریان منوط به احراز شرایط سه‌گانه، داشتن حداقل سن ۱۸ سال، داشتن حداقل مدرک کارشناسی و قبولی در آزمون متقاضیان اخذ مجوز دسترسی به سامانه معاملات برخط قراردادهای آتی است. متقاضیان فاقد مدرک کارشناسی که حداقل مدرک دیپلم را دارند، باید حداقل شش ماه از تاریخ اولین معامله آنها گذشته باشد یا حداقل یک‌هزار قرارداد معامله انجام داده باشند. فارغ‌التحصیلان کلیه گرایش‌های رشته‌های مدیریت مالی، مهندسی مالی، اقتصاد، حسابداری و همچنین MBA با گرایش‌های مالی و بازار سرمایه و افراد دارای گواهینامه‌های معامله‌گری بازار سرمایه یا معامله‌گری ابزار مشتقه از آزمون معاف هستند.

سرفصل موارد آزمون متقاضیان اخذ مجوز دسترسی به سامانه معاملات برخط قراردادهای آتی شامل دستورالعمل اجرایی معاملات قراردادهای آتی، ضوابط اجرایی بازار جبرانی، دستورالعمل انضباطی کارگزاران، مشخصات قرارداد آتی دارایی‌های پایه فعال و بروشورهای آموزشی قراردادهای آتی موجود در سایت شرکت بورس کالای ایران است.]

مدیرعامل بورس کالای ایران:

برخی اشاره کرده‌اند که بورس کالا از مسیر اصلی، یعنی توسعه ابزارهای مشتقه و معاملات کاغذی دور شده است، اما در این زمینه باید توجه کرد تجربه و عمر بورس‌های کالایی از ۲۰۰ سال گذشته و این بورس‌ها در ابتدا دارای بازار نقدی قوی بوده‌اند و بعد از آن اقدام به راه‌اندازی ابزارهای مشتقه کرده‌اند. با توجه به عمر کوتاه بورس کالای ایران در مقایسه با بورس‌های کالایی جهان، از برنامه‌های مهم ما پس از روند مطلوب معاملات نقدی، توسعه معاملات مبتنی بر اوراق بهادار و دارایی‌های پایه است

به تعبیر تحلیلگران و کارشناسان بازار سرمایه، رویدادهای رخ داده در مسیر توسعه بورس کالا در سال ۹۳ و اهتمام ویژه تیم اقتصادی دولت به سازوکار معاملاتی این بورس، به گونه‌ای است که انتظار می‌رود بسیاری از کاشته‌های امسال، در سال آینده آماده برداشت شود؛ به عبارت دیگر، اقدامات صورت گرفته در ماه‌های گذشته همچون عضویت بورس کالا در اتحادیه IEU، عرضه محصولات غیراستاندارد و خارج از گونه در تالار فرعی و از همه مهم‌تر کشف قیمت کلیه محصولات غیر انحصاری در بورس کالا، آغاز مزایده‌های املاک و مستغلات دولتی و جایگزینی طرح قیمت تضمینی محصولات کشاورزی به جای خرید تضمینی که همگی از مصوبات دولت در بسته خروج از رکود غیرتورمی است، در آغاز راه بوده و همین امر نوید روزهای پربار برای بورس کالای ایران را در سال آینده می‌دهد.

توسعه ابزارهای مالی برگ برنده بورس کالا

در همین رابطه، معاون سابق شرکت بورس بر این باور است که از برنامه‌های دولت تدبیر و امید این گونه برمی‌آید که به ساختار و مکانیزم عرضه و تقاضا برای کشف قیمت کالاهای مختلف از طریق بورس کالا اعتقاد دارد و این موضوع می‌تواند جایگاه و اثرات بورس کالا در اقتصاد ملی را تقویت کند.

علی سنگینیان ادامه می‌دهد: «به طور طبیعی، رشد دادوستد محصولات در بورس کالا، کارایی بازار کالا را بالا می‌برد و در طرف مقابل به دلیل رقابتی بودن معاملات بورس، رقابت در میان صنایع و کارخانه‌ها برای بهبود تولید کیفیت محصولاتشان بیشتر می‌شود که این عوامل در نهایت، به سود صنعت و تولید خواهد بود.»

به گفته مدیرعامل تامین سرمایه امین، بورس کالا باید در تعامل با دولت و مجلس از مزایایی که تاکنون در قانون برای استفاده از ظرفیت‌های بورس کالا دیده شده را به شکل مصوبات اجرایی درآورد تا شاهد آشنایی تمام فعالان اقتصادی و صنایع با سازوکار بورس و همچنین شفافیت بیشتر مبادلات در حوزه کالاها باشیم. سنگینیان در ادامه به توسعه ابزارهای نوین مالی در بورس کالا اشاره کرده و می‌افزاید: «تمام بورس‌های کالایی دنیا در ابتدای فعالیت خود، از معاملات نقدی و فیزیکی آغاز کردند و پس از فرایند کشف قیمت‌ها در مبادلات نقدی، یک گام فراتر رفته و با طراحی ابزارهای مالی مانند قراردادهای آتی، آپشن، سلف موازی استاندارد و ... زمینه پوشش ریسک سرمایه‌گذاران را فراهم کرده‌اند.»

چشم‌انداز ۹۴

کارشناسان:

سال آینده

موسم نتیجه‌گیری است

سال ۹۴ به خط پایان رسید، می‌توان روزها و حوادثی را در تالار نقره‌ای به خاطر آورد که با اهمیت‌تر از دیگر رویدادها جلوه می‌کند، از توجه ویژه دولت در بسته خروج از رکود غیرتورمی به بورس کالا و افتتاح دو تالار نمایندگی کارگزاران بورس کالا در مشهد و انزلی گرفته تا عضویت رسمی بورس کالا در اتحادیه الکترونیکی بین بورسی (IEU) یا آغاز به کار تالار فرعی با عرضه‌های قراضه آهن که همگی از مهم‌ترین رویدادهای بورس کالا در سال ۹۳ به شمار می‌روند.

البته در کنار رویدادهای مزبور، نمی‌توان از تحقق دو اتفاق مهم در حوزه بازار مشتقه و معاملات فیزیکی فولاد در بهمن‌ماه نیز غافل شد، به طوری که اهالی تالار نقره‌ای در یازدهمین ماه سال فعالیت، شاهد راه‌اندازی سامانه آنلاین بازار مشتقه کالایی بودند تا این بورس با سرعت بیشتری در مسیر توسعه ابزارهای نوین مالی پیش رود. همچنین در اواخر بهمن نیز با توافقات انجام شده میان مسئولان ارشد بازار سرمایه و فولادسازان بزرگ کشور، امکان عرضه‌های خرد فولاد در بورس کالا فراهم شد تا از این پس مشتریان خرد نیز بتوانند به طور مستقیم، نیازشان را از تالار صنعتی تامین کنند.

محسن نعمتی

گزارشگر

افق بازار

پرونده اول

نفترین نفتی

نفت خام به عنوان یکی از اصلی‌ترین متغیرهایی که نقش تعیین‌کننده‌ای در اقتصاد کشورهای مبتنی بر نفت دارد، تحت تاثیر عوامل متعددی از جمله درگیری‌های منطقه و تصمیمات سیاسی کشورها دچار نوسان قیمتی می‌شود. این تغییرات بیشتر برای کشورهایی که مبتنی بر درآمد نفتی هستند حائز اهمیت است اما علم ثابت کرده که در این کشورها افزایش قیمت نفت خام هیچ‌گاه نتوانسته تاثیر بسزایی بر رشد و توسعه آنها داشته باشد.

صفحه ۲۲

بازاری
برای اقتصاد ملی

بررسی کارکردها و چالش‌های بورس کالای ایران و ارتقای ظرفیت آن برای تاثیرگذاری بر اقتصاد ملی، از اولویت‌های بورس کالا است. بورس کالا به عنوان یکی از محورهای بازار سرمایه می‌تواند در ارتقای ظرفیت اقتصاد ملی نقش درخور توجهی داشته باشد اما نباید فراموش کرد که چنین نقش‌آفرینی، نیازمند بهبود فضای کسب و کار، گسترش بازار مالی سرمایه محور، هدایت منابع بانکی به سمت تولید، گسترش صادرات، ارتقای ظرفیت نظام مالیاتی، تسهیل در فرایند خصوصی‌سازی، جذب سرمایه خارجی و توسعه زیرساخت‌هاست.

صفحه ۱۸

سال‌آتی
موسم نتیجه‌گیری است

سال ۹۴ به خط پایان رسید، می‌توان روزها و حوادثی را در تالار نقره‌ای به خاطر آورد که با اهمیت‌تر از دیگر رویدادها جلوه می‌کند، از توجه ویژه دولت در بسته خروج از رکود غیرتورمی به بورس کالا و افتتاح دو تالار نمایندگی کارگزاران بورس کالا در مشهد و انزلی گرفته تا عضویت رسمی بورس کالا در اتحادیه الکترونیکی بین بورسی (IEU) یا آغاز به کار تالار فرعی با عرضه‌های قراضه آهن که همگی از مهم‌ترین رویدادهای بورس کالا در سال ۹۳ به شمار می‌روند.

صفحه ۱۵

۹۴؛ سال تحولات بورس کالا

وی ادامه می‌دهد: «بورس کالای ایران نیز براساس الگوی بورس‌های کالایی جهان پیش می‌رود، به طوری که اکنون در مورد محصولاتی که معاملات نقدی قوی دارد، به سمت ابزارهای مالی رفته است؛ به عبارت دیگر، امروزه یکی از جذابیت‌های بورس کالا برای سرمایه‌گذاران، ابزارهای نوین مالی با شرایط سرمایه‌گذاری مطلوب است که بورس کالا باید از این ظرفیت استفاده کند.»

معاون سابق شرکت بورس به چشم‌انداز بورس کالا در سال آینده اشاره می‌کند و می‌گوید: «با توجه به موارد ذکر شده می‌توان روزهای روشنی برای بورس کالا در سال آینده متصور بود، زیرا همزمان با توسعه عملیاتی شدن برنامه‌های بورس کالا در حوزه معاملات فیزیکی و مشتقه، مصوبات دولت نیز اجرایی خواهد شد، به این ترتیب فعالان بورس کالا باید در انتظار سالی پرکار و شلوغ باشند.»

نسیم تدبیر به بورس کالا هم رسید

شاهین شایان آرانی، کارشناس ارشد مسائل اقتصادی نیز با اشاره به رویکرد مناسب دولت به بورس کالای ایران به دوماهنامه «پیام اقتصادی بورس کالا» می‌گوید: «بزرگ‌ترین مانع بر سر راه بورس کالای ایران برای رسیدن به اهداف خود، دولتی بودن اقتصاد ماست، به طوری که عرضه‌کنندگان به طور عمده دولتی یا وابسته به دولت هستند و قیمت‌های پایه نیز به طور مستقیم یا غیرمستقیم از سوی نهادهای دولتی تعیین می‌شود.»

شایان آرانی افزود: «این ساختار دولتی در اقتصاد ما، کار را برای بورسی که براساس الگوهای جهانی

باید در تقابل عرضه و تقاضای آزاد و کشف عادلانه قیمت‌ها بدون دخالت‌های دستوری پیش رود، سخت می‌کند.» وی با اشاره به اینکه با روی کار آمدن دولت تدبیر و امید، قاعده بازی عوض شده است، اعلام می‌کند: «برنامه‌های دولت در بسته خروج از رکود غیرتورمی به وضوح نشان می‌دهد که رسیدن به اقتصاد و بازار آزاد از اهداف دولت بوده، به طوری که با اعطای وظیفه عرضه و کشف قیمت کالاهای غیرانحصاری در بورس کالا، این بازار به بازوی دولت برای سوق دادن به سمت بازار رقابتی و بدون رانت مبدل شده است.»

مصوبات شکلی که اجرا نمی‌شود

این کارشناس ارشد مسائل اقتصادی معتقد است که افزایش سطح رقابت میان تولیدکنندگان، شفافیت در معاملات و پرداخت مالیات، تامین مالی کوتاه، میان و بلندمدت بنگاه‌های اقتصادی، روان‌تر شدن دادوستدها در بازار کالا و در پایان رشد تولید از مزایای اعتماد بدنه دولت به سازوکار بورس کالا است.شایان آرانی به یک آفت بزرگ در مصوبه‌های دولتی اشاره و بیان می‌کند: «همه این موارد زمانی محقق می‌شود که مصوبه دولت به شیوه و در زمان درست اجرایی شود، متأسفانه آفت بزرگ مصوبات دولتی همین است که در موارد و بندهای ذکر شده در ظاهر شکل و کاملاً عملیاتی هستند، اما برخی از این مصوبات یا اجرا نمی‌شوند یا به شکل صحیح عملیاتی نمی‌شوند.

به این ترتیب تعامل بورس کالای ایران با دستگاه‌های اجرایی دولتی ضروری است تا برای مثال قیمت‌گذاری کالاها به بهترین روش در بورس اجرا شود.»

سال مشاهده اثرگذاری معاملات بر خط وی در ادامه با اشاره به برخط(آنلاین) شدن سامانه معاملات بازار مشتقه بورس کالا می‌گوید: «این کار یکی از نمره‌های قابل قبول در کارنامه امسال بورس کالا به شمار می‌رود، زیرا سرمایه‌گذاران به سهولت در روند سرمایه‌گذاری و فضایی امن نیاز دارند که معاملات آنلاین آتی که اکنون روی سکه طلا در جریان است، به این نیاز سرمایه‌گذاران پاسخ می‌دهد.»

به گفته شایان آرانی، تاثیر اصلی آنلاین شدن معاملات آتی را در سال آینده با افزایش حجم معاملات و تعداد بازیگران بازار مشاهده خواهیم کرد، از این رو، چشم‌انداز بازار مشتقه در سال آینده با ورود محصولات جدید، مثبت و رو به توسعه ارزیابی می‌شود.

مبادلات بین‌المللی

در سایه حذف تحریم‌ها

این کارشناس بازار سرمایه در پایان به عضویت بورس کالا در اتحادیه الکترونیکی بین بورسی (IEU) اشاره می‌کند و می‌گوید: «اتحادیه IEU متشکل از بورس‌های کالایی ارمنستان، اوکراین، بلاروس، قزاقستان و قرقیزستان است که عضویت رسمی بورس کالا در این اتحادیه یک فرصت مناسب برای تسهیل تجارت خارجی ایران از طریق بورس به شمار می‌رود.»

شایان آرانی، به مانع بزرگ تحریم‌ها برای آغاز مبادلات بین بورسی اشاره کرد و افزود: «هرگونه گشایش در گره هسته‌ای زمینه فرصت‌های اقتصادی را فراهم می‌کند. از این رو، بورس کالای

ایران نیز در صورت برداشته شدن تحریم‌ها در سال آینده، می‌تواند با سرعت بیشتری برای آغاز مبادلات بین‌المللی میان بورس‌های کالایی عضو اتحادیه IEU، حرکت کند.»

استفاده از ظرفیت‌های بورس کالا

برای تامین مالی

مدیرعامل هلدینگ معدنی امید نیز در گفت‌وگو با «پیام اقتصادی بورس کالا»، معاملات شفاف بورس کالا را یکی از بهترین راهکارها برای ایجاد رقابت در میان تولیدکنندگان عنوان می‌کند.محمد علی احمدزاده اصل می‌گوید: «در دنیا، بهترین روش کشف عادلانه قیمت «استفاده از مکانیزم قیمت‌ها در بورس‌های کالایی است که ما هم باید از این رویه پیروی کنیم.» احمدزاده اصل اضافه می‌کند: «عملکرد بورس کالا در چند سال اخیر باعث شده تا اکنون عمده محصولات مهمیای عرضه بوده و کشف قیمت آنها از طریق این بازار صورت گیرد تا شاهد شفافیت هرچه بیشتر روند مبادلات و تامین نیاز واحدهای تولیدی از بورس باشیم.»

سال بازنمایی ظرفیت‌های بورس کالا

وی با اظهار امیدواری نسبت به بهبود اوضاع اقتصادی کشور در سال آینده ارزیابی می‌کند: «بورس کالا در سال جاری یکی از ابزارهای مالی مناسب برای تامین مالی تولیدکنندگان را با عنوان اوراق سلف موازی استاندارد طراحی کرد که شرکت گل گهر توانست از طریق این اوراق، ظرف چند روز،حدود ۸۳ میلیارد تومان تامین مالی کند.»مدیرعامل هلدینگ معدنی امید برآورد می‌کند: «با توجه به جذابیت اوراق سلف موازی استاندارد

برای ناشر و سرمایه‌گذاران، در سال آینده، شاهد معامله کالاهای دیگر از طریق این ابزار مالی باشیم تا ظرفیت‌های بورس کالا در حوزه تامین سرمایه در گردش و تامین مالی بلندمدت نیز بیش از گذشته نمایان شود.»وی با اشاره به اینکه خوشبختانه بورس کالا اهداف خود را براساس ابزارهای مالی نوین طراحی می‌کند، ادامه می‌دهد: «با تامین مالی چند شرکت بزرگ صنعتی از طریق اوراق سلف موازی استاندارد، سایر شرکت‌ها و تولیدکنندگان نیز از مزایای انتشار این اوراق مطلع می‌شوند و همین موضوع باعث می‌شود تا نقدینگی سرگردان جامعه به جریان مولد اقتصادی سوق پیدا کند.» احمدزاده اصل، به عضویت بورس کالا در اتحادیه IEU اشاره و بیان می‌کند: «ایجاد ارتباطات بین‌المللی از الزامات بورس‌های کالایی هستند که امیدواریم با برطرف شدن مشکلات نقل و انتقال وجوه، بورس کالا هم بتواند زمینه آغاز مبادلات بین‌المللی با سایر بورس‌های کالایی دنیا را فراهم کند.» به گفته وی، یابد صادرات محصولات مختلف صنعتی و معدنی از بورس کالا نیز در دستور کار دولت قرار گیرد که این امر علاوه بر تاثیرگذاری بر قیمت‌های منطقه‌ای باعث رونق در صنایع داخلی می‌شود.

رشد تولید

در پی حمایت دولت از بورس

رئیس هیات مدیره انجمن صنایع نساجی نیز با بیان اینکه بورس کالا رفته رفته جایگاه ثابتی در میان برنامه‌های کلان اقتصادی پیدا می‌کند، به «پیام اقتصادی بورس کالا»، می‌گوید: «امسال با درخواست‌های مکرر صنایع پایین دستی از وزارت صنعت، معدن و تجارت برای حل معضلات کمبود

مواد اولیه در بورس کالا، سرانجام وزیر صنعت با عرضه همه‌جانبه مواد پتروشیمی در بورس و آزادسازی قیمت‌ها موافقت کرد که امروز ثمرات آن اتفاق به وضوح نمایان شده است.»محمد مروج حسینی تصریح می‌کند: «واحدهای تولیدی صنعت نساجی، اکنون به راحتی مواد اولیه موردنیازشان از بورس کالا را فراهم می‌کنند که این موضوع در کنار بهبود اقتصادی از سال آینده چرخ تولید در این صنعت را به حرکت در می‌آورد.»

امیدواری نسبت به کاهش

مداخلات قیمتی

به بیان مروج حسینی، اگر دخالت‌های دولتی از روند معاملات بورس کنار رود و مسئولان اجازه دهند، بورس کالای ایران هم مانند سایر بورس‌های کالایی جهان به طور کامل در مسیر بازار آزاد و رقابتی قرار گیرد، به طور حتم در سال‌های آینده بیشتر از این بازار در راستای کشف قیمت در بازار کالای کشور خواهیم شنید. وی در پایان تاکید می‌کند: «اگر قیمت‌هایی که بر تابلوی بورس کشف می‌شود، منطقی و براساس نرخ‌های جهانی باشد، عمده شرکت‌های تولیدی به سمت معاملات بورس می‌آیند مگر آنکه شفافیت موجود در این بازار به زبان برخی شرکت‌ها باشد که در اینجا نهادهای نظارتی باید برای جلوگیری از فرار مالیاتی و اختلال در نظم بازار، مانع از جولان این شرکت‌ها شوند.»نیم‌نگاهی به تحلیل کارشناسان در خصوص افق بورس کالا درسال ۹۴ نشان می‌دهدکه آنان سال مزبور را دورمای می‌دانند که بسیاری از اقدامات سال ۹۳ در آن به بار خواهد نشست، اقداماتی که بسترهای توسعه معاملات آنلاین و فیزیکی در آن پایه‌گذاری شده است.]

محمدعلی احمدزاده اصل

مدیرعامل هلدینگ معدنی امید

بورس کالا در سال ۹۳ یکی از ابزارهای مالی مناسب برای تامین مالی تولیدکنندگان را با عنوان اوراق سلف موازی استاندارد طراحی کرد که شرکت گل گهر توانست از طریق این اوراق، ظرف چند روز،حدود ۸۳ میلیارد تومان تامین مالی کند

محمد مروج حسینی

رئیس هیات مدیره انجمن صنایع نساجی

امسال با درخواست‌های مکرر صنایع پایین‌دستی از وزارت صنعت، معدن و تجارت برای حل معضلات کمبود مواد اولیه در بورس کالا، سرانجام وزیر صنعت با عرضه همه‌جانبه مواد پتروشیمی در بورس و آزادسازی قیمت‌ها موافقت کرد که امروز ثمرات آن اتفاق به وضوح نمایان شده است

شاهین شایان آرانی

کارشناس ارشد بازار سرمایه

برخط(آنلاین) شدن سامانه معاملات بازار مشتقه بورس کالا، یکی از نمره‌های قابل قبول در کارنامه امسال بورس کالا به شمار می‌رود، زیرا سرمایه‌گذاران برای سهولت در امور سرمایه‌گذاری به فضایی امن نیاز دارند. معاملات آنلاین آتی که اکنون روی سکه طلا در جریان است، به این نیاز سرمایه‌گذاران پاسخ می‌دهد

علی سنگینیان

مدیرعامل شرکت تامین سرمایه امین

بورس کالای ایران نیز براساس الگوی بورس‌های کالایی جهان پیش می‌رود، به طوری که اکنون در مورد محصولاتی که معاملات نقدی قوی دارد، به سمت ابزارهای مالی رفته است؛ به عبارت دیگر، امروزه یکی از جذابیت‌های بورس کالا برای سرمایه‌گذاران، ابزارهای نوین مالی با شرایط سرمایه‌گذاری مطلوب است که بورس کالا باید از این ظرفیت استفاده کند

در گفت‌و گو با مشاور ارشد مدیرعامل بورس کالای ایران تحولات بازار بررسی شد

بازاری برای اقتصاد ملی

بررسی کارکردها و چالش‌های بورس کالای ایران و ارتقای ظرفیت آن برای تاثیرگذاری بر اقتصاد ملی، از اولویت‌های بورس کالا است. بورس کالا به عنوان یکی از محورهای بازار سرمایه می‌تواند در ارتقای ظرفیت اقتصاد ملی نقش درخور توجهی داشته باشد اما نباید فراموش کرد که چنین نقش‌آفرینی، نیازمند بهبود فضای کسب و کار، گسترش بازار مالی سرمایه محور، هدایت منابع بانکی به سمت تولید، گسترش صادرات، ارتقای ظرفیت نظام مالیاتی، تسهیل در فرآیند خصوصی‌سازی، جذب

سرمایه خارجی و توسعه زیرساخت‌هاست. بر همین اساس، دو ماهنامه «پیام اقتصادی بورس کالا»، به منظور واکاوی عوامل نهادی، ساختاری و رفتاری موثر در افزایش نقش‌آفرینی بورس کالای ایران در اقتصاد ملی و بررسی چالش‌های پیش‌روی توسعه بازار، گفت‌وگوی مبسوطی را با «مهرزاد نامداری»، مشاور ارشد مدیرعامل بورس کالای ایران انجام داده است. «نامداری» در این گفت‌وگو، ضمن بررسی نقش بورس کالا در اقتصاد ملی به برخی از چالش‌های فراروی بورس کالا اشاره می‌کند.

می‌توان گفت که ایجاد بازاری قانونمند و سازمان‌یافته جهت تسهیل داد و ستد کالاها، ساماندهی بازار کالاها از طریق مکانیزم اجرایی ناظر بر تعهدات و تضمین منافع طرفین معامله، کشف شفاف قیمت کالاها بر اساس تعامل و تقابل عرضه و تقاضا و نیاز بازار، برقراری امکان اعمال مدیریت ریسک در بازار، امکان انجام معاملات نقد، نسبه، سلف، آتی و اختیار با استفاده از ابزارهای نوین مالی، توسعه سرمایه‌گذاری و فراهم‌سازی تسهیلات مالی برای خرید و فروش، اطلاع‌رسانی درباره وضعیت بازار داخلی و خارجی کالاها را پذیرش شده، به منظور افزایش سطح دانش فعالان بازار، از جمله کارکردهای مهم بورس‌ها هستند

به عنوان نخستین سوال از منظر شما، نقش بورس کالای ایران در تحقق اهداف اقتصاد ملی و ارتقای ظرفیت بالفعل و بالقوه چیست؟

پاسخ به سوال شما دامنه وسیعی از مطالب و تحلیل‌ها را در بر می‌گیرد، اما به طور کلی، می‌توان گفت که بورس‌های کالایی کارکردهای مختلفی در اقتصاد ملی دارند. کشف قیمت شفاف و منطبق بر عرضه و تقاضای بازار، از جمله مهم‌ترین کارکردهای بورس‌های کالایی است؛ هم بورس‌های کالایی که در آن معاملات نقدی صورت می‌گیرد و هم بورس‌هایی که در آن معاملات اوراق بهادار، مشتقه نظیر قراردادهای آتی و اختیار معامله و همچنین قراردادهای سلف انجام می‌شود بنابراین

تمام کارکردهایی که به آن اشاره کردید، در جهت حرکت سرمایه به سوی اقتصاد ملی است، به نظر می‌رسد، سایر نهادهای اقتصادی هم نقش مکملی برای تحقق این هدف دارند؛ آیا این طور نیست؟

دقیقا همین طور است که شما اشاره کردید. کارکردهای مزبور در مجموع، از طریق مجموعه تعاملاتی که بورس کالا با بخش‌های متفاوت اقتصادی کشور ایفا می‌کند، به تدریج ظرفیت‌های اقتصاد ملی را ارتقا می‌دهند. هدایت منابع به سمت تولید، تامین مالی بنگاه‌های اقتصادی، بهبود فضای کسب و کار، گسترش صادرات، تحول در نظام گمرکی و تحول در نظام مالیات ستانی، از جمله

رشد صادرات غیر نفتی مولفه‌ای نیست که فقط به یک نهاد و بازار بازگردد. توسعه صادرات غیر نفتی، سیاست‌های صادرات‌گرا می‌خواهد همچنین بهبود فضای کسب و کار و سایر الزامات و پیش نیازهای دیگر؛ اما ما در بورس کالا چه کار کردیم؟ رینگ صادراتی بورس کالای ایران قابلیت‌های فراوانی برای توسعه صادرات، تنوع بخشیدن به محصولات صادراتی و ارتقای جایگاه ایران در عرصه تجارت بین‌المللی دارد

عوایدی است که بورس کالا نیز می‌تواند در تحقق آنها سهمیم باشد. با توجه به کارکردهای حیاتی که بورس کالا دارد، این نهاد نقش بسیار مهمی در نیل به اهداف اقتصادی کشور می‌تواند ایفا کند و اهمیت این موضوع با در نظر گرفتن شرایط خاص کشور دوجندان می‌شود. **مقامات ارشد دولتی و بخش خصوصی خیلی روی خروج اقتصاد از رکود و تلاش برای رشد اقتصادی تاکید می‌کنند؛ هر چند برخی هم دستیابی به آن را در کوتاه‌مدت میسر نمی‌دانند. آیا به طور مستقیم اصلاح فرآیندها و روش‌هایی که نقش موثری در بهبود فضای کسب و کار دارد، می‌تواند روی توسعه کمی و کیفی بورس کالا موثر باشد؟**

ما برای خروج از رکود یا به گفته‌ای دستیابی به رشد اقتصادی کشور، نیازمند یک طرح جامع هستیم که باید ابعاد مختلف داشته باشد اما بورس کالا ایران، جایی است که می‌توان تمامی کنش‌ها و تصمیماتی را که نهادهای ذی‌مدخل اتخاذ می‌کنند، در آن مشاهده کرد اما از سویی، خود بورس کالا هم نقش موثری در اصلاح فرآیندهایی که منجر به رشد اقتصادی می‌شود، دارد. به عنوان نمونه، امکان کشف صحیح و عادلانه قیمت بر اساس سازوکار عرضه و تقاضای بازار و انحصارزدایی از بازارها، می‌تواند به روند اصلاح امور شتاب بخشد، یا مواردی نظیر تولید و انتشار اطلاعات بازار جهت شفاف‌سازی؛ کمک به بهبود سیاست‌گذاری در حوزه بازارهای کالایی؛ کاهش هزینه‌های مبادله و نکول و تضمین اجرای قراردادها؛ تامین مالی بنگاه‌ها و ایجاد امکان مدیریت ریسک و برنامه‌ریزی میان و بلندمدت؛ امکان بهره‌گیری از مشوق‌های مالیاتی، همه و همه از جمله مسیرهایی است که موجب بهبود خروج هرچه سریع‌تر اقتصاد از رکود می‌شود.

شما روی کارکرد کشف قیمت از سوی بورس کالا تاکید زیادی دارید؛ چرا؟

خیلی ساده است؛ چون بخش مهمی از نظام قیمت‌گذاری کشور، طی چندین دهه، به صورت دولتی بوده و این موضوع، به ناکارایی در تخصیص منابع و ایجاد فساد و رانت برای گروه‌های خاصی منجر شده است.

ساختار اقتصادی کشور در حال گذار از اقتصاد سنتی به اقتصاد مدرن مبتنی بر بازار است. بیم آن می‌رود که در این گذار اقتصادی، نوساناتی به دلیل خروج دولت از بسیاری از بخش‌ها و آزادسازی قیمت‌ها بر کشور تحمیل شود. در این باره نیز بورس‌های کالایی تجربه خوبی برای گذار از این مرحله با کمترین هزینه ممکن از خود نشان داده‌اند

انعکاسی از منافع و هزینه‌ها هستند و با دادن علامت‌های درست، اقتصاد را به سمت استفاده کارآ از منابع فیزیکی و انسانی یک کشور هدایت می‌کنند بنابراین، در صورت عدم شکل‌گیری مکانیزم قیمت‌ها یا فراهم نبودن شرایط لازم برای فعالیت کارآ، بازار با ناکارایی یا اتلاف منابع مواجه خواهد بود. در کشورهای پیشرفته و بسیاری از کشورهای در حال توسعه، وظیفه استخراج قیمت‌ها یا به عبارتی دیگر، کشف قیمت‌ها جهت حصول به کارایی تا حد زیادی به بورس‌های کالایی (و سایر بورس‌ها) محول شده است. بورس‌های کالایی با فراهم آوردن بستری مناسب برای حضور خریداران و فروشندگان کالاها و مختلف، برای انجام معاملات اقتصادی، در ایجاد بازارهای رقابتی و از این‌رو، کشف قیمت بهتر و کارآتر کمک بسیار زیادی می‌کنند. به عبارتی دیگر، انتشار اطلاعات مهم در این بازار از جانب خریداران و فروشندگان، خود به خود به شکل‌گیری قیمت‌های رقابتی که مورد توافق نیروهای عرضه و تقاضای بازار است، منجر می‌شود.

به این ترتیب کشف قیمت مناسب برای محصولات، یکی از مهم‌ترین کارکردهای بورس کالا در دوران گذار اقتصاد کشور از ساختار دولتی به اقتصاد غیرمتمرکز است؟

نه فقط کشف قیمت؛ بلکه کشف قیمت منصفانه را یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های توسعه بازار کالایی بورس می‌دانم. کشف صحیح و منصفانه قیمت این کالاها در بورس کالا در نهایت به تخصیص بهینه منابع کمک می‌کند و روند این فرآیند را بهبود می‌بخشد. نکته بسیار حائز اهمیتی که در خصوص کشف قیمت‌ها وجود دارد، آن است که فرآیند مزبور متناسب با شرایط کسب و کار، نوسانات قیمت‌های جهانی و نرخ ارز تعیین می‌شود، تولید و انتشار اطلاعات بازار جهت شفاف‌سازی بورس کالای ایران با انتشار و تولید اطلاعات بازار، مطابق با آیین نامه انتشار معاملات از سوی بورس کالا، نقش بسیار مهمی در شفاف‌سازی بازار و حذف نابرابری‌های اطلاعاتی، میان فعالان بازار ایفا می‌کند. در این خصوص، بورس کالا از زمان تاسیس خود آمارهای دقیقی از عوامل بنیادین بازار همانند مقدار عرضه، مقدار تقاضا، مقدار معامله، قیمت پایه، قیمت معامله، تاریخ معامله و نوع معامله منتشر می‌کند.

شما در بخشی از گفتار تان به کاهش هزینه مبادله به عنوان یک سیاست محوری در بورس کالا اشاره کردید؛ آیا تصور می‌کنید که بورس کالا توانسته به این هدف نائل شود؟

قبل از اینکه به نقش بورس کالا در کاهش معاملات و ایجاد بازاری امن برای فعالان اقتصادی اشاره کنم؛ باید بدانیم که هسته اصلی کاهش هزینه مبادله چیست. نکول در معاملات؛ یکی از دلایل مهم بالا بودن هزینه‌های مبادله در اقتصاد ایران و از این‌رو عدم شکل‌گیری بازارهای رقابتی است که در آن یکی از طرفین معامله به هر دلیلی از انجام تعهدات خود سر باز می‌زند یا به تعهدات خود در زمان مورد نظر عمل نمی‌کند. مشخص نبودن کیفیت کالاها، نوسانات قیمتی کالاها با توجه به نرخ تورم فزاینده و ناتوانی در تامین مالی قرارداد از جمله مهم‌ترین دلایل این مسئله است.

افزایش نکول در قراردادهای انگیزه کسب و کار را در کشور کاهش می‌دهد. وضعیت مزبور به وضوح با مشاهده روند چک‌های برگشتی در اقتصاد ایران، قابل مشاهده است. روند قانونی رسیدگی به این دعاوی، بسیار طولانی است و این موضوع هزینه‌های زیادی به طرفین معامله تحمیل می‌کند.

یکی از شاخص‌های مهم، مجموعه شاخص‌های کسب و کار بانک جهانی که به طور کلی فضای کسب و کار و میزان سهولت شروع یک کسب و کار جدید در کشورهای جهان را اندازه‌گیری می‌کند، شاخص اجرای قراردادها است.

از این منظر، صدور یک حکم توسط دستگاه قضایی ایران، به طور متوسط بعد از طی ۳۹ مرحله و سپری شدن ۵۰۵ روز از ثبت شکایت در دادگاه صورت گرفته و در این میان حدود ۱۷ درصد از کل ارزش قرارداد صرف هزینه‌های دادرسی می‌شود.

بورس کالای ایران، با ابزارهای بسیار قوی که در اختیار دارد، (از جمله مکانیزم اتاق پایاپای، تضمین کمیت و کیفیت کالای مورد معامله و تضمین مبلغ و زمان تحویل کالا) نقش بسیار مهمی در جلوگیری از نکول طرفین معامله و از این رو کاهش هزینه‌های مبادله و تسهیل کسب و کار فعالان بازار دارد. در این رابطه، در سال ۱۳۹۱، معادل ۷۹ هزار قرارداد در بخش معاملات فیزیکی، با ارزشی افزون بر ۳۱۵ هزار میلیارد ریال و

همچنین سه میلیون و ۳۶۹ هزار میلیارد ریال، قرارداد آتی با ارزشی بالغ بر ۳۶۲ هزار میلیارد ریال، با استفاده از سازوکار اتاق پایاپای در بورس کالا تسویه شده که در این سال فقط در چهار قرارداد نکول، اتفاق افتاده است.

این موضوع، به طور حتم اطمینان خاطر بالایی به فعالان بازار جهت انجام معاملات خود در محیطی امن و به دور از ریسک و نااطمینانی‌های مربوط به نکول در معاملات می‌دهد.

مقامات ارشد بورس کالا، روی یک مساله بارها تاکید کرده‌اند و اینکه بورس کالا نقش موثری در تامین مالی بنگاه‌های صنعتی دارد، حتی در همایش سلف موازی استاندارد که در سال گذشته با حضور مقامات ارشد بازار سرمایه برگزار شد، این نکته از سوی مدیرعامل شرکت بورس کالا مورد تاکید قرار گرفت. به راستی می‌توان از بعد آمارهای کمی این موضوع را اثبات کرد؟

بله؛ املا این موضوع قابل اثبات است. کسی نیست نداند که کمبود منابع مالی و عدم هدایت آن به سمت بخش‌های تولیدی، یکی دیگر از دلایل عدم رونق کسب و کار در ایران است. سود پایین بخش‌های تولیدی کشور، در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی نظیر بازرگانی به دلیل وضعیت تورمی کشور، از جمله دلایل اصلی عدم حرکت منابع مالی به سمت تولید است.

این موضوع در حال حاضر مشکلات فراوانی برای بنگاه‌های تولیدی کشور ایجاد کرده و امکان انجام برنامه‌ریزی بلندمدت را از بسیاری از بنگاه‌ها سلب کرده است.

بر همین اساس، یکی از ابزارهای مهم بورس کالا برای به حرکت درآوردن منابع مالی به سمت بخش‌های تولیدی، استفاده از قراردادهای سلف است. این نوع قراردادها نه تنها در تامین مالی بنگاه‌ها کمک کرده، بلکه امکان مدیریت ریسک نوسانات قیمتی و همچنین برنامه‌ریزی بلندمدت را برای بنگاه‌ها فراهم می‌کند.

بورس کالای ایران، در حال حاضر، برنامه‌های مهمی برای توسعه هرچه بیشتر قراردادهای آتی برای سایر محصولات فلزی و کشاورزی در دست اقدام دارد که مراحل کاری بسیاری از آنها به پایان رسیده است. با اجرای این قراردادها، ابزارهای متنوع‌تری برای مدیریت ریسک نوسانات قیمتی و تامین مالی در اختیار فعالان بازارهای کالایی، قرار خواهد گرفت.

به نظر می‌رسد، نقش بانک‌ها در حوزه تامین مالی کاهش یافته و بازار سرمایه و بورس کالا توانسته است، تا اندازه زیادی منابع مالی بنگاه‌ها را تامین یا تقویت کند، آیا این طور نیست؟

اصولا با اینکه نقش بازار پول و نظام بانکی، در تامین مالی بنگاه‌ها تقلیل داده شود و این نهاد بزرگ را کوچک بشماریم، موافق نیستیم. هر بازار و نهاد مالی و پولی، کارکرد خودش را دارد.

یکی از ویژگی‌های اصلی و مهم بخش مالی کشور، بانک محور بودن آن و عدم گسترش و تعمیق بازار سرمایه است. توجه و تمرکز بیش از حد بر بانک‌ها برای تامین منابع مالی مورد تقاضای بنگاه‌های اقتصادی، سبب انکای این نهادها به منابع بانک مرکزی و در نتیجه گسترش پایه پولی و تورم در کشور شده است بنابراین گسترش بازار سرمایه در کنار نظام بانکی می‌تواند، نقش موثری جهت کنترل تورم موجود ایفا کند اما در تایید دیدگاه شما باید اشاره کنم که یکی از مشکلات بارز بخش بانکی کشور، عدم حرکت منابع آن، به سمت بخش‌های تولیدی کشور است.

بورس کالای ایران، به عنوان یکی از ارکان بازار سرمایه کشور، تاکنون اقدامات زیادی برای تعمیق بازار سرمایه و توسعه ابزارهای مالی انجام داده است. قراردادهای سلف و سلف موازی استاندارد، از جمله ابزارهای تامین مالی بسیاری مهمی است که هم اکنون در بورس کالا معامله می‌شود. با راه‌اندازی معاملات قراردادهای آتی ورق، ذرت، زیره، کنجاله، سویا و سلف موازی میلگرد، در بورس کالای ایران نیز تنوع ابزارهای مالی موجود، در بازار سرمایه کشور به نحو چشمگیری افزایش پیدا خواهد کرد.

یکی دیگر از اقدامات بورس کالای ایران، تلاش برای تحرک بخشیدن به راه‌اندازی سیستم رتبه‌بندی شرکت‌های فعال در این بورس است که یکی از نیازهای کنونی بخش مالی کشور است.

راه‌اندازی این سیستم در کنار شفافیتی که در صورت‌های مالی شرکت‌های فعال در بورس کالا به واسطه انجام معاملات خود در این نهاد ایجاد می‌شود، نقش موثری در تامین مالی صحیح آنها و نیز افزایش سلامت بخش مالی ایفا خواهد کرد.

نتایج مطالعات مختلف اقتصادی نشان می‌دهد یکی از عوامل اصلی ساختار نامناسب اقتصادی و به ویژه تولیدی ایران، بالا بودن هزینه معاملات اقتصادی به دلیل عدم تقارن اطلاعات و سایر هزینه‌های مربوطه است، این در حالی است که کارکرد اصلی بورس‌های کالایی در کاهش هزینه‌های معاملاتی نهفته است

در نهایت باید توجه داشته باشیم که بورس کالای ایران با راه‌اندازی معاملات قراردادهای آتی، بستر مناسبی برای سرمایه‌گذاری در اختیار فعالان بازار مالی کشور قرار داده است. توسعه این ابزارها از حرکت نقدینگی سرگردان در جامعه به سمت بازارهایی نظیر مسکن، طلا و ارز جلوگیری کرده و مانع از شکل‌گیری حباب قیمتی و سرایت موج تورمی به سایر بخش‌های اقتصادی می‌شود.

برخی از تحلیلگران بر این باورند که بورس کالا باید نقش بیشتری در توسعه صادرات داشته باشد، این گفتار تا چه اندازه صحیح است؟

قبل از اینکه به اصل موضوع بپردازم، باید بگویم رشد صادرات غیرنفتی مولفه‌ای نیست که فقط به یک نهاد و بازار بازرگردد.

توسعه صادرات غیر نفتی، سیاست‌های صادرات‌گرا می‌خواهد همچنین بهبود فضای کسب و کار سایر الزامات و پیش‌نیازهای دیگر؛ اما ما در بورس کالا چه کار کردیم؟ رینگ صادراتی بورس کالای ایران قابلیت‌های فراوانی برای توسعه صادرات، تنوع بخشیدن به محصولات صادراتی و ارتقای جایگاه ایران در عرصه تجارت بین‌المللی دارد.

اهمیت این مسئله با در نظر گرفتن وابستگی کشور به صادرات تک‌محصولی نفت و فرآورده‌های آن و همچنین تحریم‌های بین‌المللی که مستقیماً بخش نفت و صادرات آن را نشانه گرفته است، دو چندان می‌شود.

و در پایان؟

بالا بودن هزینه‌های مبادله با کشورمان؛ یکی از دلایل کاهش انگیزه خارجیان برای تجارت با ایران محسوب می‌شود. رینگ صادراتی بورس کالای ایران با کاهش هزینه‌های مزبور، می‌تواند نقش مهمی برای حل این مشکل ایفا کند.

بورس کالا در وهله نخست، با شبکه بازاریابی وسیعی که در اختیار دارد، به راحتی کالاهای ایرانی و فرصت‌های سرمایه‌گذاری را که در این حوزه وجود دارد، به سرمایه‌گذاران و تجار خارجی معرفی می‌کند.

از طرفی دیگر، بورس با تضمین کیفیت و کمیت کالاهای مورد مبادله و همچنین تضمین انجام معامله و جلوگیری از نکول در مبادلات، بخش عمده‌ای از نگرانی‌ها و نااطمینانی‌هایی را که در این زمینه برای مشتریان خارجی وجود دارد، رفع می‌کند.

صادرکنندگان کشور نیز می‌توانند با تامین کالاهای خود از طریق بورس که کیفیت آن تضمین شده است، بخش مهمی از نگرانی‌های خود را در این زمینه رفع کنند. قیر، سنگ آهن و گوگرد از مهم‌ترین کالاهایی هستند که هم‌اکنون از طریق رینگ صادراتی بورس کالا صادر می‌شود.

همان‌طور که قبلاً نیز گفته شد، یکی از اهداف اصلی بورس‌های کالایی، کشف قیمت و مدیریت صحیح نوسانات آن است.

استفاده صحیح از این قابلیت، در زمینه تجارت خارجی می‌تواند، جایگاه کشور را از وضعیت «قیمت‌پذیر» به

وضعیت «قیمت‌گذار» ارتقا ببخشد. مطالعه تجربه بورس‌های کالایی در کشورهایی نظیر مالزی و هند نشان می‌دهد که کشورهای مزبور با استفاده از این قابلیت بورس توانسته‌اند، در تولید کالاهایی که در آن از مزیت نسبی برخوردارند، خود را به عنوان بازیگر اصلی در صحنه تجارت خارجی تبدیل کنند.

به عبارتی دیگر، در این حالت قیمت جهانی کالای مزبور، با توجه به شرایط تولید در این کشورها رقم خورده و از این رو، از ائتلاف منابع به طور موثری جلوگیری خواهد شد. به طور مثال، روغن خرماء، کالای اصلی صادراتی مالزی است و بورس مالزی که در آن معاملات این محصول معامله می‌شود، این کشور را به قیمت‌گذار اصلی بازار جهانی این کالا تبدیل کرده است. همین مسئله برای بورس‌های کالایی هند نیز مصداق دارد.

در این خصوص، نیز هم‌اکنون قیمت کشف شده برخی کالاهای فرآورده‌های نفتی و پتروشیمی در بورس کالای ایران در تعدادی از نشریات بین‌المللی نظیر آرگس (Argus) درج می‌شود و جایگاه ایران در این زمینه، از قیمت‌گیرنده به قیمت‌گذار ارتقا یافته است. علاوه بر این هم‌اکنون قیمت سنگ آهن به صورت رقابتی و شفاف و با توجه به نرخ دلار در رینگ صادراتی بورس کالای ایران کشف می‌شود.

توسعه رینگ صادراتی در عین حال به شفاف شدن مبادلات برون‌مرزی شرکت‌های صادرکننده ایرانی و نظارت بر آنها نیز کمک می‌کند

تحلیلی درباره آثار کاهش بهای نفت بر معاملات بورس کالا

نفرین نفتی

نفت خام به عنوان یکی از اصلی ترین متغیرهایی که نقش تعیین کننده‌ای در اقتصاد کشورهای مبتنی بر نفت دارد، تحت تاثیر عوامل متعددی از جمله درگیری های منطقه و تصمیمات سیاسی کشورها دچار نوسان قیمتی می شود. این تغییرات بیشتر برای کشورهای وابسته به درآمد نفتی هستند حائز اهمیت است اما علم ثابت کرده که در این کشورها افزایش قیمت نفت خام هیچ گاه نتوانسته تاثیر بسزایی بر رشد و توسعه آنها داشته باشد. چه بسا تنها با وابسته کردن اقتصاد، کشور را در مواقعی که قیمت نفت خام نزولی است با بحران جدی روبه رو می کند. کشور ایران نیز از این قاعده مستثنا نبوده و به تازگی تبعات آن را به دوش کشیده است.

شیما فرامرزیان

کارشناس توسعه بازار فیزیکی

قیمت نفت خام تا قبل از اواخر سال ۲۰۱۴ از ۱۰۰ دلار در هر بشکه کمتر نبوده اما از ماه سپتامبر برابر با اواسط شهریورماه قیمت نفت خام برنت دریای شمال و از ماه جولای برابر با اوایل مردادماه قیمت نفت خام WTI به کمتر از ۱۰۰ دلار در هر بشکه رسید و روند نزولی در پیش گرفت تا جایی که قیمت این محصول حتی به کمتر از ۵۰ دلار در هر بشکه نیز رسید.

به دلیل اهمیتی که تغییرات قیمت این محصول بر اقتصاد کشورها دارد، علت نوسان و پیش بینی سمت و سوی روند آن مورد توجه فعالان بازار است.

به این ترتیب دلایل متعددی از طرف کارشناسان این حوزه مطرح شده اما مهم ترین این عوامل عبارتند از وارد شدن نفت شیل به بازار، مازاد عرضه نفت خام نسبت به تقاضا، مازاد تولید نفت خام در سازمان اوپک و افزایش تولید آن در عراق.

روند قیمت نفت خام برنت دریای شمال
کاهش قیمت نفت خام در ابعاد مختلفی بر اقتصاد کشور اثر خواهد گذاشت؛ یکی از این کانال ها تاثیری است که بر قیمت محصولات پتروشیمی دارد که این محصولات در بورس کالای ایران بعد از محصولات صنعتی و معدنی بیشترین سهم از مقدار معاملات بورس کالای ایران را به خود اختصاص می دهند. دومین کانال کاهش قیمت نفت خام نیز تاثیر آن بر بودجه دولت است که با کاهش بودجه عمرانی همراه شده و در نتیجه تبعات منفی در صنعت خواهد داشت. به این ترتیب در ازای کاهش طرح های عمرانی، کاهش تقاضا برای محصولات صنعتی و معدنی شکل خواهد گرفت.

در این مقاله تاثیر نوسان قیمت این محصول استراتژیک را بر معاملات در بورس کالای ایران از دو بعد مستقیم و غیرمستقیم بررسی خواهیم کرد. پس از کاهش قیمت نفت خام قیمت جهانی محصولات پتروشیمی نیز بالطبع کاهش یافت. به گونه ای که هر هفته هر کدام از محصولات گاهی بیش از دو بار کاهش قیمتی را تجربه کردند. این تغییر، معاملات مواد پتروشیمی در بورس کالای ایران را از دو بُعد دستخوش تغییرات کرد؛ نخست اینکه کاهش قیمت نفت خام منجر به کاهش قیمت پایه محصولات پتروشیمی و فرآورده های نفتی شد. دوم اینکه متقاضیان در پی کاهش بیشتر قیمت محصولات از بازار کناره گیری کردند.

بررسی ها حاکی از این است که محصولات پلیمری و فرآورده های نفتی در مقایسه با محصولات شیمیایی وابستگی بیشتری نسبت به تغییرات قیمت نفت خام از خود نشان داده اند. همچنین قیمت محصولات پتروشیمی و فرآورده های نفتی با روند کاهش قیمت نفت خام همسو بوده است

اما محصولات پلیمری با روند کاهش قیمت نفت خام انطباق بیشتری داشته اند. نکته قابل توجه در این زمینه تاخیری است که قیمت محصولات پتروشیمی و فرآورده های نفتی نسبت به کاهش قیمت نفت خام از خود نشان می دهند.

به این ترتیب این محصولات با تاخیر با روند نزولی قیمت نفت خام همسو شده اند. البته برخی از عرضه کننده ها نسبت به کاهش قیمت محصولات مقاومت کردند اما در نهایت در برابر این افت قیمتی تسلیم شدند.

تاثیر دیگر کاهش قیمت نفت خام بر محصولات پتروشیمی از طریق تغییر در مقدار تقاضا به وقوع پیوست. در واقع متقاضیان که هر هفته افت قیمتی محصولات را نظاره می کردند از بازار کناره گرفته و منتظر کاهش بیشتر در قیمت ها بوده و از خرید محصولات امتناع می ورزیدند.

این در حالی است که مقامات تصمیم گیر در گوشه و کنار متذکر می شدند که قیمت محصولات پتروشیمی تنها متاثر از قیمت نفت خام نیست و تغییرات نرخ ارز نیز تاثیر بسزایی بر آن دارد و به دلیل افزایش اخیر در نرخ ارز قیمت محصولات پتروشیمی بیش از این پایین نخواهد آمد. به این ترتیب کاهش در مقدار تقاضا منجر به کاهش در مقدار معامله محصولات بالاخص کاهش در مقدار معامله محصولات پلیمری شد.

دومین کانال تاثیرگذار غیرمستقیم قیمت نفت خام از طریق تغییرات در بودجه نمایان می شود. از آنجا که بخش عمده ای از درآمد دولت از درآمدهای نفتی تامین می شود، این افت قیمتی بسیار نگران کننده خواهد بود چرا که به تناسب قیمتی که برای این محصول در بودجه تعیین شده است، پروژه های عمرانی بسیاری راه اندازی شده که برخی از آنها به مرحله بهره برداری رسیده اند اما طیف وسیعی از این پروژه ها به تازگی شروع شده یا حتی در اواسط عملیات هستند که اتمام آنها منوط به تخصیص هزینه های کلان است.

از آنجا که بسیاری از محصولاتی که برای اتمام پروژه های عمرانی لازم و ضروری اند، در بورس کالای ایران در حال معامله هستند، موجب کاهش حجم معاملات در بورس کالای ایران شده است.

رتبه اول معاملات بورس کالای ایران مربوط به معاملات محصولات صنعتی و معدنی در سال ۱۳۹۲ بوده است. از محصولات صنعتی و فولادی، آلومینیوم، مس و سنگ آهن از جمله محصولاتی هستند که به عنوان مواد اولیه در ساخت ساختمان ها و برج ها استفاده می شوند.

به نظر می رسد کاهش قیمت نفت خام با تاثیری که بر بودجه عمرانی خواهد گذاشت، تقاضای این محصولات را نیز در بورس کالای ایران با کاهش مواجه کند. همان طور که در بالا اشاره شد تکمیل

و اتمام پروژه های عمرانی مستلزم استفاده از مواد اولیه ای است که در بورس کالای ایران عرضه می شود و در صورت کاهش هزینه های بودجه ای مسلما تقاضا نیز برای این محصولات کاهش خواهد یافت.

علاوه بر این برخی از محصولات پتروشیمی و فرآورده های نفتی نیز نقش تعیین کننده ای در راه اندازی پروژه های عمرانی بر عهده دارند. به طور مثال قیر که برای راه سازی، ساخت و ترمیم جاده ها استفاده می شود و همچنین برخی از محصولات پتروشیمی که در ساخت ساختمان ها کاربرد دارند. به این ترتیب به نظر می رسد تقاضا برای این محصولات نیز کاهش یابد. در مجموع می توان گفت کاهش قیمت نفت خام بر تحولات بورس کالای ایران از دو بعد مستقیم و غیرمستقیم اثر خواهد گذاشت. اثر مستقیم آن شامل تاثیری است که بر تغییر قیمت پایه محصولات پتروشیمی و فرآورده های نفتی و همچنین کاهش مقدار تقاضا برای این محصولات در انتظار کاهش بیشتر قیمت هاست و اثر غیر مستقیم آن بر محصولات صنعتی و معدنی از کانال کاهش تخصیص بودجه عمرانی و در نتیجه کاهش پروژه های نیمه کاره است.

به این ترتیب به نظر می رسد کاهش قیمت نفت خام و تداوم آن، حجم معاملات بورس کالای ایران را نیز تحت تاثیر قرار خواهد داد. [

رتبه اول معاملات در بورس کالای ایران مربوط به معاملات محصولات صنعتی و معدنی در سال ۱۳۹۲ بوده است. از محصولات صنعتی و فولادی، آلومینیوم، مس و سنگ آهن از جمله محصولاتی هستند که به عنوان مواد اولیه در ساخت ساختمان ها و برج ها استفاده می شوند. به نظر می رسد کاهش قیمت نفت خام با تاثیری که بر بودجه عمرانی خواهد گذاشت، تقاضای این محصولات را نیز در بورس کالای ایران با کاهش مواجه کند

خروج از رکود

اتحاد

ذی‌نفوذه‌ها، دلالان ، لابی‌گران

در حال حاضر برخی صنایع و کالاها از جمله صنایع و مواد پتروشیمی دولتی هستند و یا زیر نفوذ دولت اداره می‌شوند و با توجه به اینکه وارد بورس شده‌اند، در بدو ورود با مقاومت‌هایی همراه هستند. برای نمونه ورود صنایع فولاد به بورس با سختی و مقاومت فراوان صورت گرفت، اما عملی شد. قیمت فولاد به طور معمول از سوی دولت تعیین می‌شود. در بدو ورود آن به بورس نیز مقاومت‌های شدیدی صورت گرفت و عمده دلیل آن، تفاوت قیمت در بازار آزاد و قیمت‌های دولتی بود زیرا عده‌ای از این مساله سود کسب کرده و از رانت آن بهره می‌بردند

بورس کالا

کجا قرار دارد؟

رشد اقتصادی منفی ۶/۸ درصدی در سال ۱۳۹۱ و منفی ۱/۹ درصدی در سال ۱۳۹۲ و بخصوص افت قابل توجه درآمد سرانه طی این دو سال سبب شد که مطالبات گسترده‌ای از جانب فعالان اقتصادی و افکار عمومی از نهادهای سیاست‌گذار برای چاره‌جویی جهت برون رفت از این وضعیت شکل گیرد در رأس نهادهای سیاست‌گذار، دولت جمهوری اسلامی ایران برنامه‌های خود برای خروج از رکود و رفع موانع تولید را در نیمه اول سال ۱۳۹۳ ارائه کرد که بخشی از آن به صورت گزارش‌های تحلیلی و سیاستی منتشر گردید

اقتصاد مقاومتی

با اهرم‌های بورس کالا

گزارش حاضر با این پیش‌فرض تهیه شده که آخرین سیاست‌های کلی ابلاغی در حوزه اقتصاد، یعنی سیاست‌های کلی اقتصادمقاومتی جهت‌گیری‌های اصلی تدوین برنامه ششم توسعه اقتصادی را مشخص خواهد کرد.

در این صورت، تعیین جایگاه بورس کالای ایران در تحقق اهداف کلی سیاست‌های فوق می‌تواند جایگاه آن را در برنامه ششم توسعه اقتصادی و اجتماعی نیز مشخص کند. در ادامه گزارش به اختصار تعریفی از اقتصاد مقاومتی و راهبردهای اصلی آن ارائه می‌شود

مصوبه رانت زدایی در چنبره

اتحاد

مریم فکری

گزارشگر

بازگشت به مکانیزم عقلانی

با آغاز فعالیت دولت یازدهم و توقف سیاست قیمت‌گذاری از سوی دولت، آزادسازی قیمت‌ها از طریق مکانیزم بورس کالا بار دیگر مورد توجه تحلیلگران قرار گرفت؛ به نحوی که هیات دولت در یکی از چند تصمیم مهم خود برای خروج اقتصاد از رکود، در سال جاری، طی لایحه و مصوبه‌ای تمامی دستگاه‌های اجرایی را ملزم کرد، در راستای سیاست‌های اقتصادی دولت، (به جز کالاهای اساسی و انحصاری)، کشف قیمت تمامی کالاهایی که امکان پذیرش و خرید و فروش آنها در بورس کالای ایران وجود دارد، از طریق این بازار صورت گیرد.

این مصوبه ۲۵ مردادماه امسال از سوی «اسحاق جهانگیری»، معاون اول رئیس‌جمهوری ابلاغ و براساس آن، تاکید شد که دستگاه‌های اجرایی ظرف یک‌سال از تاریخ ابلاغ این تصویب‌نامه، نسبت به پذیرش کالاهای مزبور در بورس مربوط اقدام کنند، اما تا لحظه تنظیم این گزارش کالای جدیدی برای قیمت‌گذاری از طریق بورس کالا وارد این بازار نشده است، نه سیمان و نه محصول دیگری؛ حتی آنهایی هم که هستند، به گزارش رسانه‌ها، با لطایف‌الحیلی برای خروج از بورس کالا، اشتیاقی وافر پنهانی دارند، برخی تحلیلگران بر این باورند که این گروه از بنگاه‌ها تصور می‌کنند رفتارشان، دور از

نظر تحلیلگران است. رفتارهایی که بدون حمایت‌های افراد تاثیرگذار نیست. حتی برخی از آنهایی هم که هستند، به گزارش رسانه‌ها با لطایف‌الحیلی تلاش‌هایی برای خروج از بورس کالا کرده اندبا این حال، سیاست‌های دولت و همچنین بسته خروج غیرتورمی از رکود نشان می‌دهد مسئولان حساب ویژه‌ای روی بازار رقابتی بورس کالا برای حذف رانت و دلالی از مبادلات محصولات مختلف باز کرده‌اند.

قیمت‌گذاری، محدودیت زمانی دارد

محمدرضا پورابراهیمی، عضو شورای عالی بورس در همین رابطه با اشاره به موانع رفع قیمت‌گذاری دولتی می‌گوید: «قیمت‌گذاری دولتی در تمام دنیا شیوه‌ای منسوخ شده است. این مساله سبب ناکارآمدی اقتصاد، عدم تخصیص منابع و عدم رقابت در بازارهای کالایی می‌شود.»

وی در گفت‌وگو با «پیام اقتصادی بورس کالا» می‌افزاید: «البته در موقعیت خاصی، امکان دارد برخی دولت‌ها در دنیا به این کار اقدام کنند، دلیل آن، امکان و احتمال بروز اختلال و تنظیم بازارها است.

در این حالت، دولت‌ها تصمیم می‌گیرند کالای خاصی را برای مدت زمان محدود سه تا شش ماهه و حداکثر برای یک‌سال تحت کنترل قرار دهند و نسبت به قیمت‌گذاری آن اقدام کنند، اما شیوه کنونی که در کشور ما رایج است و در قالب طرح‌های میان و بلندمدت است، سبب می‌شود تا به روی رقابت و افزایش کارایی فعالان اقتصادی، خط کشیده شود.»

عضو شورای عالی بورس با ذکر این نکته که سعی

از وقتی زمزمه‌های خصوصی‌سازی شرکت‌های دولتی آغاز شد، بسیاری از دلالان نگران این بودند که رانت‌های تاریخی خود را در معامله پنهانی محصولات شرکت‌های دولتی از دست بدهند؛ محصولاتی که به‌خاطر اقتصاد دولتی کشور، نظام حواله‌ای و قیمت‌گذاری دستوری، ارزان‌تر از حاشیه بازار آزاد به دست آنان می‌رسید و با فروش چند محصول به قیمت نجومی‌تر، به سودهای افسانه‌ای نایل شده و بدون پرداخت مالیات و حقوق حقه ملت، به درآمدهای کلان دست می‌یافتند.

رویه و روندی که هنوز هم ادامه دارد. تولد بورس کالا، امیدهای بسیاری برای پایان یافتن رانت‌ها و برچیده شدن نظام دلالی‌ها در دل دلسوزان اصلاح اقتصادی زنده کرد، اما از آنجایی که رانت‌زدایی به صورت سیستماتیک و جامع در کشور دنبال نمی‌شود، همیشه مفرها یا حفره‌هایی وجود دارد که هیچ مکانیزم قانونی نمی‌تواند آنها را مسدود کند.

و تلاش فراوانی انجام شده تا برای ایجاد رقابت سالم در بورس کالا، ظرفیت‌سازی شود؛ تصریح می‌کند: «بر این اساس، قیمت‌ها باید از طریق مکانیزم‌های بازار تعیین شود و دولت حضور خود را در این عرصه بسیار محدود کند اما اگر این کار صورت نگیرد، شاهد اثرات منفی خواهیم بود؛ به‌گونه‌ای که میان کسانی که موفق بوده و سعی می‌کنند کالاها را با قیمت بهتری عرضه کنند و کسانی که تنها به دنبال سودآوری هستند، تفاوتی وجود نخواهد داشت و همچنین امکان کشف قیمت در بازار به شکل منطقی فراهم نمی‌شود و در تخصیص منابع دچار چالش و مشکلات جدی می‌شویم.»

رقابت باید مبنای بازار باشد

پورابراهیمی در پاسخ به این پرسش که آیا در شرایطی که دولت در حال کاهش سهم یارانه‌های عمومی است و به بخش تولید یارانه نمی‌دهد، سیاست‌گذاری قیمت‌گذاری دولتی امری متداول و مطلوب است و باعث تخصیص بهینه منابع می‌شود؟ عنوان می‌کند: «مبنای بازار سرمایه، برپایه رقابت و کارایی است، بنابراین قیمت‌های کاذب و دستوری دولت مانع از تخصیص بهینه منابع در اقتصاد ملی خواهد شد، بنابراین قاعده تنظیم بازار بر مبنای عرضه و تقاضا و عدم دخالت دولت به طور کامل نقض شده است.»

رانت و لابی مانع شفافیت

وی تاکید می‌کند: «دولت باید به دنبال اجرای کامل احکام بازار کالا و سرمایه باشد؛ هرچند تاکنون شاهد بوده‌ایم که لابی‌ها و رانت‌های مختلف اجازه نمی‌دهد

محمدرضا پورابراهیمی

عضو شورای عالی بورس

هیات دولت به دستگاه‌های اجرایی یک سال مهلت داده تا نسبت به پذیرش و عرضه محصولات‌شان فقط از طریق بورس کالا اقدام کنند، بنابراین هرگونه قیمت‌گذاری کالاهایی که امکان انجام معاملات‌شان در بورس کالا وجود دارد، ممنوع است. مرجع تشخیص قابلیت پذیرش کالاها در بورس‌ها، هیات پذیرش بورس‌های کالا و انرژی هستند

شاهین شایان‌آرانی

کارشناس ارشد بازار سرمایه

بورس کالا ظرفی است که پتانسیل‌هایی را در اختیار اقتصاد کشور قرار می‌دهد و تصمیم‌دولت مبنی بر عرضه و قیمت‌گذاری محصولات در بورس کالا نشان می‌دهد دولت به دنبال بازار آزاد و رقابتی از طریق سازوکار شفاف بورس کالا است

غلامرضا سلامی

رئیس سابق انجمن حسابداران

هم‌اکنون ارائه برخی کالاها و خدمات از سوی دولت زیر قیمت تمام شده صورت می‌پذیرد که سبب ایجاد بازار سیاه و گسترش رانت شده و به جیب افراد خاصی می‌رود و در کل برای مجموعه اقتصاد کشور مضر است

این شفافیت ایجاد شود.»عضو شورای عالی بورس متذکر می‌شود: «به طور معمول کسانی که ذی‌نفع این شیوه بوده و از شفاف نشدن قیمت‌ها سود می‌برند.

به عبارت بهتر، لابی‌های عدم عرضه محصولات و کالاها و همچنین اجرا نشدن قوانین و احکام از سوی کسانی اتفاق می‌افتد که با شفاف شدن اطلاعات، منافع خود را از دست می‌دهند.»به گفته پورابراهیمی «زمانی که دولت نرخ حامل‌های انرژی بنگاه‌های بزرگ اقتصادی را دستوری تعیین می‌کند و در کوتاه‌مدت مدام در حال تغییر آن است، چطور می‌توان انتظار سرمایه‌گذاری بلندمدت در بازاری با مبنای سرمایه‌گذاری بلندمدت را داشت.»

وی با بیان اینکه یکی از سیاست‌های نادرست ، قیمت‌گذاری کوتاه‌مدت در خوراک پتروشیمی‌ها، بنگاه‌های اقتصادی، سنگ‌آهنی‌ها و برخی محصولات است، می‌گوید: «دولت سالانه قیمت خوراک بنگاه‌های تولیدی را تغییر می‌دهد و محکم از آن دفاع می‌کند؛ در حالی که مسئولان دولتی باید به این سوال پاسخ دهند که چطور می‌شود با وجود رویکرد بازار سرمایه با نگاه بلندمدت سرمایه‌گذاری، سیاست‌های قیمت‌گذاری کوتاه‌مدت و متناقض اعمال شود؟

زیرا در سایر کشورها تعیین قیمت خوراک به صورت شناور است،اما این مساله در کشور ما هر سال دچار تغییراتی می‌شود.»

مداخله دولت عامل بروز مشکلات

این نماینده مجلس شورای اسلامی تاکید می‌کند: «قیمت‌گذاری سهام در بازار متاثر از چشم‌انداز آینده و

سودآوری آنان است، بنابراین دخالت دولت در قیمت‌گذاری بازار سبب بروز مشکلات جدی خواهد شد.»

پورابراهیمی در ادامه درباره مصوبه دولت مبنی بر قیمت‌گذاری تمام کالاها به غیر از محصولات انحصاری در بورس کالا توضیح می‌دهد: «مسئولان دولتی باید تلاش خود را برای عملیاتی شدن این مصوبه به کار گیرند، زیرا از حمایت مجلس و کمیسیون اقتصادی نیز برخوردار هستند.»وی تصریح می‌کند: «هیات دولت بر اساس این مصوبه به دستگاه‌های اجرایی یک سال مهلت داده تا نسبت به پذیرش و عرضه محصولات‌شان فقط از طریق بورس کالا اقدام کنند

بنابراین هرگونه قیمت‌گذاری کالاهایی که امکان انجام معاملات‌شان در بورس کالا وجود دارد، ممنوع است و مرجع تشخیص قابلیت پذیرش کالاها در بورس‌ها، هیات پذیرش بورس‌های کالا و انرژی هستند.»

بورس کالا، رانت زداست

عضو شورای عالی بورس متذکر می‌شود: «اگر واقعا این مصوبه اجرایی شود، حتما بدانید بورس کالا از طریق ایجاد یک مکانیزم شفاف و حذف رانت می‌تواند به تعیین واقعی قیمت‌ها کمک کند.»

پورابراهیمی ابراز امیدواری می‌کند که «سال ۹۴ دولت کمتر در این حوزه ورود پیدا کند و در مقابل وزیر اقتصاد که متولی اصلی این کار است، تدابیر ویژه برای حل این مشکل در بدنه دولت بیابد؛ چراکه قوانین و مقررات در این بخش مستلزم حمایت ویژه‌وزیر اقتصاداست ووی باید این وضعیت را هرچه سریع‌تر مدیریت و کنترل کند و در جلسات هیات

دولت به وزرای دیگر اجازه ندهد نظرات متفاوت در این حوزه ارائه‌دهند.»

وی ادامه می‌دهد: «این موضوع مسئولیت وزیر اقتصاد را بیش از پیش سنگین می‌کند و باید تلاش کند همه وزرا و بدنه دولت را برای اجرای دقیق احکام و قوانین بازار سرمایه و بورس کالا متقاعد کرده و با اقدامات جدی اجازه ندهد کسی از این روند تخطی کند.»

عضو شورای عالی بورس خاطر نشان می‌کند: «عدم اجرای کامل قوانین و مقررات به سبب نبود صدای واحد در دولت است.»

موانع، خود ساخته‌اند

غلامرضا سلامی، رئیس سابق انجمن حسابداران خبره ایران نیز درباره موانع رفع قیمت‌گذاری دولتی در حوزه بورس کالا می‌گوید: «موانع زیادی در این حوزه در ایران وجود دارد؛ در حالی که در سایر کشورها چنین شرایطی مشاهده نمی‌شود.»

وی در گفت‌وگو با «پیام اقتصادی بورس کالا» می‌افزاید: «در سایر کشورها قیمت محصولات، کالا و خدمات در بازار تعیین می‌شود و موانعی بر سر این کار وجود ندارد، اما متأسفانه در ایران خودمان موانع را ایجاد می‌کنیم.»

رئیس سابق انجمن حسابداران خبره‌ایران توضیح می‌دهد: «در حال حاضر در برخی کالاها و خدمات مانند پتروشیمی و مشتقات آن و نیز کارخانه‌های آن دولتی بوده یا زیر نفوذ دولت اداره می‌شوند و با توجه به اینکه وارد بورس شده‌اند، در بدو ورود با مقاومت‌هایی همراه هستند. برای نمونه ورود صنایع

فولاد به بورس با سختی و مقاومت فراوان صورت گرفت، اما عملی شد.»

وی ادامه می‌دهد: «قیمت فولاد به طور معمول از سوی دولت تعیین می‌شود.در بنووردآن به بورس نیز مقاومت‌های شدیدی صورت گرفت و عمده دلیل آن، تفاوت قیمت در بازار آزاد و قیمت‌های دولتی بود زیرا عده‌ای از این مساله سود کسب کرده و از رانت آن بهره می‌برند.»رئیس سابق انجمن حسابداران خبره‌ایران متذکر می‌شود: «موانع این‌چنینی هنوز در مورد برخی اقلام و کالاها وجود دارد؛ به‌طوری که عده‌ای از قیمت‌گذاری در بازار آزاد سودهای کلان به جیب می‌زنند، بنابراین طبیعی است اجازه ندهند دولت از طریق عرضه و کشف قیمت کالا در بورس بازار رقابتی ایجاد کند.»

قیمت‌گذاری دولتی مانع سلامت اقتصاد

سلامی تاکید می‌کند: «برای رهایی از این مساله، باید دولت هر چه سریع‌تر دخالت کرده و موانع را برطرف کند.»وی در پاسخ به این سوال که آیا در شرایطی که دولت در حال کاهش سهم یارانه‌های عمومی است و به‌بخش تولید یارانه نمی‌دهد، سیاست قیمت‌گذاری دولتی امری متداول و مطلوب‌است و باعث تخصیص بهینه منابع می‌شود،می‌گوید: «بررسی وضعیت بازار در کشور نشان می‌دهد که مهم‌ترین معضل و مانع سلامت اقتصاد ایران، قیمت‌گذاری کالا و خدمات از سوی دولت بوده و تا زمانی تبعیض‌ها رفع و رانت‌ها حذف نشود و همچنین به سمت تخصیص بهینه منابع گام برنداریم و دولت به هر طریقی در قیمت‌گذاری کالاها حتی به صورت تعیین تعرفه دخالت کند، نمی‌توان انتظار داشت اقتصاد ایران از این شرایط اسفناک نجات یابد.»رئیس سابق انجمن

معاون وزیر اقتصاد :

تخلف عده‌ای را نباید به همه تعمیم داد

به کل مجموعه.» «محمدی» تاکید کرد: «به طور حتم تمام عرضه‌کنندگانی که موظف به عرضه کالاهای خود در بورس کالا هستند اما بازار آزاد را ترجیح می‌دهند شناسایی شده و مشمول تعزیرات و پرداخت جریمه به دولت می‌شوند.» او بورس کالا را محلی دانست برای عرضه و خرید آزاد کالا بدون نظام قیمت دستوری و تصریح کرد: « بورس کالا و بورس انرژی دو بازار جوان هستند که به طور حتم در آینده با حمایت های دولت آینده موفق‌ی را پیش روی خواهند داشت و باید فرصت بیشتری را به آنها داد.»

معاون وزیر اقتصاد همچنین درپایان درپاسخ به این سوال که نقش بورس کالا د خروج از رکود چقدر است ، این طور توضیح داد:« بورس کالا می تواند فروش شر کت‌ها را تسریع و تسهیل کند و از مکانیزم تامین مالی کوتاه مدت مانند سلف در این راستا استفاده کند.»

شاپور محمدی، معاون اقتصادی وزیر اقتصاد، در مصاحبه اختصاصی با خبرنگار دو ماهنامه «پیام اقتصادی بورس کالا»، این‌طور می‌گوید:«تجربه نشان داده از زمانی که بورس کالا راه اندازی شده تاکنون ، بسیاری از کالاهای استراتژیک مانند فولاد یا محصولات پتروشیمی توانسته‌اند تجربه موفق‌ی را درقیمت‌گذاری درفضایی آزاد کسب کنند.» وی اضافه می‌کند: «به عقیده من این تجربه موفق آن قدر موثر بوده که باید به تدریج بر تنوع سازی و گسترده کردن کالاها در بورس اندیشید.»

او همچنین درپاسخ به این سوال که چرا با توجه به تاکیدات وزیر اقتصاد ، بازهم بسیاری از تولیدکنندگان مانند پتروشیمی‌ها بازار آزاد را بر بورس کالا ترجیح می‌دهند، این طور توضیح داد:« نباید تخلف عده‌ای از تولیدکنندگان را دلیلی دانست بر عدم موفقیت بورس کالا و آن را تعمیم داد

محمدرضا پورابراهیمی:

لابی برای عرضه نشدن محصولات در بورس کالا و همچنین اجرا نشدن قوانین و احکام از سوی کسانی اتفاق می‌افتد که منافع‌شان را با شفاف شدن اطلاعات، از دست می‌دهند. عاملان اصلی لابی و رانت در بدنه دولت هستند و به راحتی می‌توانند حرف خود را به کرسی بنشانند

غلامرضا سلامی:
صاحبان صنایع و اصولا هر کسی که از قبال قیمت‌گذاری دولت سود می‌برد، سعی می‌کند با دلایل و توجیه‌های مختلف، دولت و مجلس را قانع کرده و مانع کشف قیمت و ورود به بورس شوند

حسابداران خبره ایران می‌افزاید: «قیمت‌گذاری تعرفه‌های وارداتی سبب بروز مشکل برای بسیاری از فعالان اقتصادی شده که می‌توان به وضعیت صنعت خودرو کشور اشاره کرد؛ به طوری که این صنعت با وجود عمر چندین ساله همانند یک کودک نوپا باقی مانده و محصولات از نظر کیفی قابلیت رقابت با نمونه‌های خارجی را ندارند»

چه کسانی از قیمت‌گذاری دولتی

استقبال می‌کنند ؟

سلامی در پاسخ به این پرسش که مانع‌تراشی غالباً از سوی کدام طیف‌ها، بخش‌ها و صاحبان منافع صورت می‌گیرد؛ توضیح می‌دهد: «صاحبان صنایع و اصولاً هر کسی که از قبل کشف قیمت دولت سود می‌برد، سعی می‌کند با دلایل و توجیه‌های مختلف، دولت و مجلس را قانع کرده و مانع قیمت‌گذاری و ورود به بورس شوند.»

تداوم قیمت‌گذاری دولتی

توجیه می‌خواهد

وی ادامه می‌دهد: «تولیدکنندگان متعدد داخلی و خارجی باید قیمت کالاهای تولیدی و رقابتی را در بازار تعیین کنند و در این میان، تعیین قیمت کالاهای انحصاری نیز راه و رسم خود را داشته و به صورت کاملاً علمی انجام می‌شود. به عبارت دیگر، قیمت‌گذاری کالاهای انحصاری مانند آب، برق، گاز، انرژی و... این گونه نیست که قیمت تمام شده را بر میزان تولید تقسیم کنند» رئیس سابق انجمن حسابداران خبره ایران بیان می‌کند: «به فرض اینکه دولت مجبور به قیمت‌گذاری در این حوزه شود، بنابراین باید پشتوانه علمی برای توجیه قیمت‌گذاری داشته باشد.»

یک عقبگرد اقتصادی

سلامی تاکید کرد: «همان‌طور که ذکر شد، بازار باید تعیین‌کننده قیمت کالاهای رقابتی باشد، بنابراین هرگونه توجیه خلاف این روند به حتم منجر به عقب‌نگه داشته شدن اقتصاد می‌شود.»

وی درباره چگونگی رفع این موانع و در نهایت محقق شدن اهداف دولت در این بخش اظهار کرد: «کل حکومت و تمام قوا باید برای انجام این کار عزم جدی داشته باشند و دولت به تنهایی قادر به انجام این مهم نیست، زیرا آزادسازی قیمت‌ها در ابتدا تبعات اجتماعی فراوانی خواهد داشت که فشارهای اقتصادی می‌تواند سبب فشار ارگان‌ها و نهادهای مختلف به دولت شود و در نهایت دولت از تصمیم و این طرح دور خواهد شد، بنابراین تمام ارگان‌های حکومتی باید همکاری متقابل داشته و تبعات اجتماعی افزایش و آزادسازی قیمت‌ها را همانند سایر کشورها بپذیرند.»

رئیس سابق انجمن حسابداران خبره ایران توضیح می‌دهد: «هم‌اکنون ارائه برخی کالاهای و خدمات از سوی

دولت زیر قیمت تمام شده صورت می‌پذیرد که سبب ایجاد بازار سیاه و گسترش رانت شده و به جیب افراد خاصی می‌رود و در کل برای مجموعه اقتصاد کشور مضر است.»

سلامی خاطرنشان می‌کند: «برای محقق شدن این مهم دولت و مجلس باید متفق‌القول عزم جدی داشته و با برنامه‌ریزی چند ساله، بستری را فراهم آورند که ارائه کالا و خدمات از قیمت‌گذاری دولتی خارج شود.»

واسطه‌ها

قیمت‌های انحصارمحور می‌خواهند

شاهین شایان‌آرانی، کارشناس مسائل اقتصادی نیز با اشاره کنار گذاشتن قیمت‌گذاری دولتی با توجه به پتانسیل‌های بورس و بسته خروج از رکود می‌گوید: «مصوبه هیات دولت برای کشف قیمت کالاهای در بورس

کالا، مصوبه بسیار خوبی است و در جهت شفاف شدن، قاعده‌مند کردن و بازارمحور شدن کالاهایی خواهد بود که باید از طریق بورس معامله شود.»

وی در گفت‌وگو با «پیام اقتصادی بورس کالا» می‌افزاید: «به طور طبیعی در روند اجرا، مشکلاتی وجود دارد زیرا در رابطه با برخی از کالاهای واسطه‌گران وارد صحنه می‌شوند و از طریق واسطه‌گری برای خودشان مقدار زیادی فرصت و منفعت ایجاد می‌کنند و از طریق رانت‌ها و ارتباطاتی که وجود دارد، کالاهای را می‌خرند و سودهای عجیب و غریبی برای خود ایجاد می‌کنند. در نهایت هم این مسائل باعث می‌شود که قیمت‌ها، قیمت‌های واقعی نباشد، بلکه قیمت‌هایی انحصارمحور باشد.»

به گفته این کارشناس بازار سرمایه، «با توجه به اتفاقاتی که در گذشته در حوزه قیمت‌گذاری شاهد

بودیم، هیات دولت به درستی مصوبه‌ای داشته که کالاهای باید از طریق بورس معامله شود، زیرا کالاهایی که از طریق بورس معامله شود، عرضه و تقاضامحور می‌شود، واسطه‌های کاذب از بین می‌روند، هزینه‌های این واسطه‌گری‌ها کاهش پیدا می‌کنند، معاملات شفاف می‌شوند و نیز قیمت‌ها واقعی خواهد شد.»

یک مافیای قوی

پشت صحنه‌است

شایان‌آرانی تصریح می‌کند: «در اینجا به طور طبیعی کسانی که به دلالتی و واسطه‌گری می‌پرداختند و به عناوین مختلف می‌خواستند از معامله کردن روی کالاهای برای خود رانتی ایجاد کنند، مخالفت خواهند کرد.»

وی ادامه می‌دهد: «این گروه یک مافیای قوی پشت صحنه است که به صورت‌های مختلف از کشف قیمت

واقعی کالاهای مانع می‌کند؛ آن هم از طریق نفوذ روی ذی‌نفوذها.» این کارشناس بازار سرمایه متذکر می‌شود: «با اعمال مصوبه دولت، به طور طبیعی منافع یکسری از گروه‌ها به خطر می‌افتد و همین گروه‌ها مانع‌تراشی می‌کنند بنابراین ریشه مانع‌تراشی‌ها و سنگ‌اندازی‌ها را باید در رانت‌های پشت صحنه پیدا کرد.»

شایان‌آرانی در پاسخ به این پرسش که آیا در شرایطی که دولت در حال کاهش سهم یارانه‌های عمومی است و به بخش تولید یارانه نمی‌دهد، سیاست‌گذاری قیمت‌گذاری دولتی، امری متداول و مطلوب است و باعث تخصیص بهینه منابع می‌شود؟

می‌گوید: «به طور کلی وقتی دولت در تعیین قیمت کالاهای وارد شود، در یک روند درازمدت برای همه ضرر است، چون رانت و فرصت ایجاد می‌کند و عدم تخصیص بهینه منابع را شامل می‌شود.»

رفاه عمومی متأثر از اندازه اقتصاد است

وی می‌افزاید: «این هم یک مقدار رویایی است که فکر کنیم در اقتصادهای مختلف و با اندازه‌های مختلف همه مسائل صرفاً باید با محور بازار بچرخد؛ یک مقداری ایده‌آلیستی است.» این کارشناس بازار سرمایه توضیح می‌دهد: «واقعیت عملیاتی این گونه است که کشورها بنا به اندازه و حجم اقتصادشان و برنامه‌های توسعه‌ای که مدنظر دارند، به دنبال افزایش رفاه عمومی برای مردم جامعه هستند. یکی از محورهای مهم رفاه عمومی نیز این است ثروتی که در اقتصاد خلق می‌شود، به‌طور عادلانه پخش شود.» شایان‌آرانی با بیان اینکه عادلانه بودن را باید در تعادل توزیع ثروت پیدا کرده تصریح می‌کند: «دولت‌ها خیلی وقت‌ها کارهایی می‌کنند که به‌هرحال باید وضعیت اقتصادی کشورشان را رصد کنند اما در کل تعیین نرخ دولتی قاعده‌مند نیست و باید از آن حذر کرد.» وی با ذکر این نکته که همه کارکرد بورس این است که فرآیندهای معیوب در قیمت‌گذاری‌ها اصلاح شود، عنوان می‌کند: «بورس کالا و کارکرد آن به کارکرد اقتصاد رقابتی برمی‌گردد. در واقع هر چقدر اقتصاد برپایه رقابت و رقابت‌پذیری توسعه بیشتری داشته باشد، بورس کالا هم توسعه بیشتری خواهدداشت.»

بورس کالا، ظرفیتی برای اقتصاد ملی

این کارشناس بازار سرمایه متذکر می‌شود: «بورس کالا ظرفی است که پتانسیل‌هایی را در اختیار اقتصاد کشور قرار می‌دهد و تصمیم دولت مبنی بر عرضه و کشف قیمت محصولات در بورس کالا نشان می‌دهد دولت به دنبال بازار آزاد و رقابتی از طریق سازوکار شفاف بورس کالا است؛ به طوری که قصد دارد با بها دادن به بخش خصوصی، بستر رقابتی شدن بازار کالا را فراهم کند.» شایان‌آرانی خاطرنشان می‌کند: «به طور قطع با تقویت بخش خصوصی در تولید کشور و تنوع عرضه‌کنندگان، کارایی بورس کالا نیز به مراتب بیشتر می‌شود. حذف رانت و دلالتی از بازار کالا و رسیدن سود واقعی به تولیدکنندگان و در پایان رونق تولید، از اصلی‌ترین ثمرات اجرای این مصوبه است.»

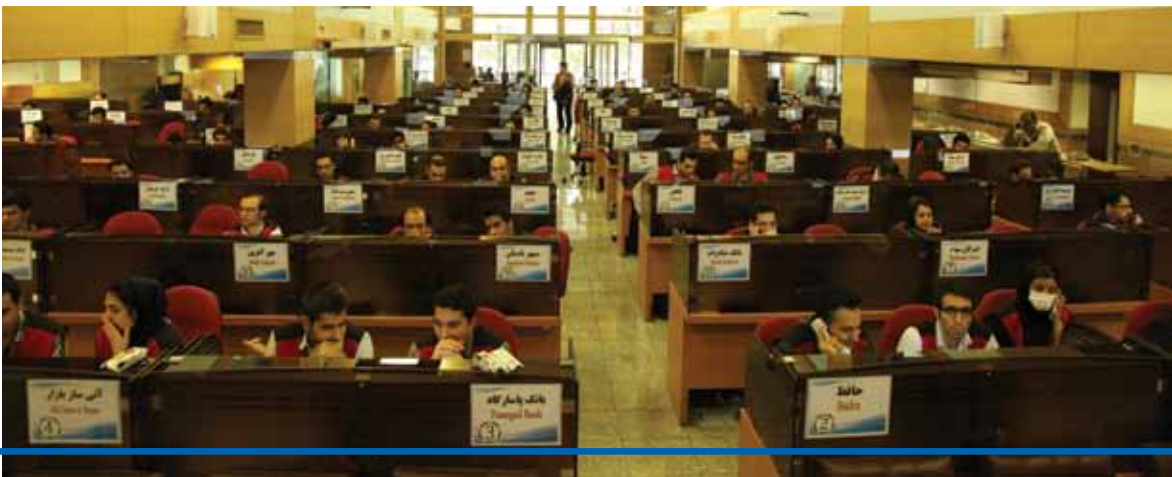
کارشناسان ارشد اقتصادی درحالی نیست به پیامدها و تبعات اجرایی نشدن مصوبه دولت هشدار می‌دهند که طیف گسترده‌ای از ذی‌مدخلان تجاری طبق منافع اقتصادی‌شان حاضر به پذیرش الزامات مصوبه دولت درخصوص پایان قیمت‌گذاری دولتی نیستند، تناقض میان مفاد مصوبه دولت در راستای خروج از اقتصاد از رکود در برابر تلاش‌هایی جدی برای عرضه کالا در خارج از بورس کالا از نشانه‌های جدی مقاومت برای اجرا نشدن دستورات دولتی است. یافتن عاملان، رانت‌خواهان و لابی‌گران که کارشناسان این گزارش به نقش و انگیزه آنها اشاره کرده‌اند، چندان دشوار نیست.]

واکاوی لایحه رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی

رقابت‌پذیری بازار با قواعد ۸ گانه

رشد اقتصادی منفی ۶/۸ درصدی در سال ۱۳۹۱ و منفی ۱/۹ درصدی در سال ۱۳۹۲ و به خصوص افت قابل توجه درآمد سرانه طی این دو سال سبب شد که مطالبات گسترده‌ای از جانب فعالان اقتصادی و افکار عمومی از نهادهای سیاست‌گذار برای چاره‌جویی جهت برون رفت از این وضعیت شکل گیرد. در رأس نهادهای سیاست‌گذار، دولت جمهوری اسلامی ایران برنامه‌های خود برای خروج از رکود و رفع موانع تولید را در نیمه اول سال ۱۳۹۳ ارایه کرد که بخشی از آن به صورت گزارش‌های تحلیلی و سیاستی منتشر گردید و بخشی از آن نیز در قالب لایحه «رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور» به مجلس شورای اسلامی تقدیم شد.

با توجه به اینکه دولت سعی داشته است با استفاده از ظرفیت‌های موجود کشور به رفع موانع تولید بپردازد و از ظرفی ظرفیت‌های قابل توجهی در بازار سرمایه برای کمک در این راستا وجود دارد، این مقاله با تمرکز بر نقش بورس کالای ایران، سعی دارد جایگاه این بورس را در لایحه مزبور و به طور کلی رفع موانع تولید و کمک به اقتصاد ملی مورد بررسی قرار دهد. بنابراین در ادامه ابتدا چارچوب کلی لایحه و اصلاحات مجلس مورد بررسی قرار می‌گیرد و سپس جایگاه بازار سرمایه و به طور ویژه بورس کالای ایران در آن تحلیل می‌شود، در نهایت ظرفیت‌های بالقوه بورس کالا در این راستا مورد تحلیل قرار گرفته است.

سید هادی موسوی نیک

کارشناس مطالعات اقتصادی

چارچوب کلی لایحه رفع موانع تولید

لایحه «رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور» در تاریخ ۱۳۹۳/۵/۲۶ به مجلس شورای اسلامی ارایه و با فاصله کوتاهی مورد بررسی مجلس و مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی قرار گرفت. به منظور تسریع در بررسی این لایحه مسوولیت بررسی آن به کمیسیون مشترکی از

نمایندگان کمیسیون‌های تخصصی مجلس شورای اسلامی محول شد. در بررسی لایحه «رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور» لازم است لایحه اولیه تقدیمی دولت از اصلاحات و الحاقات کمیسیون بررسی کننده لایحه تفکیک شود. بنابراین در ابتدا چارچوب کلی لایحه تقدیمی دولت به مجلس مورد بررسی قرار می‌گیرد و آنگاه تحلیلی

کلی از مواد الحاقی کمیسیون ارایه می‌شود. قبل از ارایه توضیحات بیشتر، ذکر این نکته ضروری است که در حال حاضر این لایحه مراحل پایانی خود در مجلس را طی می‌کند، اما با توجه به اینکه مصوبات نهایی مجلس منتشر نشده است، برای بررسی مفاد لایحه از مصوبات کمیسیون مشترک بررسی لایحه استفاده شده است.

لایحه تقدیمی دولت به مجلس

لایحه تقدیمی دولت به مجلس شورای اسلامی در واقع معطوف به بخشی از تحلیل دولت از شرایط حدوث رکود تورمی در اقتصاد ایران و الزامات برون رفت از آن است که در مورد آن نیاز به وضع یا اصلاح قوانین احساس شده است.

در زمینه راهکارهای خروج اقتصاد از رکود در گزارش دولت با عنوان «سیاست‌های اقتصادی دولت برای خروج غیرتورمی از رکود طی سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴» چنین بیان شده است که چهار تنگنای اصلی برای خروج اقتصاد ایران از رکود عبارتند از تنگنای مالی، کاهش تقاضای داخلی، کاهش سرمایه‌گذاری و تحریم‌های ظالمانه.

در همین گزارش، دولت از میان چهار تنگنای تشخیص داده شده برای خروج از رکود دو تنگنای تحریم‌های خارجی و کاهش سرمایه‌گذاری را به ترتیب به دلیل اجتناب‌ناپذیری و عدم امکان حل آن در کوتاه‌مدت، کنار گذاشته و راهکارهای پیشنهادی عمدتاً متوجه افزایش تقاضای مؤثر و افزایش توان تأمین مالی بنگاه‌ها هستند.

با این حال، لایحه «رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقاء نظام مالی کشور» معطوف به افزایش توان تأمین مالی بنگاه‌ها است و پیشنهاد

خاصی در زمینه افزایش تقاضای مؤثر در آن دیده نمی‌شود. برای افزایش توان تأمین مالی بنگاه‌ها نیز در این لایحه سه راهبرد اصلی افزایش سرمایه بانک‌ها، تسویه بدهی‌های دولت به بخش غیردولتی و بانک‌ها و تقویت بورس اوراق بهادار (در کنار پیشنهاد برخی مشوق‌ها برای سرمایه‌گذاری مستقیم اشخاص داخلی و خارجی در بنگاه‌ها) ارایه شده است. همان‌طور که در جدول تحلیل ملاحظه خواهد می‌شود، می‌تواند پیشنهادات مرتبط با بازار سرمایه و بورس کالا در لایحه «رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقاء نظام مالی کشور» را به صورت موارد ۸ گانه زیر خلاصه کرد:

۱ ایفای نقش بورس کالا در تسهیل فروش وثایق بانکی در رابطه با مطالبات غیرجاری بانک‌ها

۲ تسهیل انتشار اوراق مشارکت توسط شرکت‌های بورسی

۳ محدود کردن معاملات ثانویه اوراق مشارکت و سایر اوراق بهادار اسلامی به بورس و بخصوص عرضه اوراق مشارکت دولتی در بورس

۴ پوشش ریسک نوسانات ارزی با استفاده از

ظرفیت‌های موجود (از جمله بورس کالای ایران) ۵ برخی معافیت‌های معاملاتی برای فعالیت‌های بورسی

۶ الزام فروش مواد معدنی دولت از طریق بورس کالا یا مزایده عمومی

۷ ممنوعیت قیمت‌گذاری کالاهای بورسی توسط دولت

۸ ایجاد صندوق تثبیت بازار سرمایه برای مدیریت بازار در شرایط وقوع بحران‌های مالی در پایان ذکر دو نکته ضروری است. اول آنکه بسیاری از ظرفیت‌ها در بورس‌های کالایی وجود دارد که می‌تواند از طریق افزایش شفافیت، کمک به تأمین مالی بنگاه‌ها، کاهش ریسک و... در خدمت تولید ملی باشد که به آن‌ها در این لایحه پرداخته نشده است.

دوم آنکه در مورد پیشنهادات ارایه شده نیز اجرای آن‌ها از اهمیت بیشتری برخوردار است. به عنوان مثال، موضوع استفاده از ظرفیت بورس کالا برای پوشش ریسک نوسانات ارزی یا ممنوعیت قیمت‌گذاری کالاهای مورد معامله در بورس کالا موضوع جدیدی نیستند و قبلاً مطرح بوده، اما عملیاتی نشده اند. ←

ردیف	مواد مرتبط با بازار سرمایه و بورس کالا	توضیحات
۱	ماده ۸ به‌منظور کمک به تأمین نقدینگی برای حمایت از واحدهای تولیدی کالا و خدمات و تسهیل در وصول مطالبات سررسید گذشته بانک‌ها و یا مؤسسات مالی و اعتباری دارای مجوز از این واحدها اقدامات زیر انجام می‌شود: الف ... پ متن زیر به‌عنوان تبصره(۴) به ماده(۳۴) قانون ثبت اسناد و املاک مصوب ۲۶/۱۲/۱۳۱۰ و اصلاحات بعدی آن الحاق می‌شود: تبصره ۴ در راستای تسهیل در وصول مطالبات سررسید گذشته بانک‌ها و یا مؤسسات مالی و اعتباری دارای مجوز از این واحدها به یکی از روشهای زیر عمل می‌شود: ۱... در اجرای این بند استفاده از ساز و کارهای بورس کالا در اولویت قرار دارد.	این ماده به منظور کاهش مطالبات غیرجاری بانک‌ها که در حال حاضر به عنوان یکی از معضلات اصلی اقتصاد ملی مطرح است ارائه شده است. یکی از دلایل افزایش مطالبات غیرجاری بانک‌ها فرایند پیچیده فروش مستغلات مورد توثیق نزد بانک می‌باشد که این ماده در پی تسهیل آن به نحوی است که منجر به تضییع حقوق بدهکاران نیز نشود. در انتهای ماده پیشنهاد شده است که برای فروش وثایق استفاده از ساز و کار بورس کالا در اولویت قرار گیرد. با توجه به ویژگی‌های ذاتی این نهاد استفاده از آن می‌تواند متضمن حقوق همزمان حقوق بانک و بدهکار بانکی باشد.
۲	ماده ۹ به سازمان بورس و اوراق بهادار اجازه داده می‌شود با رعایت مواد(۲۶) و (۳۷) قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱/۹/۱۳۸۴ پس از استقرار و راه‌اندازی شرکتهای رتبه‌بندی اعتباری براساس رتبه اعلامی شرکت‌های مزبور، مجوز انتشار اوراق مشارکت را صادر کند، نحوه ضمانت و تعیین نرخ اوراق مذکور به موجب آیین نامه‌اجرایی است که به پیشنهاد وزارت امور اقتصادی و دارایی و سازمان بورس و اوراق بهادار ، حداکثر ظرف مدت سه ماه از تاریخ ابلاغ این قانون تهیه می‌شود و به تصویب هیات وزیران می‌رسد .	در حال حاضر به منظور حفظ حقوق خریداران اوراق مشارکت، شرکت‌ها زمانی می‌توانند اقدام به انتشار اوراق مشارکت کنند که اوراق مذکور مورد تضمین (بانک یا...) قرار گرفته باشد. این مساله موجب شده است که همه اوراق مشارکت از ریسک یکسان و در واقع ریسک صفر برخوردار باشند این در حالی است که یکی از وجوه تمایز و حتی جذابیت اوراق مشارکت میزان ریسک و بازدهی آن‌ها است. به منظور حفظ شفافیت بازار و کمک به تصمیم‌گیری معقول خریداران و کارایی بازار این موضوع موکول به پس از شکل‌گیری شرکت‌های رتبه‌بندی اعتباری شده است.

ردیف	مواد مرتبط با بازار سرمایه و بورس کالا	توضیحات
۳	ماده ۱۰ کلیه معاملات ثانویه اوراق مشارکت و سایر اوراق بهادار اسلامی (صکوک) از قبیل اوراق مرابحه و اسناد خزانه اسلامی صرفاً از طریق بورس یا بازار خارج از بورس موضوع قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران انجام می‌شود. تبصره ۱ انتشار اوراق مشارکت قابل بازخرید قبل از سررسید توسط بانک‌های دولتی و خرید اوراق مشارکت منتشر شده توسط سایر بانک‌ها (اعم از دولتی و خصوصی) بوسیله بانک‌های دولتی ممنوع است. تبصره ۲ انتشار اوراق بهادار قابل بازخرید قبل از سررسید توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران که با هدف مدیریت نظام پولی کشور انجام می‌شود، مجاز است	این ماده با دو هدف ارائه شده است. اول آنکه خرید و فروش ثانویه اوراق بهادار که در حاضر بخش مهمی از آن در خارج بورس انجام می‌شود به بورس اوراق بهادار محدود شود. دوم آنکه با کاهش بدهی‌های دولت به شبکه بانکی منابع این بانک‌ها برای استفاده فعالین اقتصادی غیردولتی آزاد شود. در حال حاضر چون امکان معامله ثانویه اوراق مشارکت دولتی توسط بانک‌ها وجود دارد معمولاً دولت به منظور تأمین مالی خود، بانک‌های دولتی را مجبور به خرید اوراق مشارکت منتشره از سوی خود می‌کنند.
۴	ماده ۱۹ تبصره ۳ وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است ظرف مدت سه ماه پس از تصویب این قانون با همکاری بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، سازمان بورس و اوراق بهادار و بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران، آئین‌نامه پوشش نوسانات نرخ ارز را تهیه کند و به‌تصویب هیأت وزیران برساند.	با توجه به تجربه شرکت بورس کالای ایران در راه اندازی بازار آتی سکه طلا در ایران، به نظر می‌رسد این بورس می‌تواند در راه اندازی بازار آتی ارز نیز مفید واقع شود که در این صورت کمک زیادی به مدیریت نوسانات ارزی توسط فعالین اقتصادی خواهد کرد.
۵	ماده ۲۲ شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار یا بازار خارج از بورس موضوع قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران که از محل آورده نقدی یا مطالبات حال شده سهامداران افزایش سرمایه می‌دهند، از پرداخت حق تمبر موضوع ماده(۴۸) قانون مالیات‌های مستقیم و تبصره آن معاف هستند	
۶	ماده ۲۹ تبصره ذیل به عنوان تبصره(۵) به ماده(۱۴۳) مکرر قانون مالیات‌های مستقیم الحاق می‌شود: تبصره ۵ نقل و انتقال اوراق بهادار بازارگردانی بازارگردانان دارای مجوز از سازمان بورس اوراق بهادار در بورس و فرابورس از پرداخت مالیات مقطوع نیم درصد (۵/۰٪) این ماده، معاف است.	
۷	ماده الحاقی ۹: قیمت‌گذاری کالاها و خدمات غیریارانه‌ای و غیر انحصاری بخش غیردولتی توسط دولت و دستگاه‌های اجرایی ممنوع است. قیمت‌گذاری کالاهای اساسی و انحصاری و یارانه‌ای و ضروری با پیشنهاد وزارتخانه‌های امور اقتصادی و دارایی، صنعت معدن و تجارت و جهاد کشاورزی حسب مورد با تصویب شورای اقتصاد مجاز می‌باشد. تبصره – قیمت‌گذاری کالاهایی که امکان پذیرش و خرید و فروش آنها در بورس انرژی یا کالا وجود دارد به جز کالاهای اساسی و انحصاری ممنوع است.	این ماده در صورت اجرا می‌تواند کمک زیادی به بهبود فضای کسب و کار از یک طرف و بهبود عملکرد بورس کالا نماید چرا که یکی از الزامات کارایی بروس‌های کالایی تعیین قیمت کالاهای مبتنی بر نیروهای عرضه و تقاضای بازار بدون مداخله دولت و ... است.
۸	ماده الحاقی ۱۵: الحاقات و اصلاحات زیر در قانون معادن مصوب ۲۳/۳/۱۳۷۷و اصلاحات بعدی آن انجام می شود.الف...تبصره (۲) مواد معدنی تا قبل از واگذاری به بخش خصوصی یا تعاونی باید از طریق بورس کالا یا مزایده عمومی به فروش برسند.	به منظور شفافیت معاملات دولتی در فروش مواد معدنی، استفاده از ساز و کار شفاف بورس کالا می‌تواند مفید باشد که در این ماده پیشنهاد شده است.
۹	ماده الحاقی ۲۲: کلیه پالایشگاه‌های کشور مشروط به پرداخت و تسویه وجوه نفت خام و میعانات گازی خریداری شده تحویلی به قیمت هر بشکه نود و پنج درصد (۹۵٪) فوب خلیج فارس (تحویل روی کشتی) و به‌صورت نقدی به شرکت دولتی ذی‌ربط تابعه وزارت نفت، مجازند فرآورده‌های نفتی مازاد بر نیاز داخلی را رأساً صادر کنند. این پالایشگاه‌ها مشمول احکام مربوط به پرداخت سهمی از ارزش صادرات فرآورده‌های تولیدی خود به حساب صندوق توسعه ملی نیستند. تبصره ۱ استفاده از سازوکارهای بورس انرژی در خرید و فروش نفت خام و میعانات گازی و فرآورده‌های نفتی و انرژی برق در اولویت قرار دارد.	استفاده از ساز و کار بورس در خرید و فروش انواع انرژی اقدامی در راستای منافع اقتصاد ملی است اما فرآورده‌های نفتی در حال حاضر جزء محصولات مورد معامله در بورس کالا هستند که به نظر می‌رسد، سهواً در این ماده ذکر شده اند. در حال حاضر بورس کالا موفقیت‌های قابل توجهی در راه‌اندازی معاملات فرآورده‌های نفتی حتی در سطح جهانی داشته است به نحوی که بورس کالای ایران یکی از بورس‌های اصلی معامله قیر به عنوان یک فرآورده نفتی است.

ردیف

مواد مرتبط با بازار سرمایه و بورس کالا

توضیحات

۱۰	ماده الحاقی ۲۶: الف به منظور کنترل و کاهش مخاطرات سامانه‌ای یا فرادستگاهی بازار سرمایه کشور در شرایط وقوع بحران‌های مالی و اقتصادی و اجرای سیاست‌های عمومی حاکمیتی در شرایط مزبور و به منظور حفظ و توسعه شرایط رقابت منصفانه در حوزه بازار سرمایه، صندوق تثبیت بازار سرمایه به عنوان نهاد مالی تحت نظارت سازمان بورس و اوراق بهادار، با شخصیت حقوقی مستقل و غیردولتی تأسیس می‌گردد و طبق اساسنامه خود و در چارچوب مصوبات هیأت امناء متشکل از وزیر امور اقتصادی و دارائی، رئیس کل بانک مرکزی، معاون برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور، رئیس هیأت عامل صندوق توسعه ملی و رئیس سازمان بورس و اوراق بهادار توسط هیأت عامل فعالیت می‌کنند.تبصره ۱ اداره صندوق بر عهده هیأت عامل آن خواهد بود و سازمان حسابرسی به عنوان حسابرס‌بازرس قانونی آن فعالیت می‌کنند. تبصره ۲ یک در هزار منابع صندوق توسعه ملی در زمان ابلاغ این قانون و از آن به بعد یک در هزار منابع واریزی به صندوق توسعه ملی پس از تبدیل به ریال در اختیار صندوق تثبیت بازار سرمایه قرار می‌گیرد و بخشی از منابع سازمان بورس و اوراق بهادار با تصویب شورای عالی بورس و اوراق بهادار و سایر منابع مالی در چارچوب قوانین و مقررات با تصویب مراجع ذی‌صلاح قانونی به این صندوق تعلق می‌گیرد. تبصره ۳ شرایط و معیارهای مخاطرات سامانه‌ای، مخاطرات فرادستگاهی و بحران‌های مالی و نیز شرایط و مقررات فعالیت و انحلال صندوق، ارکان صندوق و وظایف و اختیارات هیأت امناء و هیأت عامل به موجب اساسنامه صندوق تثبیت بازار سرمایه است که به پیشنهاد وزارت امور اقتصادی و دارائی حداکثر تا ۳ ماه پس از ابلاغ این قانون به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.تبصره ۴ در صورت انحلال صندوق تثبیت بازار سرمایه کلیه اموال و دارائی‌های آن بعد از کسر تعهدات و بدهی‌ها به دولت تعلق می‌گیرد.تبصره ۵ کلیه فعالیت‌های صندوق از هر گونه مالیات و عوارض معاف می‌باشد.ب شرکت‌های پذیرفته شده در بورس و بازارهای خارج از بورس براساس میزان سهام شناور خود در هر یک از بازارهای مزبور و براساس مقرراتی که با پیشنهاد سازمان بورس و اوراق بهادار به تصویب شورای بورس می‌رسد می‌توانند تا سقف ۱۰ درصد از سهام خود را خریداری و تحت عنوان سهام خزانه در شرکت نگهداری کنند. مادامی که این سهام در اختیار شرکت است فاقد حق رأی می‌باشد.ب مابه‌التفاوت ارزش اسمی و قیمت معاملاتی پذیرهنویسی اوراق بهادار مزبور که کمتر از قیمت اسمی پذیرهنویسی می‌شوند به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی پذیرفته می‌شود.	این ماده به دنبال تشکیل صندوق تثبیت بازار سرمایه به منظور مدیریت بازار سرمایه در شرایط حادث شدن بحران‌های مالی است و منابع آن از محل منابع صندوق توسعه ملی تأمین می‌شود. در این رابطه تعریف بحران‌های مالی و چگونگی تفکیک آن از نوسانات معمول بازار، بسیار حائز اهمیت است چرا که در صورت عدم ارایه تعریف مشخص و عملیاتی ممکن است وجود این صندوق به جای حفظ بازار در شرایط بحران، به مداخله در بازار در موارد غیر ضروری منجر شود.
----	---	--

۳ ماده نیز از سوی نمایندگان مجلس به لایحه اضافه کرد که شماری از مواد، در رابطه با سیستم بانکی، صندوق توسعه ملی، بازار سرمایه، بخش معدن، بخش کشاورزی و... بود. در ادامه در مورد مواد مرتبط با بازار سرمایه و بورس کالا توضیح بیشتری ارایه می‌شود. در نهایت اینکه نظام مالی کشور، شامل بازار پول و بازار سرمایه، نقش ویژه‌ای در لایحه دولت داشته است. در رابطه با بازار سرمایه نگاه کلان آن بوده که لازم است این بازار نقش موثرتری به ویژه در تأمین مالی بنگاه‌های اقتصادی و به طور کلی اقتصاد ملی ایفا کند. [

اقتصاد مقاومتی با اهرم بازار شفاف

بررسی جایگاه بورس کالای ایران در سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی
در راستای تدوین برنامه ششم توسعه اقتصادی

گزارش حاضر با این پیش فرض تهیه شده که آخرین سیاست‌های کلی ابلاغی در حوزه اقتصاد، یعنی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی جهت‌گیری‌های اصلی تدوین برنامه ششم توسعه اقتصادی را مشخص خواهد کرد.

در این صورت، تعیین جایگاه بورس کالای ایران در تحقق اهداف کلی سیاست‌های فوق می‌تواند جایگاه آن را در برنامه ششم توسعه اقتصادی و اجتماعی نیز مشخص کند. در ادامه گزارش به اختصار تعریفی از اقتصاد مقاومتی و راهبردهای اصلی آن ارائه می‌شود. سپس قابلیت‌ها و جهت‌گیری‌های کلی بورس کالا مشخص و در نهایت هم‌راستایی جهت‌گیری‌های فوق با راهبردهای اصلی اقتصاد مقاومتی مشخص می‌شود.

جواد فلاحتی

رئیس اداره مطالعات سنجش و ریسک

اقتصاد مقاومتی در تعریف جهانی

به منظور اجتناب از تفسیر به رای اقتصاد مقاومتی و راهبردهای اصلی آن از تعریف و راهبردهای ارائه شده در گزارش «سیاست‌ها و برنامه‌های اجرایی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی» که از سوی معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی تهیه شده است، استفاده می‌شود. اگر اقتصاد مقاومتی را مترادف با Resilient Economy بدانیم، مبحثی در اقتصاد است که بر اساس آن می‌توان دید چگونه اقتصاد قادر است در مقابل ضربه‌های مختلف مقاومت کند و در عین حال از این ضربه‌ها آسیب نبیند. به عبارت دیگر، اقتصاد حالت ارتجاعی (Resilience) دارد که مانند یک فنر بعد از تحمل هر وزنی یا تکان‌های در زمان معینی به حالت قبلی باز می‌گردد. در ادبیات اقتصادی از عبارات «اقتصاد تاب‌آور» و «اقتصاد پایدار ملی (تعریف ارائه شده در اجلاس داووس)» برای ویژگی برشمرده این گونه اقتصاد استفاده می‌شود. مجموعه سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در تاریخ ۲۹ بهمن‌ماه سال ۱۳۹۲ در قالب ۲۴ بند ابلاغ شد. بررسی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی نشان می‌دهد تغییر راهبرد و اصلاح ساختار اقتصاد کشور مدنظر است. در واقع، اقتصاد مقاومتی یک برنامه «تاکتیکی» و کوتاه‌مدت برای شرایط خاص کشور نیست، بلکه یک رویکرد و الزام برای تحقق پیشرفت پایدار است که لازم است در تمامی برنامه‌های اقتصادی کشور مدنظر قرار گیرد. مجموعه سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی دارای دو رکن کاهش آسیب‌پذیری و تحقق پیشرفت پایدار است. در واقع برخی از بندهای مجموعه سیاست‌های کلی ابلاغی در حوزه رکن اول و برخی نیز در حوزه رکن دوم است. به عبارت دیگر، برای اقتصاد مقاومتی دو رکن اصلی زیر را قائل شده‌اند که عبارتند از:

تحقق زمینه پیشرفت پایدار با استفاده از نقاط قوت
کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد در مخاطرات با پوشش نقاط ضعف

✓ ویژگی‌ها و جهت‌گیری‌های کلی بورس کالای ایران

بورس کالا بازاری شفاف و کارآمد است که با ساختار نهادی تعریف شده خاص خود اولا به تسهیل مبادلات کالایی و کاهش هزینه‌های مبادله کمک می‌کند، ثانيا امکان کاهش و پوشش ریسک معاملات را فراهم می‌کند و ثالثا امکان تامین مالی بنگاه‌های اقتصادی را ایجاد می‌کند. در مجموع فعالیت‌های بورس کالا را از طریق کمک به بنیان‌های تولیدی داخلی، ایجاد زمینه مشارکت

آحاد مردم در فعالیت‌های اقتصادی، افزایش شفافیت اقتصادی و کاهش هزینه‌های مبادله می‌توان کاملاً در راستای تحقق پیشرفت پایدار اقتصاد ملی و کاهش آسیب‌پذیری آن از شوک‌های داخلی و خارجی ارزیابی کرد. در میزان کارآیی بورس‌های کالایی و پتانسیل آنها برای تحقق کارکردهای تعریف شده فوق، جهت‌گیری‌های بورس کالا و اهداف تعیین شده آنها بسیار تعیین‌کننده هستند. بنابراین در این ادامه این بخش، جهت‌گیری‌های کلی بورس کالای ایران بررسی می‌شود تا در قسمت بعدی گزارش میزان انطباق آنها با سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی مشخص شود.

ارتقای شفافیت مالیاتی

در حال حاضر نظام مالیاتی کشور از وجود مشکلاتی نظیر فرار مالیاتی، گستره پایین پایه‌های مالیاتی، نبود سیستم شفاف مالیاتی در فضای غیربورسی، عدم شفافیت قوانین مالیاتی در حوزه معاملات کالایی و متناسب نبودن نرخ‌های مالیاتی با فضای کسب و کار رنج می‌برد. وجود مشکلات فوق سبب شده که در سیاست‌های اقتصاد مقاومتی (بند ۱۷) تأکید قابل توجهی بر نظام مالیاتی و افزایش سهم مالیات‌ها در تامین مالی دولت صورت گیرد. بورس کالا یک محیط شفاف و نظام‌مند است که در آن با رصد کردن معاملات بخش کالایی، نه فقط پدیده فرار مالیاتی کاهش پیدا کرده و درآمدهای مالیاتی افزایش می‌یابد، بلکه با توسعه پایه‌های مالیاتی می‌تواند به درآمدهای مالیاتی تنوع بخشیده و نرخ‌های مالیاتی بهتری بر مبادلات اقتصادی اعمال کرد. با این حال در حال حاضر، نامناسب بودن نرخ‌های مالیات به مانع مهمی جهت ورود فعالان بازارهای کالایی به بورس کالا منجر شده است که نتیجه آن، شیوع گسترده پدیده فرار مالیاتی و کاهش درآمدهای مالیاتی است. حل این مشکل می‌تواند با جذب فعالان بازارهای کالایی به بورس کالا به تحول مهمی در درآمدهای مالیاتی کشور منجر شود. هدایت معاملات کالایی به سمت بورس کالا به عنوان یک محیط شفاف و قانونمند همراه با حل مشکلات و ابهامات مالیاتی موجود کمک قابل توجهی به ارتقای نظام مالیاتی کشور و شفاف‌سازی فعالیت‌های اقتصادی خواهد کرد. تجربه کشورهایی نظیر هندوستان و ترکیه در این زمینه نشان‌دهنده اهمیت و نقش پررنگ بورس‌های کالایی در این راستا است.

تامین مالی بنگاه‌ها

مشکل تامین مالی بنگاه‌های اقتصادی، محدودیت‌های موجود شبکه بانکی برای تامین مالی بنگاه‌ها و نقش کمرنگ بازار سرمایه در این زمینه،

سبب شده در سیاست‌های اقتصاد مقاومتی (بند ۱ و ۹) تأکید ویژه‌ای بر تامین مالی بنگاه‌ها صورت گیرد. تجربه کشورهای توسعه یافته و حتی در حال توسعه نظیر هند و برزیل نشان می‌دهد استفاده از سازوکارهای بورس کالایی و به ویژه استفاده از قراردادهای سلف موازی و سلف موازی استاندارد و نیز فرآیند تامین مالی از طریق توثیق گواهی سپرده کالایی کمک شایانی به تامین مالی بنگاه‌ها به خصوص در بخش‌های کشاورزی و صنعت کرده است. در حال حاضر در بورس کالای ایران تامین مالی قابل توجهی با استفاده از قراردادهای سلف صورت می‌گیرد، اما قراردادهای سلف موازی در آغاز راه است و یک مورد بیشتر از آن استفاده نشده و تاکنون گواهی سپرده کالایی انتشار رسمی نیافته است.

معاملات کالاهای وارداتی

و کاهش هزینه‌های مبادلاتی

یکی از معضلات معاملات کالاهای وارداتی مشخص نبودن قیمت پایه این محصولات و هزینه بالای مبادله کالاهای وارداتی است. بورس کالای ایران به عنوان یک نهاد شفاف و قانونمند از ظرفیت مناسبی برای ساماندهی بازار محصولات وارداتی پذیرفته شده در بورس برخوردار است.

در این بازار قیمت پایه‌ای محصولات وارداتی به صورت رقابتی و منصفانه کشف می‌شود و بر این اساس، ضمن اینکه کالاهای وارداتی در کشور سازوکار مشخصی برای کشف قیمت شدن دارد، این امکان را فراهم می‌کند که هزینه مبادله ناشی از توزیع کالا در کشور نیز کاهش یافته و در بلندمدت ظرفیت بازار سرمایه کشور را بهبود دهد که یکی از اهداف سند چشم‌انداز است. در حال حاضر در بورس کالای ایران تعدادی از کالاهای وارداتی کشور پذیرفته شده است. بر این اساس، این بورس با بستر سازی برای کشف قیمت کالاها از این ظرفیت برخوردار است، منجر به ارتقای ظرفیت بازار سرمایه کشور شود. بند ۱۹ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی نیز بر شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیت‌ها و زمینه‌های فسادزا در حوزه‌های پولی، تجاری، ارزی و ... تأکید می‌کند. یکی از مصادیق این سالم‌سازی و شفاف‌سازی می‌تواند استفاده از ساز و کار بورس کالا برای کشف قیمت شفاف محصولات وارداتی باشد.

معامله اموال و مستغلات مازاد

بانک‌ها و نهادهای دولتی

نبود رویه واحد و کارآمد برای فروش مازاد املاک و مستغلات نهادهای دولتی و بانک‌ها یکی از مشکلاتی است که از یک طرف زمینه برای

با استفاده از ساز و کار بورس به منظور تنظیم بازار، مشکلاتی از قبیل دخالت نهادهای موازی در سازوکار بازار، نبود رویه‌های مشخص در تنظیم بازار، عدم استفاده از آمارهای به روز و دقیق بازار جهت سیاست‌گذاری، عدم تبعیت از رویه‌های مشخص برای سیاست‌گذاری قابل رفع بوده و امکان ارائه اطلاعات به روز بازار، انتقال کاستی‌های بازار به سیاست‌گذاران و ارائه چشم‌انداز مناسب از مسیرهای آتی بازار به سیاست‌گذاران میسر خواهد شد

بورس کالا یک محیط شفاف و نظام‌مند است که در آن با رصد کردن معاملات بخش کالایی، نه فقط پدیده فرار مالیاتی کاهش پیدا کرده و درآمدهای مالیاتی افزایش می‌یابد، بلکه با توسعه پایه‌های مالیاتی می‌تواند به درآمدهای مالیاتی تنوع بخشیده و نرخ‌های مالیاتی بهتری بر مبادلات اقتصادی اعمال کرد

تضییع حقوق مالکیت دولت را فراهم می‌آورد و از طرف دیگر امکان سوءاستفاده و بروز فساد را فراهم می‌کند. در عین حال، با توجه به اینکه گاه نهادهای دولتی و به خصوص بانک‌های دولتی و غیردولتی (به‌رغم الزام قانونی یا راهبردی دولت) تمایل چندانی به واگذاری دارایی‌ها و اموال مازاد خود ندارند، نبود رویه‌های شفاف در این خصوص، زمینه را برای توجیه عدم واگذاری از سوی آنها فراهم می‌کند. در موارد متعددی از قوانین و اسناد بالادستی به دولت اجازه داده شده از روش مزایده و در راستای تامین مالی، اقدام به واگذاری اموال خود کند. از سوی دیگر در بند ۱۹ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی به شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیت‌ها و زمینه‌های فسادزا تاکید شده است. استفاده از بستر بورس کالای ایران در این زمینه می‌تواند مزایای ذیل را به همراه داشته باشد: ۱) ایجاد شفافیت نسبی در واگذاری اموال و از بین رفتن حداکثری زمینه‌های فساد و رانت‌جویی ۲) امکان استفاده از صرفه‌های مقیاس با تمرکز فروش کلیه اموال شرکت‌ها، وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و بانک‌های دولتی در بورس کالای ایران ۳) امکان ایجاد رویه‌ای استاندارد برای فروش اموال، جهت دسترسی کلیه شرکت‌ها، وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و بانک‌های دولتی و غیردولتی به بازار بورس کالای ایران

تنظیم بازار محصولات اساسی به ویژه محصولات کشاورزی

به‌رغم آنکه سیستم بازار رقابتی، خود بهترین تنظیم‌کننده عرضه و تقاضا است، گاه دولت‌ها به دلایل مختلف از جمله نقصان بازارها یا اهمیت استراتژیک بعضی از کالاها، اقدام به مداخله در بازار می‌کنند. این مداخله، ممکن است صرفا به منظور اشراف دولت بر میزان عرضه و تقاضا به منظور تعادل‌بخشی به بازار در شرایط خاص باشد یا به شکل کنترل کامل دولت بر بازار.

در ایران نیز مداخله دولت در بازار به طور عمده به دلیل تنظیم بازار هم دارای وجهت قانونی است و هم در عمل انجام می‌شود. بند ۱۶ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی بر صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور با تاکید بر تحول اساسی در ساختارها، منطقی‌سازی اندازه دولت و حذف دستگاه‌های موازی و غیرضروری و هزینه‌های زائد تاکید دارد و بند ۲۳ این سیاست‌ها شفاف و روان‌سازی نظام توزیع و قیمت‌گذاری و به‌روزرسانی شیوه‌های نظارت بر بازار را هدف قرار داده است.

در حال حاضر سازوکار قیمت‌گذاری محصولاتی که باید از طریق سازوکارهای تنظیم بازار انجام گیرند به صورت دقیق معلوم نیست. اگرچه، ماده ۳۳ قانون افزایش بهره‌وری در برخی موارد سازوکاری را تعیین کرده، این سازوکار نیز عملیاتی نشده است. بر این اساس در راستای منطقی‌سازی اندازه دولت، می‌توان با حذف هزینه‌های زاید و همچنین روزآمدسازی شیوه‌های نظارت بر بازار از ظرفیت‌های بورس کالای ایران استفاده کرد.

به طور خلاصه، اگر مداخله دولت ضروری باشد، لازم است این کار به نحوی صورت گیرد که اولاً، کمترین اختلال ممکن در بازار صورت گیرد، ثانیاً مداخله به صورت موثر صورت گیرد، ثالثاً با کمترین هزینه ممکن برای دولت همراه باشد. استفاده از ساز و کار بورس کالایی به منظور تنظیم بازار می‌تواند حائز این ویژگی‌ها باشد.

با استفاده از سازوکار بورس به منظور تنظیم بازار، مشکلاتی از قبیل دخالت نهادهای موازی در سازوکار بازار، نبود رویه‌های مشخص در تنظیم بازار، عدم استفاده از آمارهای به روز و دقیق بازار جهت سیاست‌گذاری، عدم تبعیت از رویه‌های مشخص برای سیاست‌گذاری قابل رفع بوده و امکان ارائه اطلاعات به روز بازار، انتقال کاستی‌های بازار به سیاست‌گذاران و ارائه چشم‌انداز مناسب از مسیرهای آتی بازار به سیاست‌گذاران میسر خواهد بود.

اجرای سیاست قیمت تضمینی محصولات کشاورزی

بر اساس ماده «یک» قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی، دولت مکلف است در راستای تحقق سند چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور، سیاست‌های کلی نظام و قانون سیاست‌های اجرایی اصل (۴۴) قانون اساسی، زمینه‌ها، برنامه‌ها، تسهیلات و امکانات ارتقای بهره‌وری و اصلاح الگوهای تولید و مصرف در بخش کشاورزی و منابع طبیعی را فراهم و به مرحله اجرا درآورد. بر اساس ماده ۳۳ این قانون نیز از تاریخ تصویب آن، علاوه بر اجرای قانون خرید تضمینی محصولات کشاورزی، در قالب بودجه‌های سنواتی و اعتبار مصوب، سیاست قیمت تضمینی نیز برقرار می‌شود. تولیدکنندگان محصولات کشاورزی می‌توانند محصولات خود را در بازار بورس تخصصی کالای کشاورزی عرضه کنند. در صورت کاهش قیمت بورس نسبت به قیمت تضمینی اعلام‌شده از سوی دولت، مابه‌التفاوت آن از سوی دولت به تولیدکنندگان پرداخت می‌شود. آیین‌نامه و دستورالعمل اجرایی این ماده نیز در کارگروه مشترک وزارت جهاد کشاورزی و بورس کالا و ابلاغ از سوی وزیر جهاد کشاورزی در آذرماه ۱۳۹۳ به تصویب رسید و شش محصول (ذرت، جو، سویا، کلزا، سیب‌زمینی و پیاز) در هشت استان (گلستان، مازندران، همدان، اصفهان، تهران، خوزستان، کرمانشاه و فارس) به عنوان پالیوت برای عملیاتی کردن آیین‌نامه مذکور مشخص شد. با این حال، به دلیل عدم تخصیص بودجه به مرحله اجرا نرسید. وجود برخی مسائل و مشکلات در حوزه اجرایی بخش کشاورزی، شکاف میان بخش بازرگانی و بخش تولید در کشاورزی، عدم وجود نظام انبارداری یکپارچه و زیرساخت‌های فن‌آوری لازم، عدم وجود فرهنگ‌سازی و اطلاع‌رسانی مناسب در خصوص سیاست قیمت تضمینی و مزایای آن برای فعالان بخش کشاورزی، عدم وجود رویه‌های مشخص در

تخصیص یارانه‌ها از سوی دولت به بخش کشاورزی سبب ایجاد وضعیت فعلی شده است. با تخصیص بهنگام بودجه مورد نیاز و انتخاب محصولات مورد نظر دولت برای اجرای سیاست قیمت تضمینی، این قانون اجرایی خواهد بود. همان‌طور که اشاره شد، آیین‌نامه اجرایی ماده ۳۳ قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی ظرفیت بالایی برای اجرای سیاست قیمت تضمینی از طریق بورس کالا را دارد با این حال به دلایل مختلف از جمله عدم تامین اعتبار مورد نیاز اجرایی نشده است. تبدیل این آیین‌نامه به قانون اجرایی به خصوص قانون برنامه توسعه می‌تواند نقش مهمی در اجرای این مصوبه مهم داشته باشد.

شکل‌گیری نظام جامع انبارداری کالا

انبارها از زیرساخت‌هایی هستند که در نظام تدارک و تحویل کالا نقش مهمی ایفا می‌کنند. وجود نظام انبارداری یکپارچه و افشای میزان موجودی انبارهای کالاهای مختلف در کشور، علاوه بر تسهیل رویه‌های تنظیم بازار کالاها، سبب کشف قیمت آنها در سطحی عادلانه خواهد شد. استفاده از اسناد صادر شده براساس موجودی‌های انبارها علاوه بر امکان تامین مالی برای صاحبان کالاها از طرق مختلف، سهولت در انجام مبادلات و ارتقای استانداردهای تحویل کالاها را نیز فراهم خواهد کرد. بورس‌های کالایی موفق در جهان نیز، در فرآیند تحویل کالاهای معامله شده در این بورس‌ها، از انبارهای حائز شرایط استاندارد که مورد پذیرش این بورس‌ها هستند استفاده می‌کنند. بهره‌گیری از تجربیات جهانی (از جمله کشورهای آمریکا، انگلستان، هند، برزیل و کشورهای اروپایی) در زمینه پذیرش انبارها در بورس‌ها در این خصوص مفید خواهد بود. به‌رغم انجام اقداماتی نظیر تبادل موافقت‌نامه با شرکت انبارهای عمومی و خدمات گمرکی، سازمان مرکزی تعاون روستایی و... در مورد معرفی و پذیرش انبارهای آنها در بورس کالا،

تهیه نرم‌افزار الکترونیکی صدور قبوض انبار در بورس کالا، وجود برخی موانع، مانع از بهره‌گیری کافی از این امکان مفید شده است. از جمله مهم‌ترین موانع زیرساختی مرتبط در این زمینه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد که لازم است نسبت به رفع آنها اقدام مقتضی صورت گیرد:

- ۱- عدم وجود قوانین ملی در مورد انبارداری و قبض انبار
- ۲- عدم توجه به موضوع انبارها و ظرفیت‌های گسترده و قابل بهره‌برداری انبارها در قوانین برنامه‌های توسعه
- ۳- عدم وجود نظام انبارداری یکپارچه در کشور
- ۴- عدم وجود سامانه ملی برای انتشار و اطلاع‌رسانی موجودی انبارهای کالاهای مختلف

مرجع قیمتی شدن در کالاهای صادراتی

۱- به‌رغم داشتن مزیت نسبی در تولید برخی کالاهای صادراتی، قیمت این محصولات هم‌اکنون در بازارهای جهانی تعیین شده و ایران به جای آنکه نقش بازیگر قیمت‌گذار را ایفا کند به بازیگر قیمت‌پذیر تبدیل شده است.

۲- قیمت‌پذیر بودن ایران در بازارهای جهانی محصولاتی که در تولید آنها از مزیت نسبی برخوردار است، مانع از افزایش توان صادراتی کشور، خلق محصولات با ارزش افزوده بالاتر و برندسازی شده است.

۳- قیمت‌پذیر بودن ایران در بازارهای جهانی محصولاتی که کشور در تولید آنها از مزیت نسبی برخوردار است، کشور را در مقابل نوسانات جهانی این محصولات آسیب‌پذیر کرده است. در بندهای مختلف سیاست‌های اقتصاد مقاومتی (از جمله بندهای ۱۰، ۱۰، ۱۱، ۱۳) به انحراف مختلف بر لزوم افزایش نقش کشور در عرصه تجارت جهانی تاکید شده است که از مصادیق آن ایفای نقش مؤثر ایران در قیمت‌گذاری جهانی محصولات دارای مزیت از طریق کشف قیمت از طریق بورس کالای ایران است.

استفاده از ساز و کار بورس کالا برای پوشش ریسک نوسانات قیمت کالا

بنا به دلایل زیر استفاده از ساز و کار بورس کالا برای پوشش ریسک نوسانات قیمت کالا ضروری به نظر می‌رسد:

- ۱- نوسان قیمت یکی از مشکلات فضای کسب و کار در کشور است.
- ۲- پوشش ریسک نوسان قیمت کالاها باعث می‌شود که سرمایه‌گذاران و تولیدکنندگان از دریافت به موقع کالاهای خود با قیمت برنامه‌ریزی شده خود باشند.
- ۳- در صورتی که قیمت محصولات دچار نوسان شد، برنامه‌های سرمایه‌گذاران و تولیدکنندگان دچار مشکل نشود.
- ۴- استفاده از قراردادهای مشتقه ارائه شده در بورس‌های کالایی از جمله مهم‌ترین و مفیدترین ابزارهای پوشش ریسک در دنیا محسوب می‌شود.

اهمیت جهت‌گیری‌های بورس کالا در سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی

همان‌طور که در قسمت قبلی گزارش بیان شد، در مجموع فعالیت‌های بورس کالا را از طریق کمک به بنیان‌های تولیدی داخلی، ایجاد زمینه مشارکت آحاد مردم در فعالیت‌های اقتصادی، افزایش شفافیت اقتصادی و کاهش هزینه‌های مبادله می‌توان کاملاً در راستای تحقق پیشرفت پایدار اقتصاد ملی و کاهش آسیب‌پذیری آن از شوک‌های داخلی و خارجی ارزیابی کرد که روح سیاست‌های اقتصاد مقاومتی را شکل می‌دهند. جدول صفحه بعد نیز هم‌راستایی جهت‌گیری‌های بورس کالا با بندهای مختلف اقتصاد مقاومتی را نشان می‌دهد و کردار ۱۱ نیز آن را به تصویر می‌کشد: کردار یک، ارکان اصلی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی با توجه به آنچه در قسمت‌های قبلی بیان شد را به طور منسجم نشان داده و نقش و جایگاه بورس کالا برای تحقق آنها را به تصویر می‌کشد. ←

با توجه به اینکه بیش از یک سال از ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی می‌گذرد، انتظار می‌رود که در تدوین برنامه ششم توسعه اقتصاد، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، محورهای این سیاست‌ها خطوطی اصلی را تعیین کند بنابراین بررسی جایگاه و اهمیت نهادها و جهت‌گیری‌ها و برنامه‌های عملیاتی آنها در سیاست‌های اقتصاد مقاومتی می‌تواند جایگاه و اهمیت این نهادها در برنامه ششم توسعه را نیز نشان دهد

بررسی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی نشان می‌دهد، تغییر راهبرد و اصلاح ساختار اقتصاد کشور مدنظر است. در واقع، اقتصاد مقاومتی یک برنامه «تاکتیکی» و کوتاه‌مدت برای شرایط خاص کشور نیست، بلکه یک رویکرد و الزام برای تحقق پیشرفت پایدار است که لازم است در تمامی برنامه‌های اقتصادی کشور مد نظر قرار گیرد

جدول ۱. هم‌راستایی جهت‌گیری‌های اصلی بورس کالای ایران با سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی

سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی		جهت‌گیری‌های اصلی بورس کالای ایران
۱	اصلاح نظام درآمدی دولت (بند ۱۷ سیاست‌ها)	ارتقای شفافیت مالیاتی
۲	توسعه کارآفرینی (بند ۱ سیاست‌ها)	تأمین مالی بنگاه‌های اقتصادی از طریق بورس کالا
۳	مدیریت واردات (بند ۳)	معاملات کالاهای وارداتی پذیرش شده در بورس کالا در راستای شفاف‌سازی اقتصاد و کاهش هزینه‌های مبادلاتی در کشور
۴	اصلاح نظام درآمد دولت و شفاف سازی اقتصاد (بندهای ۱۷ و ۱۹ سیاست‌ها)	معامله اموال و مستغلات مازاد بانک‌ها و نهادهای دولتی از طریق بورس کالا
۵	اصلاح نظام توزیع و قیمت‌گذاری و صرفه جویی در هزینه‌های عمومی (بندهای ۱۶ و ۲۳ سیاست‌ها)	استفاده از ظرفیت‌های بورس کالا در تنظیم بازار محصولات اساسی به ویژه محصولات کشاورزی
۶	صرفه جویی در هزینه‌های عمومی (بند ۱ سیاست‌ها)	اجرای سیاست قیمت تضمینی محصولات کشاورزی
۷	شفاف‌سازی و سالم سازی اقتصاد (بند ۱۹ سیاست‌ها)	شکل‌گیری نظام جامع انبارداری در ایران
۸	حمایت هدفمند از صادرات غیرنفتی (بند ۱۰ سیاست‌ها)	مرجع قیمتی شدن در کالاهای صادراتی دارای مزیت
۹	توسعه کارآفرینی و حمایت هدفمند از صادرات غیرنفتی (بندهای ۱ و ۱۰ سیاست‌ها)	استفاده از ساز و کار بورس کالا برای پوشش ریسک نوسانات قیمت کالا

کردار(۱) جایگاه بورس کالا در تحقق ارکان اصلی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی
 علامت نقش بورس کالا در ارکان سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی را نشان می‌دهد. ارقام داخل علامت شماره بندهای جهت‌گیری‌های اصلی بورس کالا است که در جدول یک عنوان شده و در قسمت دوم گزارش تشریح شده‌اند.منبع: «سیاست‌ها و برنامه‌های اجرایی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی»، معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی ریاست‌جمهوری و نتایج تحقیق.

جمع بندی

با توجه به اینکه بیش از یک سال از ابلاغ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی می‌گذرد، انتظار می‌رود که در تدوین برنامه ششم توسعه اقتصاد، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، محورهای این سیاست‌ها خطوطی اصلی را تعیین کند بنابراین بررسی جایگاه و اهمیت نهادها و جهت‌گیری‌ها و برنامه‌های عملیاتی آنها در سیاست‌های اقتصاد مقاومتی می‌تواند جایگاه و اهمیت این نهادها در برنامه ششم توسعه را نیز نشان دهد. با دقت در مجموعه سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی مشخص می‌شود این سیاست‌ها دارای

دو رکن کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد ملی و تحقق پیشرفت پایدار است و در واقع برخی از بندهای مجموعه سیاست‌های کلی ابلاغی در حوزه رکن اول و برخی نیز در حوزه رکن دوم است. به عبارت دیگر، برای اقتصاد مقاومتی دو رکن اصلی زیر را قائل شده‌اند:
 تحقق زمینه پیشرفت پایدار با استفاده از نقاط قوت کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد در مخاطرات با پوشش نقاط ضعف‌ارتقای بهره‌وری از طریق توسعه کارآفرینی، اصلاح نظام توزیع، شفاف‌سازی، افزایش رقابت‌پذیری و توسعه صادرات، حفاظت از محیط زیست و توزیع عادلانه درآمدها را می‌توان در راستای توسعه پایدار ارزیابی کرد و کاهش وابستگی به نفت، کاهش وابستگی به واردات به خصوص کالاهای اساسی، اصلاح نظام درآمدی دولت، مدیریت واردات و توسعه گسترش همکاری هدفمند با دنیای خارج را می‌توان در راستای کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد تلقی کرد.بررسی ظرفیت‌ها و جهت‌گیری‌های بورس کالا ظرفیت چشمگیر این نهاد برای تحقق بندهای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی را نشان می‌دهد: گسترش دامنه پوشش بورس کالا بر مبادلات کالایی می‌تواند از طریق افزایش پایه‌های مالیاتی زمینه اصلاح نظام درآمدی دولت و کاهش اتکای آن

بر درآمدهای نفتی را فراهم کند (بند ۱۷ سیاست‌ها). استفاده از ظرفیت‌های بورس کالا برای تأمین مالی بنگاه‌ها و پوشش ریسک آنها به خصوص از طریق ارائه قراردادهای مشتقه می‌تواند به توسعه کارآفرینی کمک کند (بند ۱ و ۹ سیاست‌ها).گسترش دامنه پوشش فعالیت‌های بورس کالا به معامله کالاهای وارداتی می‌تواند به مدیریت واردات کمک کند (بند ۳ سیاست‌ها).به طور کلی نفس فعالیت بورس کالا و گسترش فعالیت‌های آن می‌تواند به شفاف‌سازی و سالم‌سازی اقتصاد کمک کند، اما به طور خاص معامله اموال و مستغلات دولتی در بورس کالا از یک طرف و شکل‌گیری نظام جامع انبارداری می‌تواند در این راستا مفید باشد (بند ۱۹ سیاست‌ها). استفاده از ظرفیت‌های بورس کالا در تنظیم بازار محصولات اساسی به ویژه محصولات کشاورزی و شکل‌گیری نظام جامع انبارداری ذیل بورس کالا می‌تواند به اصلاح نظام توزیع و قیمت‌گذاری کالاها کمک کند (بندهای ۱۶ و ۲۳ سیاست‌ها). مرجع قیمتی شدن بورس کالا در کالاهای صادراتی دارای مزیت در کشور و استفاده از ساز و کار بورس کالا برای پوشش ریسک نوسانات ارزی می‌تواند به توسعه صادرات غیرنفتی کمک کند (بند ۱۰ سیاست‌ها).

مشاور وزیر صنعت، معدن و تجارت :

بورس کالا مکانیزم مناسبی است

تیرماه امسال با مصوبه وزارت صنعت، معدن و تجارت به شرکت‌های پتروشیمی، عرضه کامل محصولات با نرخ واقعی در بورس کالا ابلاغ شد؛ مصوبه‌ای که اگرچه موجب شفافیت و تعادل در بازار پتروشیمی می‌شود، اما برخی از شرکت‌های پتروشیمی به دلیل منافع‌شان، از اجرای این مصوبه سر باز می‌زنند و یا با بهره برداری از مفاد تفسیر پذیر مصوبه مزبور، محصولات را در خارج از بازار معامله می‌کنند.
محمود دودانگه، مشاور وزیر صنعت، معدن و تجارت در امور بانکی و اقتصادی در این باره در گفت‌وگو با «بورس کالا» در این باره توضیح داد: «در حال حاضر صنعت پتروشیمی یکی از صنایع دارای مزیت کشور است و خوشبختانه در سال‌های گذشته رشد خیلی خوبی هم داشته است. بنابراین اگر ما همین روند را دنبال کنیم، می‌توانیم به آینده این صنعت خوشبین باشیم.»

بنابراین ما باید قیمت خوراک پتروشیمی‌ها را به گونه‌ای تعیین کنیم که جذابیت این صنعت برای سرمایه‌گذاری خیلی خوب باشد تا بتواند این صنعت رشد کند.» مشاور وزیر صنعت، معدن و تجارت عنوان کرد: «رشد این صنعت خیلی می‌تواند به ما کمک کند؛ به خصوص با شرایطی که وجود دارد و محدودیت در فروش نفت و گاز داریم.» دودانگه با بیان این که خوشبختانه در مورد پتروشیمی‌ها مشکل آنچنانی وجود ندارد و بازار خوبی نیز داریم، تصریح کرد: «در واقع با سرمایه‌گذاری بهتر و ایجاد جذابیت برای توسعه این صنعت، می‌توانیم در کنار عربستان و سایر کشورها تعیین‌کننده باشیم.» وی متذکر شد: «کشورهای دیگر دنبال این هستند که صنعت پتروشیمی‌شان رشد کند و قیمت‌های خیلی بالایی را تعیین نمی‌کنند؛ به نحوی که قیمت‌های خیلی پایین و حتی بعضاً رایگان تعیین می‌شود.» به اعتقاد مشاور وزیر صنعت، معدن و تجارت، قیمت ۱۳ سنت برای خوراک قیمت نسبتاً خوبی است؛ هم برای توسعه صنعت و هم برای دولت.» دودانگه اظهار داشت: «مکانیزم بورس کالا، مکانیزمی است که همه با قیمت‌های مناسب بتوانند به محصولات دسترسی داشته باشند، ولی در مقابل بنگاه‌های پتروشیمی احساس می‌کنند انتظاری که دارند، برآورده نمی‌شود، بنابراین یک مسیر دیگری را دنبال می‌کنند.» وی خاطرنشان کرد: «من فکر می‌کنم اگر با متولیان این صنعت مذاکره خوبی صورت گیرد، می‌شود تفاهم کرد که با یک سازو کاری مشکلات را در زمینه خوراک و عرضه محصولات حل کنیم.»

شود این گروه عموماً متعلق به نهادهای عمومی غیردولتی هستند، می‌شود مسایل را به‌گونه‌ای مدیریت کرد که نه مصرف‌کننده داخلی مضطر شود و نه مشکلی برای این صنعت ایجاد شود.»دودانگه تأکید کرد: «ما باید یک کاری کنیم که صنعت پتروشیمی مزیت خود را از دست ندهد و رشد کند. از سوی دیگر نیز باید کاری کنیم که مصرف‌کننده داخلی این صنایع بتواند با قیمت مناسب از محصولات استفاده کند. ولی فکر می‌کنم باید بپذیریم برای مصرف داخلی یک بورس کالایی داریم و سازوکار بورس کالا برای همه اقلام می‌تواند موضوعیت داشته باشد و پتروشیمی نیز یکی از آن اقلام است که باید در بورس کالا عرضه شود و نظارت هم باید وجود داشته باشد.وی در ادامه با اشاره به بهترین نرخ خوراک در بودجه سال ۱۳۹۴ گفت: «واقعاً این موضوع بستگی به سیاست کلی کشور دارد و یک تصمیم خیلی مهم و استراتژیک است.» مشاور وزیر صنعت، معدن و تجارت تصریح کرد: «می‌شود قیمت خوراک را خیلی بالا تعیین کرد مثل ۳۰ سنت. ممکن است توجیه هم داشته باشد، اما ما از داشتن منابع عظیم نفت و گاز باید یک بهره‌ای ببریم.» دودانگه افزود: «اگر ما یک کشوری هستیم که منابع عظیم نفت و گاز داریم، نمی‌توانیم مانند کشور دیگری که هیچ‌کدام از این‌ها را ندارد، رفتار کنیم. به‌هرصورت باید تلاش کنیم که در این حوزه شرایط خیلی خوبی فراهم شود.»

به گفته وی، «در حال حاضر عربستان یک کشوری است که با قیمت‌های خیلی پایین خوراک را به صنایع پتروشیمی می‌دهد و این صنعت نیز خیلی رشد کرده است.

به اعتقاد وی، «صنعت پتروشیمی با دو موضوع اساسی روبه‌رو است؛ یکی صنعت خوراک است که نرخ خوراک پتروشیمی‌ها چه رقمی باید باشد و دوم این که مکانیزم عرضه و فروش پتروشیمی‌ها چگونه باید تعیین شود.» مشاور وزیر صنعت، معدن و تجارت تصریح کرد: «اگر خوراک به واحدهای پتروشیمی با یک قیمت ترجیحی ارائه می‌شود، به طور طبیعی باید انتظار داشت که برای عرضه در داخل از سازوکار بورس کالا استفاده کنند. ولی اگر خوراک را با قیمت واقعی و بین‌المللی عرضه شود، نمی‌توانید از آنها تعهدی بگیرید و اجبار ایجاد کنید که حتما در سازو کاری که تعیین می‌کنید، محصولات خود را عرضه کنند.» دودانگه یادآور شد: «در قانون بودجه سال ۱۳۹۳ قیمت خوراک پتروشیمی‌ها ۱۳ سنت تعیین شد؛ این در حالی است که این نرخ قبلاً حدود ۳ سنت بود. البته هنوز با قیمت‌های بین‌المللی فاصله زیادی وجود دارد و ۱۳ سنت هم قیمت خیلی ارزانی است، ولی باید قبول کنیم که پتروشیمی برای ما یک مزیت است و باید از این مزیت حداکثر استفاده را کنیم.»

به گفته وی، «در این شرایط سختی که به لحاظ ارزی داریم، صنعت پتروشیمی خیلی به ما کمک کرده است. در واقع حدود ۱۴، ۱۳ میلیارد دلار صادرات پتروشیمی داریم و اگر درآمدمان در بخش نفت و فروش میعانات یک مقدار از شرایط تحریم متاثر شده است، خوشبختانه پتروشیمی توانسته جایگزین مناسبی باشد تا بتوانیم نیازهای بازار و کشور را از طریق ارز تعیین کنیم.»

مشاور وزیر صنعت، معدن و تجارت متذکر شد: «من فکر می‌کنم اگر با متولیان این صنعت مذاکره‌ای انجام

نیم نگاهی به اثر نوسانات قیمت نفت بر بورس کالا

چرخه‌های رونق و رکود

رکود و رونق اقتصادی با کاهش و افزایش تقاضا برای محصولات و مواد اولیه همراه است. در ادبیات اقتصادی برای پیش‌بینی سیکل‌های تجاری معمولاً از شاخص‌های پیشرو نظیر بازار سهام، فعالیت صنایع مختلف، موجودی انبار، آمار خرده‌فروشی، آمار مجوزهای ساخت و ساز و فعالیت‌های بخش مسکن استفاده می‌شود.

به طور کلی نشانه‌های اولیه وقوع رونق یا رکود اقتصادی در ابتدا در حجم فعالیت بخش‌های مزبور و سپس با یک وقفه قابل ملاحظه در سایر ناگرهای اقتصادی مانند تولید ناخالص داخلی نمایان می‌شود.

به طور مثال در بازارهای مالی جهان سرمایه‌گذاران توجه بسیار زیادی به تغییر و تحولات میزان سفارشات مدیران خرید بنگاه‌های بزرگ اقتصادی نشان می‌دهند کاهش قابل توجه حجم سفارشات مزبور معمولاً به عنوان نشانه‌های اولیه وقوع رکود اقتصادی تفسیر می‌شود.

احمد محمدی

کارشناس مطالعات اقتصادی

با توجه به اینکه بخش زیادی از محصولات استراتژیک و مواد اولیه مورد نیاز صنایع و بنگاه‌های کشور از طریق بورس کالای ایران مورد دادوستد قرار می‌گیرد بنابراین بورس کالا به نوعی دماسنج فعالیت‌های بخش واقعی و کالایی کشور است. اطلاعات مربوط به قیمت، عرضه و تقاضای محصولات پذیرفته شده در بورس کالا به طور کلی پیام‌های مناسبی از وضعیت و حجم فعالیت‌های بخش کالایی کشور و همچنین جهت‌گیری آتی بازار به فعالان اقتصادی و سیاست‌گذاران حوزه‌های مالی و کالایی ارائه می‌کند. در حال حاضر بیش از ۱۸۰ قلم کالا در تالارهای صنعتی و معدنی، پتروشیمی و پلیمری و همچنین کشاورزی مبادله می‌شود. در این میان تالار صنعتی، معدنی و تالار محصولات پتروشیمی و پلیمری بخش عمده معاملات را به خود اختصاص می‌دهند و مبادلات بخش کشاورزی رقم قابل توجهی نیست بنابراین رکود و رونق معاملات بورس کالا به طور کلی وضعیت کلی این دو بخش را بازگو می‌کند. با توجه به ادبیات سیکل‌های تجاری که

است. بخش خودرو نیز طبق گزارشات موجود یکی از عوامل اصلی رشد اقتصادی در بهار سال جاری معرفی شده است. بنابراین اطلاعات مربوط به حجم معاملات و عرضه و تقاضای محصولات فولادی نه تنها وضعیت بخش صنعت بلکه روند کلی فعالیت‌های اقتصادی را نیز نشان خواهد داد. کاهش مداوم تقاضا، حجم معاملات و قیمت محصولات فولادی (به خصوص محصولات ذوب‌آهن اصفهان) طی یک سال گذشته در بورس کالای ایران به دلیل کاهش تقاضای بخش‌های مزبور به خوبی گویای این واقعیت است بنابراین رکود و رونق معاملات محصولات فولادی پذیرفته شده در بورس کالای ایران از لحاظ آماری همبستگی قابل توجهی با رکود و رونق اقتصادی کشور داشته و معاملات این بخش تغییرپذیری فعالیت‌های اقتصادی را تا حدی زیادی پیش‌بینی می‌کند. در نتیجه تصویر معاملات محصولات فولادی بورس کالای ایران این پتانسیل را دارد که به عنوان یک شاخص مرجع و پیشرو در محافل

عملی و سیاست‌گذاری در زمینه سیکل‌های تجاری مورد استفاده قرار گیرد. از طرفی دیگر با توجه به اینکه معاملات محصولات فولادی به طور عمده به صورت سلف صورت می‌گیرد از این رو قیمت‌های کشف شده در بورس کالا اطلاعات دقیق و مهمی از جهت‌گیری آتی بازار ارائه می‌کند و این موضوع اهمیت معاملات این محصولات به عنوان یک شاخص پیشرو را دوچندان می‌کند. بر خلاف بسیاری از شاخص‌های بین‌المللی که معمولاً به صورت ماهانه منتشر می‌شوند اطلاعات مربوط به بورس کالا به صورت هفتگی در اختیار فعالان بازار و سیاست‌گذاران قرار می‌گیرد و این موضوع نیز بر اهمیت این اطلاعات می‌افزاید. در عین حال باید توجه کرد که با ملاحظه اینکه محصولات فولادی استفاده‌های گسترده‌ای در بخش‌های مختلف اقتصادی دارد، تحرکات قیمتی این بخش می‌تواند اطلاعات خوبی در زمینه روند آتی فشارهای تورمی در اختیار سیاست‌گذاران پولی کشور قرار دهد. اطلاعات مربوط به معاملات

محصولات مس و آلومینیوم نیز حقایق دیگری از سایر بخش‌های صنعتی کشور را نمایان می‌کند که البته اهمیت آن در مقایسه با محصولات فولادی بسیار کمتر است. قیمت این محصولات به طور عمده با توجه به قیمت بازارهای جهانی تعیین می‌شود از این رو از اطلاعات مربوط به این محصولات تا حدی تاثیرپذیری اقتصاد از تحولات جهانی را به تصویر می‌کشد. بخش قابل توجهی از محصولات پلیمری و پتروشیمی کشور نیز در بورس کالا مورد مبادله قرار می‌گیرد بنابراین تغییر و تحولات مبادلات این تالار نیز قاعدتاً باید همبستگی بالایی با وضعیت کلی این بخش در کشور داشته باشد. بررسی آمارها نشان می‌دهد که حجم مبادلات محصولات پتروشیمی در بورس کالا از تابستان سال جاری با کاهش همراه بوده اما بر خلاف محصولات فولادی، کاهش در حجم مبادلات نه به دلیل رکود صرف اقتصادی بلکه به دلایل دیگری رخ داده است. به طور مثال تغییر شیوه محاسبه قیمت پایه محصولات پتروشیمی از ارز مبادله‌ای به ارز آزاد در تابستان سال جاری، به کاهش قابل

توجه تقاضای سوداگران موجود در بازار این محصولات شد که به دلیل تفاوت قیمت‌های کشف شده در بورس و قیمت‌های بازار آزاد شکل گرفته بود. در ادامه کاهش جهانی قیمت نفت و تا حدودی قیمت گاز به کاهش قیمت محصولات پتروشیمی منجر شد بنابراین برخی از خریداران این محصولات به امید کاهش مجدد قیمت‌ها و شفاف شدن بازار، خریدهای خود را به تعویق انداختند. علاوه بر این شنیده می‌شود برخی از شرکت‌های عرضه‌کننده نیز به منظور فرار از شفافیت‌های موجود در بورس کالا، با دادن تخفیف‌های قابل توجه به مشتریان خود در خارج از بورس کالا زمینه‌های خروج محصولات خود را از بورس کالا فراهم کرده‌اند. بنابراین به طور کلی سیکل‌های رکود و رونق بورس کالا تا حد زیادی برگرفته از رکود و رونق کلی اقتصاد کشور است و در عین حال تاثیرپذیری از نوسانات بین‌المللی را نیز نمایان می‌کند. این آمارها می‌تواند به عنوان شاخص‌های پیشرو جهت درک کلی روند آتی نوسانات اقتصاد مورد استفاده قرار گیرد.

بررسی «اصلاح اقتصاد کشاورزی از مبدا بورس کالا»
در گفت و گو با «علی پناهی» معاون توسعه بازار و مطالعات اقتصادی

«قیمت تضمینی» جایگزین «خرید تضمینی»

اجرای آن (به رغم تاخیر دو ساله)، افق جدیدی جهت ورود محصولات کشاورزی به بورس کالا گشوده است. تجربه سال‌های اخیر بورس کالای ایران و تجربه جهانی بورس‌های کالایی نشان می‌دهد که با تعامل مناسب و شایسته نهادهای موثر، امکان ارتقای ظرفیت بورس کالا در حوزه محصولات کشاورزی فراهم خواهد شد. بر همین اساس، انتظار می‌رود، در سال‌های آینده هم از طریق نهادسازی‌هایی که در این حوزه انجام می‌شود، به تدریج فضای شفاف تعامل میان نیروهای بازار شکل بگیرد و هم با ارتقای تدریجی زیرساخت‌ها، سهم کالاهای کشاورزی به سطح مناسب و شایسته خود در بورس کالا دست پیدا کند. برای آنکه تصویر روشن‌تری از فراز و فرودهای پیشروی عرضه محصولات کشاورزی ارائه شود، تلاش شده در مصاحبه با «علی پناهی»، معاون توسعه بازار و مطالعات اقتصادی، بخش‌هایی از موانع تجاری و راهکارهای آن در این حوزه، روایت شود.

بورس کالای کشاورزی، برای نخستین بار در قالب سازمان کارگزاران بورس کالای کشاورزی ایران، در سال ۱۳۸۳ آغاز به کار کرد و با تاسیس بورس کالای ایران در سال ۱۳۸۶ وظیفه آن به بورس جدید محول شد. با وجود تلاش‌های بسیار، برای ورود محصولات کشاورزی به بورس و بهره‌گیری از مزایای یک بازار شفاف و قانونمند در این بخش، حجم معاملات بخش کشاورزی در مقایسه با سایر محصولات در بورس کالا، سهم اندکی از کل معاملات را به خود اختصاص داده است. از جمله دلایل این موضوع، علاوه بر مشکلات مربوط به بازاررسانی محصولات کشاورزی و سنتی بودن ساختار تجاری بازار این محصولات، عدم تطبیق برخی مقررات بورس کالا با عرف تجاری این بخش است.

این موضوع در حالی است که تصویب ماده ۳۳ قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی و به تبع آن آیین نامه

شایان مصری

مصاحبه و تنظیم

شاهد این مدعا هم وضعیت آمار معاملات است که رشد داشته است. انتظار می‌رود در سال‌های آتی نیز این روند تداوم یابد. **اینکه روند معاملات محصولات کشاورزی در حال افزایش است، خبر خوبی است، اما آیا اصولاً توجه به بخش کشاورزی برای بورس کالا دارای مزیت است یا خیر؟**

اگر در کشور ما کمتر به بخش مولد کشاورزی توجه می‌شود، دلیلی بر این نیست که این بخش فاقد مزیت است. بخش

داشته است. در گذشته، ترسیم چشم‌انداز برای آن دشوار بوده است. از ابتدای راه‌اندازی بورس کالای ایران تاکنون، محصولات کشاورزی در ۱۷ گروه شامل انواع ذرت، شکر، برنج، گندم، پسته، پنبه، زیره، زعفران، عدس، نخود، جو، کنجاله، تقاله و کنسانتره‌ها، دانه‌های روغنی، خرما، کشمش، چای، مرغ منجمد و تخم‌مرغ در بازار پذیرش شده‌اند. همزمان با افزایش پذیرش محصولات کشاورزی، سیاست‌ها و برنامه‌های هدفمندی اتخاذ شده که روند معاملات هم به صورت مشهود شتاب داشته باشد.

باوجود اینکه وضعیت معاملات محصولات کشاورزی در بورس کالا، روند پایداری نداشته، اما به نظر می‌رسد طی یک سال اخیر، معامله محصولات کشاورزی روند صعودی داشته است. این گونه نیست؟

اگر بخواهیم با یک نگاه روندگرا به فعالیت بورس کالا در حوزه کشاورزی بنگریم؛ به نوعی می‌توان گفت که در کل، معاملات محصولات کشاورزی در این بازار، نوسانات زیادی

بورس کالا

سرزمین کشاورزان خرده‌پا؟

یکی از امکان‌های گسترش دسترسی، به ویژه برای کشاورزان خرده‌پا، می‌تواند گنجاندن راه‌حل‌های مبتنی بر بورس در جعبه ابزار تامین وام‌های کوچک باشد. برای تولیدکنندگان کوچک، مدیریت ریسک قیمت ممکن است بهترین خدماتی که از یک بورس کالا دریافت می‌کنند، نباشد.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد به ویژه در چین و هند، که تولیدکنندگان کوچک الگوی اصلی تولید هستند، بورس می‌تواند تأثیرات دیگری داشته باشد که می‌توان گفت از مدیریت ریسک قیمت اهمیت بیشتری دارند

چرا بخش کشاورزی

از بورس کالا استفاده نمی‌کند؟

نگاهی اجمالی به تاریخچه شکل‌گیری بورس‌های کالایی در جهان نشان می‌دهد ضرورت توسعه فعالیت این گونه بورس زمانی بیشتر نمایان شده که کشاورزان با مشکل نوسانات قیمتی محصولات به دلیل فصلی بودن چرخه‌های تولید مواجه بوده‌اند.

از این رو، کشورها اقدام به راه‌اندازی بازارهایی متشکل با ابزارهایی کرده‌اند که به نوعی بتوانند خود را در برابر ریسک نوسانات قیمتی محصولات، بیمه کنند. بدین ترتیب، اغلب ابزارهای مالی جدید با اهدافی همچون پوشش ریسک و تامین مالی فعالان بازار طراحی شده‌اند.

«قیمت تضمینی»

جایگزین «خرید تضمینی»

اینکه توقع داشته باشیم بورس کالا بخش قابل توجهی از موانع توسعه بخش کشاورزی را رفع کند، اشتباه است. بخش کشاورزی به دلیل اشتغال‌زایی بالا با سرمایه مورد نیاز اندک، ارتباط گسترده با معیشت خانواده‌های دهک‌های درآمدی پایین داشته و همواره یکی از بخش‌های استراتژیک کشور محسوب می‌شود بنابراین ایجاد اصلاحات در این بخش باید با دقت انجام شود.

تجربه کشورهای در حال توسعه نشان می‌دهد که بورس کالا می‌تواند به اصلاحات بخش کشاورزی کمک کند

کشاورزان و بورس کالا

کشاورزی در بسیاری از اقتصادهای پیشرفته و حتی نوظهور، اهمیت زیادی در تامین امنیت غذایی و استقلال کشورها برای تامین غذای مورد نیاز مردم دارد؛ به همین دلیل حتی در چنین اقتصادهایی به طور معمول برنامه‌هایی ویژه برای کمک به رونق بخش کشاورزی در دستور کار دولت‌ها قرار می‌گیرد. به طور کلی برنامه دولت‌ها برای بخش کشاورزی بر دو استراتژی مکمل بنا شده است؛ اول از آنجا که مکانیسم بازار توانایی بسیار بالایی برای تخصیص بهینه منابع از خود نشان می‌دهد، ساماندهی منابع این بخش، به بازار واگذار می‌شود. دوم؛ آنکه در کنار این مکانیزم، برنامه‌های حمایتی خاصی برای محصولات کشاورزی طراحی می‌شود. سیستم‌های گسترده خرید تضمینی محصولات کشاورزی از سوی سازمان‌های دولتی تا طراحی سیستم بیمه محصولات کشاورزی، ارائه آموزش‌های حرفه‌ای به کشاورزان، ارائه مشاوره به کشاورزان در مورد نوع محصول و غیره، بخشی از برنامه‌هایی است که در قالب سیستم مبتنی بر بازار، برای حمایت از این بخش طراحی می‌شود.

سوال اینجاست که بورس کالا در کدام نقطه از برنامه بخش کشاورزی قرار دارد؟

در برنامه دو مرحله‌ای کشورها برای حمایت از بخش کشاورزی، بورس‌های کالایی نقش مهمی ایفا می‌کنند؛ نخست آنکه بازار محصولات کشاورزی، اصولا از طریق بورس‌های کالا شکل می‌گیرد و به عبارتی وظیفه کشف قیمت‌ها و ساماندهی نیروهای عرضه و تقاضا جهت تخصیص بهینه منابع، به این نهاد واگذار می‌شود. در بورس‌های کالایی، ابزارهای مالی مناسبی برای حل مشکلات نظام مبتنی بر بازار، طراحی می‌شود و به این ترتیب، توانایی بازار برای ساماندهی فعالیت‌های این بخش به نحو چشمگیری افزایش می‌یابد. دوم، در اکثر کشورها برنامه‌های حمایتی بخش کشاورزی از طریق بورس‌های کالایی اجرا می‌شود. گذشته از آن، بورس‌های کالایی، اطلاعات دقیق و ارزشمندی از بازار محصولات کشاورزی، در اختیار سیاست‌گذاران این بخش قرار می‌دهند.

احتمالا شما هم بر این نکته تاکید دارید که

توسعه معاملات محصولات کشاورزی در بورس کالایی برای کمک به بخش کشاورزی به این آسانی هم نیست؟ کاملا درست است، به همین دلیل است که کشورهای درحال توسعه، به دلیل نداشتن زیربناهای لازم به سختی می‌توانند در این بخش تحرک ایجاد کنند. براساس تجارب موجود در سایر کشورهای دنیا، مشکلات موجود در بخش عرضه، تقاضا و توزیع، نوسان شدید قیمت محصولات، فسادپذیری و حجیم بودن محصولات، فصلی بودن تولیدات و وجود برخی پدیده‌ها همچون پدیده تار عنکبوتی در این بخش، فعالان این بخش را به سمتی هدایت کرده که ابزارهای معاملاتی جدیدی را به کار گیرند تا بتوانند مشکلات مزبور را تا حدی رفع کنند؛ تاکید می‌کنم تاحدودی.

براساس تجربیات جهانی، محل راه‌اندازی چنین ابزارهایی، بورس‌های کالایی هستند؛ بورس‌ها با ایجاد نظام مالی پایدار، هزینه‌های معاملاتی را کاهش می‌دهند؛ گردش اطلاعات میان تمامی ارکان بازار را تسهیل کرده و در نهایت، گرایش به سرمایه‌گذاری‌های مولد را تقویت کرده و بازیگران اقتصاد را توانمند می‌کنند.

آیا بورس کالای ایران، جدای از توانایی کشف قیمت، امکان تقویت توان صادراتی دارد؟

به طور قطع یکی از برنامه‌های آتی کشور، افزایش توان صادراتی بخش کشاورزی از طریق بورس کالااست. باز در همین مورد هم در دنیا، تجربه‌ها و نمونه‌های مناسبی وجود دارد. به عنوان نمونه، بورس کالا و معاملات آتی برزیل در توسعه بازارهای صادراتی، تولیدکنندگان برزیلی نقش بسیار مهمی داشته است؛ از جمله می‌توان به ایجاد مراکز ارتباطی و فعالیت‌های مختلفی اشاره کرد که با هدف تقویت ارتباط تولیدکنندگان برزیلی دانه‌های سویا با خریداران این محصول که در چین انجام گرفته است. برخی بر این باورند که بورس کالا در بخش کشاورزی، می‌تواند گام‌های بلندتری در اقتصاد بردارد؟

این مساله به تعریف و منظور ما از گام‌های بلند یا برنامه‌های بلندمدت باز می‌گردد، اما بورس کالا می‌تواند علاوه بر اصلاح

قیمت محصولات، در حوزه آزادسازی هم به عنوان یک سیاست کلان در حوزه اقتصاد نقش آفرینی کند. مثالی در همین رابطه وجود دارد؛ بورس کالای دالیان با راه‌اندازی قرارداد آتی ذرت گامی مهم به سوی آزادسازی بازار ذرت در چین برداشته و آثار آن برای اقتصاد چین بسیار مطلوب بوده است. از سویی، انطباق با استانداردهای کیفی بالاتری که دولت‌ها از بخش‌ها مطالبه می‌کنند، از جمله دیگر مزیت توسعه فعالیت بورس‌های کالایی است.

افزون براین، در چین به دنبال وضع قانون مدیریت ملی سویای ارگانیک در سال ۲۰۰۲، بورس کالای دالیان قرارداد سویای خود را به گونه‌ای تغییر داد که الزامات این مقررات جدید را رعایت کند و بدین ترتیب بازاری به راه انداخت که به بزرگ‌ترین محل کشف قیمت سویای ارگانیک در جهان تبدیل شد.

آیا توسعه بورس کالا باعث استانداردگذاری و کیفیت محصولات کشاورزی هم می‌شود؟

در این رابطه همه چیز به سمت و سوی سیاست‌های ملی کشورها می‌گردد، اما بدون شک استانداردگذاری و افزایش کیفیت می‌تواند با رویکردهای متفاوتی همراه شود.به طور مثال، محصول کشاورزی «هل» که در بورس کالای هند ارائه می‌شود.

به دلیل استانداردهای کیفی به کار گرفته شده در بازار، به عنوان با کیفیت‌ترین «هل»، محسوب می‌شود و خریداران و صادرکنندگان از دریافت محصولی با کیفیت، از طریق بورس اطمینان دارند. این استاندارد از مقبولیت گسترده‌ای برخوردار شده و در معاملات فیزیکی بازار به ویژه در بازارهای صادراتی که تضمین کیفیت بالا یکی از پیش شرط‌های اساسی تجارت است رواج پیدا کرده است.

اگر اجازه بدهید می‌خواهم به آن سوال شما که بورس کالا چه نقشی در سطح اقتصاد ملی و کلان می‌تواند بازی کند، بازگردم. توسعه بورس کالا حتی در حوزه رعایت الزامات زیست محیطی کشورها هم نقش داشته و چالش‌های زیست‌محیطی کشورها را تعدیل کرده است.

مثلا قرارداد کرین در بورس کالا و معاملات آتی برزیل از مکانیسم‌های بورس برای تسهیل استفاده از سازوکار توسعه

با سیاست قیمت تضمینی که بر اساس آن قیمت محصولات کشاورزی در بورس کالا کشف شده و مابه‌التفاوت آن توسط نهادهای مرتبط پرداخت می‌شود، زمان دریافت وجه کشاورز از فروش محصولاتش به حداقل زمان کاهش می‌یابد و همچنین بورورکراسی ناشی از تعیین پیمانکاران و مشکلات دیگر که در فرآیند خرید تضمینی وجود داشت، رفع می‌شود

پاک پروتکل کیوتو استفاده می‌کند. بورس کالای دالیان و بورس کالای هند نیز در تلاش هستند با کسب مجوز از نهاد ناظر بازار خود، با راه‌اندازی مشتقات آب و هواء امکان پوشش ریسک شرایط آب و هوایی نامناسب را برای تولیدکنندگان فراهم کند.

در بازارهای بین‌المللی، ابزارهای دیگری وجود دارد که از جمله آنها می‌توان به مشتقه‌های حمل برای مدیریت ریسک حمل و نقل اشاره کرد.

به همان بخش نقش بورس کالا در افزایش ظرفیت بخش کشاورزی ایران که در حال گذر از ساختار سنتی به ساختار مدرن است بازگردیم. واقعا بورس کالا با همین ابزارهای موجود چگونه می‌تواند بخش کشاورزی ایران را متحول کند و آیا اساسا چنین انتظاری از بورس کالا منطقی است یا خیر؟

اینکه توقع داشته باشیم بورس کالای ایران بخش قابل توجهی از موانع جدی توسعه بخش کشاورزی را به سرعت رفع کند، اشتباه است. بخش کشاورزی به دلیل اشتغال‌زایی بالا با سرمایه مورد نیاز اندک، در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی کشور، ارتباط گسترده با معیشت خانواده‌های دهک‌های درآمدی پایین داشته و همواره یکی از بخش‌های استراتژیک کشور محسوب می‌شود بنابراین ایجاد اصلاحات در این بخش باید با دقت انجام شود.

تجربه کشورهای در حال توسعه نشان می‌دهد که بورس کالا می‌تواند به اصلاحات بخش کشاورزی کمک کند. درمجموع بورس کالا از طرق مختلفی می‌تواند در ارتقای ظرفیت بخش کشاورزی موثر باشد.

چگونه این اصلاحات توسط بورس کالا صورت گیرد؟

روش‌های متفاوتی وجود دارد، همانند تجهیز و هدایت منابع به سمت بخش کشاورزی، ارائه روش قیمت تضمینی به عنوان جایگزین خرید تضمینی، ارائه ابزارهایی برای مدیریت نوسانات قیمتی، توسعه بازار نقدی محصولات کشاورزی و موارد دیگر...

یعنی بورس کالا می‌تواند همانند نظام بانکی در حوزه تامین منابع برای کشاورزان عمل کند؟

به نوعی بله؛ البته با توجه به ماهیت ابزارهای نهادی خود.به عنوان مثال، بورس کالا با صدور قبض انبار و قراردادهای سلف و سلف‌موازی استاندارد می‌تواند سازوکارهایی را طراحی کند که منابع به سمت بخش کشاورزی هدایت شود.

استقرار نظام انبارداری و سامانه صدور قبض انبار چگونه می‌تواند چنین هدفی را دنبال کند؟

شما می‌دانید با توجه به نااطمینانی‌های وسیعی که در بخش کشاورزی وجود دارد، بانک‌ها و موسسات تامین مالی کشور

تمایلی به حمایت از این بخش و تامین مالی کشاورزان ندارند. این درحالی است که یکی از مهم‌ترین اقدامات بورس کالا، درحال حاضر راه‌اندازی سیستم قبض انبار با بهره‌گیری از تجربیات سایر کشورهاست. قبض انبار هم‌اکنون یکی از مطمئن‌ترین ابزارهای مالی جهت پرداخت اعتبارات محسوب می‌شود. در این حالت، اعتباردهندگان(به طورمثال بانک) به پشتوانه قبض انبار به عنوان تضمینی جهت بازپرداخت بدهی، به دارندگان آن یعنی کشاورزان منابع مالی پرداخت می‌کنند. درصورت نکول اعتبارگیرنده (کشاورز)، قبض انبار به راحتی با استفاده از مکانیسم بورس به قیمت روز نقد شده و اعتباردهنده به طلب خود خواهد رسید.

یعنی استفاده از قبض انبارهایی که در بورس معامله می‌شود، فرآیند پرداخت وام را به نحو چشمگیری سرعت می‌دهد، هزینه‌های ارائه خدمات از سوی اعتباردهندگان را کاهش داده و ریسک قیمت‌گذاری و نقدشوندگی را کاهش می‌دهد.

بدین ترتیب با به کارگیری قبض انبار، امکان هدایت صحیح منابع بانکی در امور تولیدی به خصوص بخش کشاورزی که با مشکلات گسترده‌ای دست به گریبان است، فراهم شده و در کنار حمایت از تولید می‌توان به بهبود فرآیند پرداخت منابع بانکی و کاهش مطالبات معوقه و همچنین تامین مالی کشاورزان کمک کرد.

زیرساخت‌های چنین ابزاری را تهیه کرده‌اید؟

در حال انجام آن هستیم، اما این را بدانید که راه‌اندازی قبض انبار در وهله نخست، نیازمند ساماندهی بخش انبارداری کشور است و از این رو، توسعه این امر، خود به خود به گسترش انبارداری و مشکلاتی که در این خصوص وجود دارد، نیز کمک خواهد کرد. همان‌طور که می‌دانیم یکی از دلایل اصلی حجم بالای ضایعات بخش کشاورزی، نبود انبارهای مدرن برای انبار محصولات کشاورزی است.

بنابراین بر این باورید که قبض انبار می‌تواند کارکرد تامین مالی هم داشته باشد؟

بله، چراکه نه! برخی از مزایای استفاده از قبض انبار، عبارت است از کاهش هزینه ارائه خدمات توسط اعتباردهندگان، کاهش ریسک قیمت‌گذاری و نقدشوندگی، افزایش سرعت وام‌دهی، عدم نیاز به ارائه تضامین بانکی برای انجام معاملات و در نتیجه تسهیل ورود کشاورزان به بورس، افزایش حجم معاملات بخش کشاورزی در بورس کالا، افزایش درجه نقدشوندگی بازار محصولات کشاورزی در بورس کالا، استفاده از قبض انبار به عنوان ابزار تحویل در قراردادهای آتی و رفع پیچیدگی‌ها و مشکلات فرآیند تحویل.

آیا چنین کارکردهایی را هم برای توسعه قراردادهای سلف و راه‌اندازی قرارداد سلف موازی استاندارد قائل هستید؟ یعنی این ابزار هم برای

در بورس‌های کالایی، ابزارهای مالی مناسبی برای حل مشکلات نظام مبتنی بر بازار، طراحی می‌شود و به این ترتیب، توانایی بازار برای سازماندهی فعالیت‌های این بخش به نحو چشمگیری افزایش می‌یابد. دوم، در اکثر کشورها برنامه‌های حمایتی بخش کشاورزی از طریق بورس‌های کالایی اجرا می‌شود. گذشته از آن، بورس‌های کالایی، اطلاعات دقیق و ارزشمندی از بازار محصولات کشاورزی، در اختیار سیاست‌گذاران این بخش قرار می‌دهند

تامین مالی بخش کشاورزی طراحی شده است؟

مساله فصلی بودن درآمدزایی بخش کشاورزی سبب شده بسیاری از کشاورزان در فصلی که برداشت محصول ندارند با مشکل تامین مالی مواجه شوند. این مشکلات سبب شده اکثر آنها محصول خود را پیش از برداشت به قیمت‌های نازل به واسطه‌ها بفروشند. در نتیجه این واسطه‌ها، معادل میلیی را که کشاورز از برداشت محصول خود در یک سال به دست می‌آورد، در فاصله زمانی کوتاهی به دست می‌آورند.

وجود این افراد شکاف زیادی بین قیمت تولیدکننده و مصرف‌کننده ایجاد می‌کند و در نتیجه حاشیه سود کشاورزان را کاهش می‌دهد اما بورس کالا با راه‌اندازی قراردادهای سلف و سلف موازی، به دنبال تامین مالی تولیدکنندگان، افزایش نقدشوندگی معاملات، پوشش ریسک بهتر برای فعالان بازار، کشف قیمت لحظه‌ای برای محصولات و در مجموع، افزایش معاملات بخش کشاورزی است.

تقریبا همه می‌دانند خرید تضمینی محصولات کشاورزی نتوانسته فعالان این بخش را راضی کند و کشاورزان نقدهای متعددی به‌این‌روش دارند؛ آیا بورس کالا می‌تواند مکانیزم جدیدی جایگزین این روش کند؟

پرسش خوبی مطرح کردید؛ برای اینکه بتوانیم به نیازهای آتی و روز بخش کشاورزی پاسخ دهیم؛ روش قیمت تضمینی را به عنوان جایگزین خرید تضمینی دنبال کرده‌ایم.

در فرآیند خرید تضمینی، محصولات کشاورزی مشکلات و پیچیدگی‌هایی وجود دارد که از جمله آنها می‌توان به عدم اعلام به موقع قیمت تضمینی و عدم اعلام قیمت مناسب بر اساس شرایط بازار و در نتیجه آن عدم تصمیم‌گیری صحیح کشاورزان در مورد الگوی کشت و انتخاب نوع محصول (که سبب نوسانات قیمتی شدید برخی محصولات در برخی برهه‌های زمانی می‌شود)، وجود بورورکراسی در فرآیند خرید و... اشاره کرد اما با سیاست قیمت تضمینی که بر اساس آن قیمت محصولات کشاورزی در بورس کالا کشف شده و مابه‌التفاوت آن توسط نهادهای مرتبط پرداخت می‌شود، زمان دریافت وجه کشاورز از فروش محصولاتش به حداقل زمان کاهش می‌یابد و همچنین بورورکراسی ناشی از تعیین پیمانکاران و مشکلات دیگر که در فرآیند خرید تضمینی وجود داشت رفع می‌شود.

به عبارتی دیگر، تغییر حرکت از سیاست خرید تضمینی به سمت سیاست قیمت تضمینی، یک بازی برد برد برای کشاورزان و دولت است؛ از یک طرف فرآیند کشف قیمت، فروش محصول و دریافت درآمد برای کشاورز راحت‌تر و کارآتر شده و از طرفی دیگر، کاهش بار مالی دولت و ارتقای استانداردهای کیفی محصولات را در پی خواهد داشت.

چرا بخش کشاورزی از بورس کالا استفاده نمی‌کند؟

بی رغبتی

خواسته یا نا خواسته

محبوبه اسکندری

کارشناس توسعه بازار فیزیکی

با وجود نوآوری‌های مختلف مالی در جهان، در بخش کشاورزی کشور ما، همچنان روش‌های سنتی بر بازار حاکم است، به طوری که این روند، کارایی بازرگانی بخش کشاورزی را کاهش داده است. مشاهده این شکاف این سوال را در ذهن ایجاد می‌کند که چرا ابزارهای مالی در کشور و به ویژه در حوزه کشاورزی، راهاندازی نشده‌اند و چه موانعی در این میان وجود دارد؟

اهمیت این موضوع، به این دلیل است که بخش کشاورزی در اغلب اقتصادها، سهم قابل توجهی از اشتغال و تولید را تأمین می‌کند و این سهم در اقتصاد ایران به صورت مستقیم ۲۲ درصد و به صورت غیرمستقیم به ۴۰ درصد می‌رسد و حدود سه میلیون بهره‌بردار کشاورز و تولیدکننده در این بازار حضور دارند.

به منظور توسعه بخش کشاورزی، رشد تولید در راس اهداف این بخش است، اما توجه به بخش مالی در کنار بخش واقعی اقتصاد ضروری است. با وجود اهمیت و نقش محوری بخش کشاورزی در اقتصاد ملی کشورمان از نظر امنیت غذایی، تأمین اشتغال، صادرات محصولات کشاورزی و صنایع غذایی و تأمین مواد اولیه بسیاری از صنایع وابسته این بخش، دارای ویژگی‌ها و مشکلات خاصی به ویژه در حوزه بازرگانی است که مانعی برای توسعه آن به حساب می‌آید. از طرفی، توسعه بازارهای مالی از طریق ابزارهای جدید و کارآمد، سبب تخصیص بهینه منابع شده و کارایی بازارها را افزایش می‌دهد. این امر در رشد بخش‌های اقتصادی مرتبط تأثیر خواهد داشت.

به منظور شناسایی اولیه برخی دیگر از موانع راهاندازی ابزارهای مالی بر پایه محصولات کشاورزی، آنها را در دسته‌بندی زیر مورد بررسی اجمالی قرار می‌دهیم؛ بدیهی است که اظهارنظر دقیق‌تر روی این عوامل نیاز به فعالیت‌های پژوهشی و دقیق‌تری دارد.

نگاهی اجمالی به تاریخچه شکل‌گیری بورس‌های کالایی در جهان نشان می‌دهد ضرورت توسعه فعالیت این گونه بورس‌ها زمانی بیشتر نمایان شده که کشاورزان با مشکل نوسانات قیمتی محصولات به دلیل فصلی بودن چرخه‌های تولید مواجه بوده‌اند.

از این رو، کشورها اقدام به راه‌اندازی بازارهایی متشکل با ابزارهایی کرده‌اند که به نوعی بتوانند خود را در برابر ریسک نوسانات قیمتی محصولات، بیمه کنند. بدین ترتیب، اغلب ابزارهای مالی جدید با اهدافی همچون پوشش ریسک و تأمین مالی فعالان بازار طراحی شده‌اند.

موانع ساختاری

■ خرید تضمینی؛ مانع بخش توسعه بازرگانی

از آنجا که بخش کشاورزی در اقتصاد ایران سهم بالایی از اشتغال را به خود اختصاص داده است، همواره از حمایت‌های مختلف دولتی به شکل پرداخت یارانه، خریدهای تضمینی و توافقی محصولات و... برخوردار بوده است. خریدهای تضمینی اغلب محصولات زراعی از سوی دولت، همواره این اطمینان خاطر را برای زارعین و کشاورزان ایجاد می‌کند که همیشه برای محصول، خریدار وجود دارد. این امر در طول زمان سبب شده نیازهای اصلی بازرگانی کشاورزان از جمله تمهیداتی برای بازاریابی و بازاریاسانی محصولات، ارتقای کیفی آنها، پوشش ریسک نوسانات قیمتی و... چندان بروز پیدا نکند چراکه دولت به عنوان بزرگ‌ترین متولی این بخش، مدیریت بازار و تنظیم قیمت‌ها را هر ساله در دستور کار خود دارد. این امر با ذات و اصل بازار که در آن عرضه و تقاضا، تعیین‌کنندگان قیمت هستند، منافات دارد بنابراین معرفی ابزارهای مالی جدید که عمدتاً به دلیل وجود نوسانات قیمتی و نیاز فعالان بازار برای پوشش ریسک این نوسانات شکل می‌گیرند، چندان موثر نخواهد بود. تجربیاتی که بورس کالای ایران در مسیر راهاندازی ابزارهای مالی جدید بر پایه محصولات کشاورزی داشته است و از مذاکراتی که با فعالان این حوزه‌ها اعم از تولیدکنندگان، مصرف‌کنندگان، واسطه‌ها و بازرگانان صورت گرفته است، نتیجه مهمی روشن می‌کند؛ تا زمانی که نیازی وجود نداشته باشد، به طور قطع فراهم کردن پاسخ آن نیاز، عقلانی نیست. در بخش کشاورزی ایران اگرچه نیاز به پوشش ریسک نوسانات قیمتی وجود دارد، اما نیاز مهم‌تری همچون تأمین مالی بر آن سایه افکنده و به بزرگ‌ترین دغدغه فعالان این بخش تبدیل شده است.

تا وقتی که سلف‌خری وجود دارد؛ بررسی بازار محصولات کشاورزی نشان می‌دهد نیاز تولیدکنندگان به نقدینگی و سرمایه همواره وجود داشته و همین امر سبب شکل‌گیری پدیده‌ای به نام سلف‌خری و واسطه‌گری در بازار این محصولات شده است بنابراین تا زمانی که نیاز به وجود چنین ابزارهایی در بخش کشاورزی وجود نداشته باشد، راهاندازی آن نیز توجیهی نخواهد داشت. از دیگر الزامات راهاندازی هر ابزار مالی جدید، بررسی ویژگی‌های دارایی پایه و وضعیت بازار آن دارایی است. بنابراین شناسایی ساختار بازار محصولات کشاورزی، جهت فهم موانع این بازار برای ایجاد و توسعه ابزارهای نوین مالی ضروری به نظر می‌رسد. ساختار سنتی بخش کشاورزی در کشور به گونه‌ای است که موانع بسیاری برای معرفی ابزارهای مالی جدید بر پایه این محصولات ایجاد کرده است. در ادامه به برخی از این موانع اشاره می‌شود. فعالیت‌های کشاورزی در مقیاس خرد؛ بخش کشاورزی در ایران به واسطه اینکه اکثر فعالیت‌های کشاورزی در روستاها و در مقیاس خرد صورت می‌گیرد، به ندرت می‌توان کشاورزان با توانایی مالی بالایی یافت که سهم بالایی از تولید محصولات را در اختیار داشته باشند بنابراین محصولات کشاورزی از تولیدکنندگان کوچک و پراکنده‌ای که هر یک، مقدار

اندکی از نیازهای بازار را ارائه می‌کنند، به دست می‌آید. ■ بنیان‌های ضعیف تشکلی گزاری افزون بر موارد فوق، عدم وجود تشکلهای قوی و کارآی تولیدی مربوط در بخش کشاورزی و عدم اثربخشی تشکلهای موجود از دیگر مشکلات این حوزه است. به موازات گذر از کشاورزی سنتی به کشاورزی تجاری، بر مشکلات کشاورزان در رابطه با عرضه محصول به بازار افزوده می‌شود بنابراین ضعف مالی کشاورزان جهت حضور در بازارهای مالی با ابزارهای جدید و نیز عدم کارایی تشکلهای موجود مانع شکل‌گیری ابزارهای مالی جدید خواهد بود.

■ تنوع‌گريدها و گونه‌های محصولات کشاورزی

یکی از الزامات موفقیت قراردادهای آتی، استاندارد بودن دارایی پایه آن قرارداد است تا در سررسید قرارداد، این اطمینان وجود داشته باشد که دارایی تحویلی به خریدار همان محصول ذکر شده در مشخصات قرارداد است اما در کشور ما، تنوع گریدها و گونه‌ها در اغلب محصولات زراعی، معرفی دارایی پایه برای راهاندازی یک ابزار مالی جدید را دشوار می‌کند چراکه استانداردسازی دارایی پایه آن چندان ساده نخواهد بود. به عنوان مثال، در اغلب معاملات بازار سنتی، محصول را با محل تولید

آن معرفی و مورد مبادله قرار می‌دهند. مثلاً در مورد ذرت دانه‌ای، تولید داخلی ذرت کرمانشاه، ذرت خوزستان و... و برای محصول وارداتی ذرت آرژانتین، ذرت برزیل، ذرت اوکراین و... به خریدار معرفی می‌شود. به این ترتیب، معرفی یک دارایی پایه استاندارد که قابل تشخیص و شناسایی برای تمامی فعالان بازار باشد، مشکل است.

■ چالش‌های پایان‌پذیر بازاریاسانی محصولات

کمبود انبارها و سردخانه‌های مجهز و پایانه‌های مناسب حمل‌ونقل، ضعف در صنایع بسته‌بندی و استانداردسازی و... در مجموع باعث افزایش ضایعات و کاهش عمر نگهداری محصولات کشاورزی، پایین بودن سهم سود تولیدکنندگان و سهم‌بری بیشتر واسطه‌های داخلی و خارجی شده است. مجموع این عوامل سبب شده بهره‌وری و کارایی در بخش کشاورزی در سطح پایینی باقی بماند بنابراین با چنین ساختاری، معرفی ابزارهای نوین مالی و انتظار رونق آن، بسیار دور از ذهن است چراکه وجود انبارهای استاندارد، تضمینی برای تحویل محصولات استاندارد با ویژگی‌های کیفی در سطح مطلوب است. عدم توجیه‌پذیری سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی؛ از دیگر مشکلات این حوزه، عدم توجیه‌پذیری سرمایه‌گذاری و در نتیجه کاهش سرمایه‌گذاری است. به

طور کلی سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی ایران با موانع و چالش‌های اساسی مواجه است که برخی از آنها عبارتند از: عدم امنیت سرمایه‌گذاری در سطح اقتصاد کلان و کمبود زیربنای مناسب برای توسعه بخش کشاورزی. وجود تنگناهای ساختاری در بخش کشاورزی از جمله بالا بودن نرخ بی‌سوادی و کم‌سوادی در میان کشاورزان، کوچک بودن اندازه مزارع و واحدهای اقتصادی و محدود شدن به کارگیری روش‌های نوین آبیاری و تولید. سودآوری اندک در بخش کشاورزی به دلیل کوچک بودن مقیاس واحدهای بهره‌برداری و فعالیت‌ها و بالا بودن مخاطرات که منجر به کاهش تمایل به سرمایه‌گذاری در این بخش، گریز وام و سرمایه و جذب آن در سایر بخش‌های اقتصادی به ویژه بخش غیرمولد شده است.

کمبود سرمایه‌گذاری در زمینه ایجاد و گسترش صنایع تبدیلی و تکمیلی. کمبود یا اثربخش نبودن سیاست‌ها و برنامه‌های تشویقی مناسب برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و تولید تجاری در بخش کشاورزی. فراهم نبودن زمینه‌های جذب سرمایه‌گذاری خارجی به ویژه عدم شفافیت قوانین و مقررات ناظر بر فعالیت‌های اقتصادی و وجود ریسک‌های سیاسی، اقتصادی و اجرایی. توسعه نیافتگی نهادها و بازار مالی کشاورزی و فقدان

ابزارهای مالی مناسب جهت تامین مالی طرح‌های میان و بلندمدت بخش کشاورزی.

■ **انحراف در سیاست‌گذاری کلان**

سیاست‌های اقتصاد کلان نامناسب دولت در بخش تجاری در کشورهای در حال توسعه عملکرد بازارهای مالی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. همچنین اتخاذ سیاست‌های بخشی نظیر کنترل‌های قیمتی، سیاست‌های تجاری و اولویت‌های سرمایه‌گذاری دولت باعث انحراف در تخصیص منابع از طریق واسطه‌گرهای مالی می‌شود. قیمت‌گذاری دولتی محصولات کشاورزی در ایران و اجرای سیاست قیمت تضمینی آنها و نیز تاثیر تلاطم‌های ارزی بر شکاف بین قیمت‌های داخلی و وارداتی مانعی بزرگ بر سر راه شکل‌گیری صحیح ابزارهای مالی است. نبود زیرساخت‌ها و امکانات مناسب جهت اطلاع‌رسانی؛ کمبود زیرساخت‌ها و وسایل ارتباطی و نبودن ارتباط کامل با سایر بازارها باعث پراکندگی و تعدد بازارها و در نتیجه محدود شدن جریان اطلاعات می‌شود. به طور کلی واسطه‌گران مالی و مشتریان‌شان به اطلاعات جامعی برای تعیین ریسک معاملات و محیط اقتصادی و سیاسی باثبات برای تکمیل قرارداد در طول زمان نیاز دارند. در نتیجه ضعف بازارهای مالی و دامنه محدود خدمات مالی بخش رسمی، فعالیت بخش غیررسمی گسترش می‌یابد. همین عدم اطلاع کشاورزان از قیمت محصولات مختلف در زمان‌های مختلف، سبب متضرر شدن آنها در هنگام فروش محصول خواهد شد چراکه همواره واسطه‌هایی وجود دارند که از فاصله قیمت دریافتی کشاورز و قیمت پرداختی مصرف‌کننده نهایی نفع می‌برند.

منابع فرهنگی

■ گروه‌های فشار و تضاد منافع

نوآوری‌های مالی معمولاً باعث تولید اطلاعات جدیدتر و شفاف‌تر شدن بازارها می‌شوند. به طور طبیعی این فرآیند، یعنی شفافیت بورس کالا، منافع کسانی که از ناکارایی، تلاطم قیمت یا ناکارایی بازارها سود می‌برند را به خطر می‌اندازد. به طور مشخص تقویت بورس‌های

کالایی و قراردادهای آتی باعث شفافیت قیمتی بسیاری از محصولات معدنی، پتروشیمی و کشاورزی شده و سودآوری بازارهای موزی و غیررسمی این کالاها را کاهش می‌دهد. بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی به ویژه در حوزه کشاورزی شفاف نبوده و نظارت آنها کار دشواری است چراکه منافی را برای برخی واسطه‌ها فراهم می‌کند بنابراین به خطر افتادن منافع این گروه‌ها، مقاومت آنها را در برابر معرفی ابزارهای جدید برمی‌انگیزد.

عدم وجود اطلاعات و دانش مالی کافی در بین کشاورزان: کشاورزان را اغلب افراد کم‌سودی تشکیل می‌دهند که از هیچ یک از ابزارهای مالی جدید، کارکردهای بازار سرمایه و بورس‌های کالایی و... اطلاعات کافی ندارند. از طرفی تشک‌ها و نهادهایی که متولی این امر نیز هستند، اغلب به آموزه‌های بخش‌های تولیدی تاکید دارند و بخش بازرگانی و مالی در این میان مغفول مانده است بنابراین فرهنگ‌سازی و آموزش درباره ابزارهای مالی جدید در بیان فعالان بازار کشاورزی به ویژه کشاورزان و تولیدکنندگان موضوعی زمان‌بر و پرهزینه است که باید مشمول حمایت نهادهای دولتی و تشک‌های قوی کشاورزی شود. فرهنگ‌سازی در مورد ابزارهای مالی جدید از وظایف اصلی متولیان این حوزه است چراکه تداوم روش‌های سنتی چه در تولید و چه در بازرگانی، مزیت نسبی رقابتی محصولات کشاورزی را کاهش خواهد داد.

موانع مقرراتی و سازمانی

■ زمان‌بر و هزینه‌بر بودن راه‌اندازی ابزارهای مالی جدید همواره در فرآیند نوآوری مالی در بورس‌ها یکی از پرهزینه‌ترین مراحل، طراحی ابزار و اوراق جدید از جمله طراحی قراردادهای آتی است. از هزینه‌های قراردادهای آتی جدید می‌توان به نظرسنجی و گفت و گو با مخاطبان اصلی بورس، پوشش‌دهندگان ریسک، تولیدکنندگان و کارگزارانی اشاره کرد که در بازار فعالیت دارند. توجیه اقتصادی و فنی هر ابزار نزد نهاد ناظر در هر کشور (در ایران، سازمان بورس و اوراق بهادار) نیز به

عنوان مرحله تکمیلی راه‌اندازی هر ابزار مالی، فرآیندی هزینه‌بر و طولانی است. به طور مثال، در آمریکا به طور متوسط فرآیند گرفتن تاییدیه راه‌اندازی یک قرارداد آتی از کمیسیون معاملات آتی کالا از سوی بورس‌های مشتقه ۲۲۳ روز به طول می‌انجامد.

■ عدم وجود ابزارهای مالی مکمل

رویکرد نوآوری مالی در حوزه‌های مختلف باید به موازات هم پیش بروند. بسیاری از ابزارهای مالی اثر مکمل روی یکدیگر دارند. مثلاً در اغلب بورس‌های کالایی، قراردادهای آتی همراه با قراردادهای اختیار معامله، ابزارهایی هستند که برای پوشش ریسک نوسانات قیمت مورد استفاده قرار می‌گیرند یا در کشور ما که تلاطم‌های ارزی بر قیمت اغلب کالاها تاثیر بسیاری دارند، باعث می‌شود فعالان حوزه کالایی، انتظار راه‌اندازی ابزارهای مالی حوزه کالایی همزمان با ابزارهای مالی پوشش ریسک ارز را دارند.

■ زیرساخت‌های اطلاعاتی و سخت‌افزاری

بسیاری از نوآوری‌های مالی صرفاً در صورت حضور زیرساخت ارتباطاتی قوی و پایدار قابل توسعه است. ضمن اینکه قیمت‌گذاری ابزارهای مالی به جریان اطلاعاتی قابل اعتماد در مورد متغیرهای کلان نیاز دارند اما وجود این موانع نباید مانع مطالعه و تلاش در زمینه راه‌اندازی قراردادهای آتی بر پایه محصولات کشاورزی شوند زیرا همان‌طور که ذکر شد، نوسانات قیمتی محصولات این حوزه به دلیل فصلی بودن تولیدات، سبب متضرر شدن کشاورزانی می‌شود که محصولات خود را در فصل عرضه و با بهای کمتری می‌فروشند بنابراین راه‌اندازی ابزارهای مالی جدید بر پایه محصولات کشاورزی، علاوه بر ایجاد امکان پوشش ریسک قیمت محصولات، درجه‌ای از پیش‌بینی روند بازار را برای فعالان فراهم می‌کند.

منابع:

عبداللهی، مهدی، «سرمایه‌گذاری و چالش‌های بازار مالی در بخش کشاورزی»، مجله روند، ص ۱۹۹۱۶۹ // ناصرپور، علیرضا، ۱۳۹۱، «الزامات مورد نیاز برای موفقیت قراردادهای آتی» (با نگاهی بر تجربه آمریکا و ایران)، شرکت بورس کالای ایران]

خریدهای تضمینی اغلب محصولات

زارعی از سوی دولت، همواره این اطمینان‌خاطر را برای زارعین و کشاورزان ایجاد می‌کند که همیشه برای محصول، خریدار وجود دارد. این امر به مرور زمان باعث شده کشاورزان دیگر نیازی به امور بازرگانی کشاورزان، بازاریابی و بازررسانی محصولات، ارتقای کیفی آنها و پوشش ریسک نوسانات قیمتی پیدا نکنند

شفافیت بورس کالا، منافع کسانی که از

ناکارایی، تلاطم قیمت یا ناکارایی بازارها سود می‌برند را به خطر می‌اندازد. به طور مشخص تقویت بورس‌های کالایی و قراردادهای آتی باعث شفافیت قیمتی بسیاری از محصولات معدنی، پتروشیمی و کشاورزی شده و سودآوری بازارهای موزی و غیررسمی این کالاها را کاهش می‌دهد

بورس کالا سرزمین کشاورزان خرده‌پا؟

ریسک قیمت ممکن است بهترین خدماتی که از یک بورس کالا دریافت می‌کنند، نباشد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد به ویژه در چین و هند، که تولیدکنندگان کوچک الگوی اصلی تولید هستند، بورس می‌تواند تاثیرات دیگری داشته باشد که می‌توان گفت از مدیریت ریسک قیمت اهمیت بیشتری دارند.

از جمله آنها می‌توان به افزایش دسترسی به بازارها؛ توانمندی کشاورزان برای اتخاذ تصمیمات بهتر در زمینه برداشت و فروش محصولات؛ کاهش نابرابری اطلاعاتی که در گذشته به نفع بازیگران قدرتمندتر بازار بود؛ روزآمد کردن زیرساخت‌های انبارسازی، درجه‌بندی و فناوری و گسترش دسترسی به منابع ارزان‌تر تامین مالی اشاره کرد. باید بر این نکته تاکید کرد بورس‌های کالا بر عملکرد بخش‌هایی که معیشت بخش چشمگیری از جمعیت کشورهای در حال توسعه به آن متکی است تاثیر می‌گذارند. در نتیجه، توسعه یک بورس باید با راهبرد کلی کشورهای در حال توسعه در زمینه کالا نیز همراه باشد که شامل اقدامات تکمیلی برای افزایش ظرفیت تولیدی و بازاری کشاورزان و ارتقای زیرساخت‌ها و نهادهای منطقه‌ای است.

آموزشی «هزار دهکده، ۱۰ هزار کشاورز» را آغاز کرد. تا اوایل سال ۲۰۰۷، بیش از ۴۰ هزار کشاورز درباره نحوه استفاده از قیمت‌های آتی‌ها در بورس کالا برای اتخاذ تصمیمات بهینه کشت آموزش دیدند. علاوه‌بر این، سازمان‌های واسطه‌از قبیل تعاونی‌ها، تامین‌کنندگان نهاده‌ها، خریداران و تامین‌کنندگان مالی (از جمله سازمان‌های تامین‌کننده اعتبارات خرد) می‌توانند کارکرد پوشش ریسک را در شرایط قراردادهایی که به کشاورزان پیشنهاد می‌کنند، بگنجانند. بدین ترتیب کشاورزان خرده‌پا می‌توانند بدون تخصیص زمان و منابع قابل توجهی که دخالت مستقیم در بازارهای آتی کالا طلب می‌کند، از مزیت‌های مدیریت قیمت ریسک برخوردار شوند.

گزارش «آثار توسعه‌ای بورس‌های کالایی در بازارهای نوظهور» بر اساس همکاری میان پنج بورس کالایی در کشورهای در حال توسعه شامل بورس کالای هند (MCX)، بورس کالا و معاملات آتی برزیل (BM&F)، بورس کالای دالین چین (DCE)، بورس مالزی و رینگ محصولات کشاورزی «سافکس» بورس ژوهانسبورگ آفریقای جنوبی با گروه مطالعه آنکناد انتشار یافته است؛ بر اساس یافته‌های این پژوهش، کشاورزان می‌توانند برای افزایش توانایی بازاریابی و مدیریت ریسک خود به شیوه‌هایی همچون کاهش آسیب‌پذیری در برابر تغییرات قیمت و ریسک‌های تولید، از خدمات بورس‌های کالایی استفاده کنند. درحالی که برخی تولیدکنندگان تجاری، به طور مستقیم از بازار استفاده می‌کنند، در بسیاری از موارد، کشاورزان به‌صورت غیرمستقیم و از طریق عقد موافقتنامه با تعاونی‌ها، بانک‌ها یا خریداران از خدمات بورس بهره‌مند می‌شوند.

یکی از امکان‌های گسترش دسترسی، به ویژه برای کشاورزان خرده‌پا، می‌تواند گنجاندن راه‌حل‌های مبتنی بر بورس در جعبه ابزار تامین وام‌های کوچک باشد. برای تولیدکنندگان کوچک، مدیریت

سودمندی بورس‌های کالایی

هزینه‌های معامله در قلب درک دلیل سودمندی بورس‌های کالا در کشورهای در حال توسعه قرار دارند. کشاورزان خرده‌پا معمولاً برای مشارکت در بازار با سنگین‌ترین هزینه‌های معامله روبه‌رو هستند. این مساله ناشی از عواملی همچون ضعف زیرساخت‌های حمل و نقل، انبارسازی و ارتباطات، فقدان دسترسی به اطلاعات و تجربیات و دسترسی محدود به منابع تامین مالی که ریشه در فقدان تضامین دارد، است. این معضل اغلب این تولیدکنندگان را وادار می‌کند تنها برای گذران زندگی فعالیت کنند. استفاده مبتکرانه از فناوری‌های نوظهور اطلاعات و

از کاهش هزینه‌های معامله تا داوری میان طرفین قراردادها

در سال‌های اخیر، دولت‌های کشورهای درحال توسعه برای حل مشکلات دیرپای توسعه‌ای به راه‌حل‌های مبتنی بر بازار متوسل شده‌اند. آزادسازی و کنترل‌زدایی به حذف انزوای حمایتی بخش‌های کالا و توقف بسیاری از کارکردهای حمایتی سابق دولت منجر شده است بنابراین، نوسان قیمت‌های کالا اکنون در سطح کشاورزان (که ضعیف‌ترین و آسیب‌پذیرترین حلقه در زنجیره عرضه هستند) احساس می‌شود. در چنین شرایطی است که رویکردهای جدید به مدیریت ریسک قیمت کالاها که در استفاده از ابزارهای بازار (و موسساتی همچون بورس‌های کالا که آنها را تسهیل می‌کنند) ریشه دارند در کشورهای درحال توسعه اهمیت بیشتری یافته‌اند.

همان‌طور که گفتیم، سودمندی بورس‌های کالا در توانایی نهادی آنها برای حذف یا کاهش هزینه‌های سنگین معاملات نهفته است که اغلب بر دوش دست‌اندرکاران زنجیره عرضه در کشورهای درحال توسعه سنگینی می‌کند. بورس کالا هزینه‌های معامله را با ارائه خدمات ارزان‌تر از هزینه‌هایی که در صورت اقدام در خارج از چارچوب نهادی بورس کالا بر آنها تحمیل می‌شود، کاهش می‌دهد. از جمله می‌توان به هزینه‌های مرتبط با یافتن خریدار یا فروشنده مناسب، مذاکره بر سر شرایط قرارداد، تامین منابع مالی برای معاملات، مدیریت اعتبارات، نقدینگی و انتقال محصولات و داوری در بحث‌های میان طرف‌های قراردادی اشاره کرد بنابراین با کاهش هزینه‌های طرف‌های یک معامله بالقوه، بورس کالا می‌تواند تجارت را تحریک کند.

علاوه‌بر این، بورس‌های کالایی که کارکرد صحیحی دارند، می‌توانند به تولید، انبارسازی، بازاریابی و فراوری محصولات کشاورزی کمک کنند و عملکرد کلی بخش کشاورزی را بهبود ببخشند. دقیقاً به دلیل این مزیت‌هاست که اقتصادهای درحال گذار و در حال توسعه که دارای بخش کشاورزی بزرگی هستند در سال‌های اخیر از بورس‌های کالا استقبال کرده‌اند.

واکنش منطقی به آزادسازی

از نظر حجم قرارداد، از میان ۲۲ بورس عمده معاملات آتی کالا در جهان، ۹ بورس اکنون در کشورهای درحال توسعه قرار دارند. ازجمله می‌توان به سه بورس در هر یک از

کشورهای چین و هند و بورس‌های دیگری در برزیل، مالزی و آفریقای جنوبی اشاره کرد. اکثر این بورس‌ها در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ در واکنش به آزادسازی بازارهای کالا توسط دولت تاسیس شدند. با وجود این، سه بورس هند در سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۳ تاسیس شدند و از این میان، دو بورس در زمره ۱۰ بورس برتر جهان هستند و توانسته‌اند گوی سبقت را از موسسات ریشه‌داری همچون هیات تجاری نیویورک بریابند.

نقدشوندگی با پوشش ریسک

وجود حجم بالایی از مبادلات (نقدشوندگی) شاخص اصلی موفقیت است. بدون نقدشوندگی، سطح قیمت بازار ممکن است با یک معامله به راحتی تغییر کرده بنابراین بازار را با خطر بالقوه دستکاری روبه‌رو می‌کند. همچنین بدون نقدشوندگی، فعالان بازار ممکن است به دلیل عدم وجود طرف معامله نتوانند به راحتی موقعیت‌های معاملاتی اتخاذ یا از آنها خارج شوند. در چنین شرایطی، فعالان بازار ممکن است مجبور شوند برای معامله در بازار قیمت‌های نامطلوبی بپذیرند. در نهایت، نقدشوندگی یکی از پیش‌نیازهای پوشش ریسک موثر و بنابراین، مشارکت فعالان بخش کالااست. بدون نقدشوندگی، قیمت معاملات آتی یک کالا با بازارهای نقدی مینا همخوانی ندارد. در چنین شرایطی، پوشش ریسک به اقدامی بیهوده و شاید هدر رفتن گسترده منابع منجر می‌شود. تنظیم بازار یکی از شرایط اصلی موفقیت بوده است. سال‌های ابتدایی توسعه بورس در چین در اوایل دهه ۱۹۹۰ روشن‌ترین تجلی خطرات ناشی از فقدان چارچوب تنظیمی متمرکز و با ثبات است. اگرچه بورس‌های چین در این خلأ تنظیمی توانستند نقدشوندگی خود را افزایش دهند، این نقدشوندگی منظم و پایدار نبود.

بازارها شکننده و بی‌ثبات بودند، اقدامات نامناسب زیادی در آنها صورت می‌گرفت، فعالان زبان‌های سنگینی را تحمل می‌کردند و تعداد بورس‌ها و قراردادها به اندازه‌ای افزایش یافت که مانع از کشف قیمت و مدیریت ریسک مناسب می‌شد.

در سایر کشورهای مورد مطالعه و در چین پس از اصلاحات بازار به دست دولت، چارچوب تنظیمی منسجمی زیربنای توسعه بورس و رشد نقدشوندگی بوده است. در همه کشورهای مورد مطالعه، ویژگی این چارچوب تقسیم مسئولیت میان بورس به‌عنوان سازمانی خودتنظیم‌گر و یک تنظیم‌کننده خارجی بوده است که در برابر دولت پاسخگوست.

قراردادهای آتی حتی برای هل و نعناع

با وجود این، این گزارش بر حوزه‌هایی نیز تاکید می‌کند که فعالیت‌های تنظیمی مانع از توسعه بازار شده است. در چین و هند، منع برخی از انواع ابزارها (به ویژه معاملات اختیار) و ممنوعیت مشارکت برخی از فعالان بازار (به ویژه بانک‌ها) سودمندی خدمات بورس کالا به ویژه برای کشاورزان خرده‌پا را محدود می‌کند. این وضعیت را می‌توان با آفریقای جنوبی مقایسه کرد که بخش نسبتاً زیادی از کشاورزان (البته کشاورزانی که در مقایسه با کشاورزان معمولی چینی یا هندی تجاری‌تر هستند) با استفاده از ابزارهای اختیار در بازار معاملات آتی مشارکت کرده‌اند. قراردادهای اختیار، معمولاً بیشتر از قراردادهای آتی برای مشارکت کشاورزان مناسب هستند. علاوه‌بر این، بانک‌های آفریقای جنوبی اغلب ساختاردهی به راه‌حل‌های مدیریت ریسک برای کشاورزان که معمولاً همراه با موافقت‌نامه‌های قرارداد خرید کالایی فیزیکی و تامین مالی است را تسهیل کرده‌اند. این به معنای آن نیست که وضع چنین محدودیت‌هایی در چین و هند اشتباه بوده است (شاید دولت برای محدود کردن ابزارهای معاملاتی و نوع فعالان بازار، دست‌کم در مراحل نخست توسعه بورس دلایل خوبی داشته باشد). با وجود این، با توسعه و رشد بازارها در این دو کشور، معلوم شده برخی از منفای که بورس کالا می‌تواند ایجاد کند به دلیل تداوم این ممنوعیت‌های تنظیمی حذف شده است. مطالعه حاضر نیز تا میزان زیادی این دیدگاه را تایید می‌کند: «بورس‌ها نیازمند قراردادی هستند که با قراردادهای موجود تفاوت چشمگیری داشته باشد یا دارای ریسک مبنایی باشد که از حمایت یک بازار فیزیکی بزرگ برخوردار است.» به طور مسلم این مساله در بورس مالزی صادق است که سطوح نقدشوندگی خوبی را برای قرارداد آتی روغن خرماي خام خود فراهم کرده است (نخستین قرارداد معاملات آتی روغن خرما در بورس در جهان) ولی برای سایر قراردادهای کالا که آنها سعی در ایجاد آن داشته‌اند، صادق نیست. قراردادهای آتی هل و روغن نعناع در هند نیز در نوع خود نخستین قرارداد در جهان هستند. در برزیل، چین و آفریقای جنوبی، بازارهای فیزیکی بزرگی فعالیت دارند. در زمینه کالاهای مورد مطالعه مشخص شد درصورتی که کاربران داخلی سعی کنند معاملات خود را با بورس‌های مرجع بین‌المللی پوشش دهند، ریسک مینا پدیدار خواهد شد. این مسئله ناشی از عوامل مختلفی است: شرایط جوی و زمان‌بندی‌های فصلی متفاوت (آفریقای جنوبی)،

محدودیت‌های معاملات بین‌المللی و داخلی (چین) و تفاوت در مشخصات کیفی و دشواری تحویل به بازارهای خارجی (برزیل).

تجربه نقدشوندگی در هند

با وجود این، بورس‌های هند قراردادهای نقدشونده‌ای را برای کالاهایی که در نقاط دیگر جهان معامله می‌شوند، از قبیل طلا، روغن خام و گندم ایجاد کرده‌اند. این دستاورد ناشی از وجود یک بازار فیزیکی داخلی بزرگ و علاقه چشمگیر به سوداگری و تامین سکویی داخلی است که کاربرد آن آسان‌تر از بورس معیار جهانی است. برای برخی کالاهایی که در بازارهای جهانی معامله می‌شوند، بورس‌های هند با استفاده از مشخصات و قیمت‌های تسویه بورس معیار جهانی، همان قرارداد را با پول داخلی ارائه داده‌اند. این مساله تحویل کالا را برای فعالان بازار داخلی امکان‌پذیر کرده و در عین حال، از ریسک ارز خارجی و کنترل‌های ارز پرهیز کرده است. آریترنژا بین بورس‌های هند و بورس‌های مرجع جهانی تضمین می‌کند قیمت‌های داخلی و جهانی با یکدیگر هماهنگ باشند.

در ارتباط با اهمیت ثبات اقتصادی کلان و حضور واسطه‌های مالی باید گفت که سه عنصر از رشد بورس در بازارهای مورد مطالعه حمایت می‌کنند: مشارکت طیف وسیعی از نهادهایی که به‌عنوان پوشش‌دهنده ریسک و سوداگر عمل می‌کنند، تاکید آموزشی بر توسعه بازار و وضعیت زیرساخت‌های بازار.

تجربه نقدشوندگی در مالزی و برزیل

حضور طیف گسترده‌ای از نهادهای مختلف به‌عنوان پوشش‌دهنده ریسک و سوداگر یکی از عناصر مهمی است که در همه بازارهای مورد مطالعه وجود داشته است. بسیاری از این کشورها می‌توانند نقدشوندگی را با اتکا به بازارهای فیزیکی بزرگ ایجاد کنند. این نقدینگی ممکن است عمدتاً از سوی فعالان ملی تامین شود. ازجمله می‌توان به چین و هند اشاره کرد که در حال حاضر ممنوعیت‌ها مانع از مشارکت نهادهای خارجی است. یکی دیگر از منابع این نقدشوندگی می‌تواند فعالان خارجی باشد که می‌توان به قرارداد آتی روغن خرماي خام بورس مالزی اشاره کرد که به‌عنوان بورس مرجع صنعت روغن خرماي جهان محسوب می‌شود. در مواردی که مجموعه گسترده‌ای از صنایع و گروه‌های هم‌سود که در معرض ریسک کالای مینا قرار دارند، در زنجیره عرضه حضور داشته باشند ایجاد نقدشوندگی آسان‌تر است. این مساله درباره اکثر کالاهای مورد مطالعه صادق است. مثلاً زنجیره کالای گاو برزیلی شامل دامداران، کشتارگاه‌ها و صادرکنندگان گوشت، تولیدکنندگان غذا و رستوران‌های کوچک و زنجیره‌ای، همراه با تولیدکنندگان و خریداران پوست و چرم است. در نهایت، طیفی از فعالان بازار که به سوداگری اشتغال دارند، از جمله شرکت‌های معاملاتی، بانک‌ها و صندوق‌های سرمایه‌گذاری یکی دیگر از عناصر موفقیت در چهار کشور مورد مطالعه بوده‌اند ولی در چین، منع مشارکت فعالان نهادی با حجم بزرگی از فعالیت‌های سوداگرانه که ناشی از سرمایه‌گذاران کوچک است، جبران می‌شود.

زیرساخت کارآمد، شرط اول موفقیت بازار

زیرساخت‌های کارآمد بازار یکی از عناصر مهم موفقیت

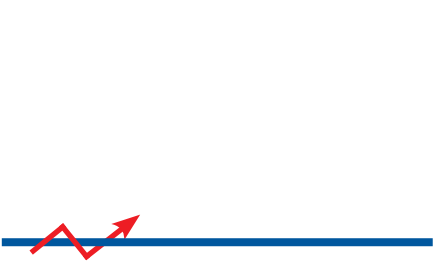
بازارهای معاملات آتی کالا می‌توانند در بازارهای فیزیکی پراکنده یا بازارهایی که زیرساخت‌های ضعیفی دارند نیز کار کنند و به یکپارچه‌سازی و ارتقای آنها کمک کنند. در چنین شرایطی، بورس را می‌توان «جزیره تعالی» دانست که سطوح بالای عملکرد را در حوزه‌های معاملاتی اصلی بازارهای فیزیکی کالا ایجاد می‌کند. این حالت در برزیل و هند ایجاد شده که بورس معاملات آتی محرک ایجاد یا بهبود زیرساخت‌های بازار از قبیل انبار بوده است، استانداردهای کیفی را جاری یا تقویت کرده است، قیمت‌های مرجع نقدی بهتری ایجاد کرده و برای تقویت مبادلات بازارهای نقدی، کانال‌های تحویلی را ایجاد کرده است. درحالی که این کشورها نشان می‌دهند زیرساخت‌های توسعه‌یافته پیش‌شرط موفقیت بورس نیست، ولی باید بر این نکته تأکید کرد که زیرساخت‌های بازار باید به موازات رشد بازار بهبود یابند تا بورس بتواند به فعالیت خود ادامه دهد (یک بورس معاملات

بازار معاملات آتی بورس‌های کالایی در کشورهای در حال توسعه است. با وجود این، این مطالعه نشان داده برای موفقیت یک بورس، لزومی ندارد که زیرساخت‌های بازار قبل از معرفی بورس به خوبی توسعه یافته باشند. به لحاظ نظری بازار معاملات آتی باید بر مبنای بازارهای فیزیکی توسعه یافته ایجاد شوند. بورس‌های مالزی و آفریقای جنوبی براساس چنین زیرساخت‌هایی متولد شدند. به ویژه در آفریقای جنوبی، شبکه گسترده‌ای از انبارها پیش از ایجاد بورس وجود داشت و بورس در مراحل نخست توسعه‌اش نظام رسید انبار یکپارچه‌ای را ایجاد کرد که به سرعت پذیرش متصدیان انبارها، فعالان زنجیره کالا و تامین‌کنندگان خدمات مالی را به دست آورد.

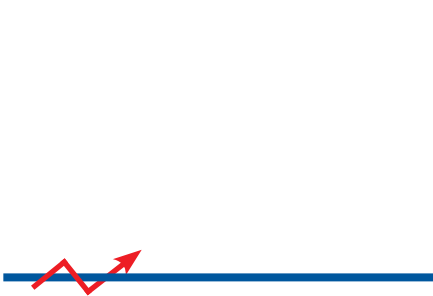
ورود به جزیره تعالی

با وجود این، این مطالعه همچنین نشان داده که چگونه

تجربه

مدیریت ریسک قیمت اغلب مهم‌ترین مزیتی نیست که بورس‌های کالا نصیب کشاورزان می‌کنند. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد برخی از مهم‌ترین تأثیرات ناشی از کارکردهای کشف قیمت، توسعه بازار فیزیکی و تسهیل تامین مالی هستند که بورس‌ها ارائه می‌کنند. شاید بزرگ‌ترین تأثیر ناشی از انتشار قیمت‌ها و سایر اطلاعات بازار باشد که در صورت آموزش کشاورزان در زمینه نحوه استفاده مناسب از این اطلاعات، مکانیزمی مهم برای افزایش ظرفیت و مقاومت کشاورزان است

حضور طیف گسترده‌ای از نهادهای مختلف به‌عنوان پوشش‌دهنده ریسک و سوداگر یکی از عناصر مهمی است که در همه بازارهای مورد مطالعه وجود داشته است. بسیاری از این کشورها می‌توانند نقدشوندگی را با اتکا به بازارهای فیزیکی بزرگ ایجاد کنند. این نقدینگی ممکن است عمدتاً از سوی فعالان ملی تامین شود. از جمله می‌توان به چین و هند اشاره کرد که در حال حاضر ممنوعیت‌ها مانع از مشارکت نهادهای خارجی است.

آنی کالا باید به سرعت ثابت کند که از سیستم تحویل کارآمدی برخوردار است که همگرایی میان قیمت‌های نقدی و آتی را تضمین می‌کند).

همچنین باید به دو پیش‌شرط عملیاتی دیگر در محیط معاملاتی نیز توجه کرد که به بازارهای معاملات آتی کالا امکان می‌دهد اثربخش و پایدار باشند: اطلاعات بازار که به صورت شفاف برای پرهیز از نابرابری‌هایی که ممکن است به نفع برخی گروه‌ها باشد منتشر می‌شوند و اتاق پایاپایی که به‌عنوان طرف مرکزی برای تضمین عملکرد هر قراردادی که از طریق بورس منعقد شده است عمل می‌کند.

=====

پیشرفت بورس کالا در کشورهای با تجربه متفاوت
حال چند سؤال جدی فرا روی ما وجود دارد و آن اینکه چگونه بورس‌ها در شرایط متفاوتی ایجاد شده‌اند؟ و هر یک در بازار محلی خود چه نقش مهمی ایفا کرده‌اند؟ پنج کشور مورد مطالعه شرایط بسیار متفاوتی دارند. از این میان دو کشور دوران گذار اقتصادی را از سر گذرانده‌اند، دو کشور گذار سیاسی را تجربه کرده‌اند و یک کشور هیچ گذاری را تجربه نکرده است. همچنین تولید در دو کشور عمدتاً به دست تولیدکنندگان کوچک و خرده‌پا انجام می‌گیرد و سه کشور به تولیدکنندگان کوچک و تولیدکنندگان تجاری متکی هستند. برخی از این کشورها گسترش بازارهای صادراتی را در اولویت قرار داده و برخی دیگر، تثبیت بازارهای داخلی را در دستور کار خود قرار داده‌اند و برخی نیز آمیزه‌ای از این دو را برگزیده‌اند. بورس‌ها در اقتصادهایی که باز هستند، عمل می‌کنند، ولی در اقتصادهای محدود نیز فعالیت دارند. درحالی که بسیاری از بورس‌ها در کشورهایی عمل می‌کنند که زیرساخت‌های بازار، نهاده‌ا و رویه‌ها بسیار توسعه یافته‌اند و بازارهای ملی یکپارچه هستند، مطالعه حاضر نشان می‌دهد تاسیس بورس در کشورهایی که بازارها نیازمند توسعه و یکپارچگی بیشتر هستند نیز با موفقیت همراه بوده است. بنابراین می‌توان گفت که بورس‌های کالا نهادهای انعطاف‌پذیری هستند که می‌توانند خود را با شرایط متفاوتی تطبیق دهند و به موفقیت دست یابند. انعطاف‌پذیری دارای جنبه‌های مختلفی است. این بدان معناست که بورس معمولاً بیشترین تأثیر را در حوزه‌هایی که دارای بیشترین محدوده عمل است، بر جای می‌گذارد بنابراین نقشی که بورس در تسهیل و تسریع توسعه بازارهای کالای نقدی ایفا می‌کند تا حد زیادی به جایگاه بازارهایی که محل آغاز فعالیت بورس هستند، بستگی دارد. تمایز میان مالزی که بازارهای نقدی آن بسیار توسعه یافته و قانونمند بودند، با برزیل و هند که بازارهای نقدی چندپاره و زیرساخت‌ها ضعیف بود، شاید شفاف‌ترین مثال باشد.

با وجود این، بورس مالزی بر جنبه دیگری که در آن از محدوده عمل بیشتری برخوردار بوده تأثیر شگرفی گذاشته است. جایگاه نخستین بورس جهان که قرارداد نقدشونده‌ای برای روغن خرمای خام ارائه داده است، به این بورس امکان داده تا برای نخستین بار بتواند قدرت قیمت‌گذاری کالایی که در سطح جهانی معامله می‌شود را به یکی از کشورهای درحال توسعه منتقل کند.

=====
ارتباط مستقیم با تولیدکنندگان کوچک
درباره اهمیت بورس‌ها برای تولیدکنندگان خرده‌پا نیز می‌توان نتیجه‌گیری مشابه ارائه کرد به:
مواردی همچون

چین و هند که ویژگی تولید، تسلط کشاورزان خرده‌پاست، بورس بیشترین امکان را برای برقراری ارتباط مستقیم با تولیدکنندگان کوچک دارد. در مواردی همچون مالزی و برزیل که بین کشاورزان خرده‌پا و تجاری دوگانگی وجود دارد و بخش کشاورزان خرده‌پا در چارچوب حمایت دولتی عمل می‌کند، بورس‌ها نمی‌توانند تأثیر مستقیم چندانی بر کشاورزان خرده‌پا بگذارند. با وجود این، با هدف‌گذاری تجاری‌سازی کشاورزان خرده‌پا در دستور کار سیاست‌گذاری در اکثر این کشورها، می‌توان انتظار داشت که با افزایش دانش، منابع و ظرفیت کشاورزان خرده‌پا برای مشارکت در بازارها، اهمیت بورس برای آنها بیشتر شود.

انطباق‌پذیری درباره خدماتی که یک بورس ارائه می‌دهد نیز صادق است. بورس یک نیاز را برآورده می‌کند و آن نیاز، همواره مدیریت ریسک قیمت نیست. بدین ترتیب، شعبه کالای بورس کالا و معاملات آتی برزیل، طیف گسترده‌ای از خدمات را ارائه می‌دهد که ازجمله می‌توان به معامله کالاهای فیزیکی، قراردادهای سلف، اوراق بهادار روستایی، اعتبارات اسنادی کشاورزی، مزایده موجودی انبارهای دولتی، مناقصات عمومی و خریدهای خصوصی اشاره کرد.

بورس کالای هند نیز به زودی بورس ملی معاملات نقدی الکترونیکی را برای معامله نقدی کالا راه‌اندازی می‌کند (این ابتکاری است که هدف یکپارچه‌سازی بازارهای پراکنده هند را دنبال می‌کند). برای صنعت غلات آفریقای جنوبی، بورس اوراق بهادار ژوهانسبورگ/سافکس در ایجاد امکان جریان روان اعتبار به سوی فعالان بخش کالا نقش مهمی ایفا کرده است. بورس کالای دالیان با توجه به نیاز تولیدکنندگان چینی به پوشش ریسک تولید و ریسک قیمت، در حال ایجاد قرارداد مشتقه‌های وضعیت جوی است.علاوه‌بر این، انعطاف‌پذیری به معنای این است که خدماتی که ارائه می‌شود، ممکن است برحسب نیازهای فعالان مختلف، در یک کشور هم دارای تفاوت‌هایی باشد. برزیل نمونه خوبی است. در بخش کشاورزی برزیل که بخش‌های تجاری و تولیدکنندگان کوچک نیازهای متفاوتی دارند، این دوگانگی به چشم می‌خورد. از یکسو، بخش تجاری نیازمند مدیریت ریسک نوسان شدید قیمت و افزایش رقابت در بازارهای صادراتی است. با وجود این چالش‌ها، خدمات مدیریت ریسک قیمت، کشف قیمت و تسهیل صادرات بورس کالا و معاملات آتی برزیل نیاز مهمی را برآورده می‌کنند.از سوی دیگر، کشاورزان کوچک، به ویژه کشاورزانی که در برنامه اصلاحات ارضی دولت هستند، از بسته‌های کمکی دولت ازجمله حمایت در زمینه قیمت، خرید دولتی و اعتبارات یارانه‌ای بهره‌مند می‌شوند. دولت از مکانیزم‌های بورس کالا و معاملات آتی برزیل برای تأمین این تسهیلات، افزایش کارایی ارائه خدمات و کاهش بار مالی بر منابع بودجه‌ای استفاده می‌کند.پیامدهای توسعه‌ای انعطاف‌پذیری بورس این است که بورس می‌تواند یک ابزار سیاستی سودمند در مجموعه‌ای از شرایط مختلف باشد بنابراین بورس به طور بالقوه برای همه کشورهای در حال توسعه سودمند است. اگرچه هر پنج بورسی

که در این مطالعه بررسی شدند در کشورهای در حال توسعه‌ای که دارای درآمد متوسط هستند، فعالیت دارند، شرایط محلی و چالش‌هایی که این شرایط ایجاد می‌کنند، نمایانگر شرایطی هستند که در برابر سایر

کشورهای درحال توسعه (بزرگ و کوچک، فقیر و غنی) نیز قرار دارد. همان‌طور که در بخش‌های بعد خواهیم گفت، این بدان معنا نیست که هر کشور در حال توسعه‌ای، باید الزاماً بورس کالا را راه‌اندازی کند، یا اینکه بورس کالا نوشدارویی است که به تنهایی می‌تواند همه دردهای بخش کالای یک کشور را در مان کند. با وجود این، این بدان معناست که یک بورس به طور بالقوه نهاد مهمی در راهبرد کالای یک کشور است.

=====

ارتباط با کشاورزان خرده‌پا

تولیدکنندگان خرده‌پا در ساختار کشاورزی هر یک از کشورهای مورد مطالعه نقش مهمی ایفا می‌کنند. محققان در چین و هند براین باورند؛ «کشاورزان خرده‌پا بخش عمده محصولات را تولید می‌کنند... و کشاورزان ممکن است به دلیل اینکه از نقدینگی و اطلاعات کافی برای مدیریت ریسک‌های فعالیت‌های کشاورزی برخوردار نیستند، به شدت زیان ببینند» در هر دو کشور، بررسی وضعیت کشاورزان خرده‌پا در حل چالش‌های خاص کشاورزی و همچنین چالش‌های کلی مرتبط با کاهش فقر و ایجاد مسیری عادلانه و مبتنی بر مساوات برای رشد، اهمیت زیادی دارد.

سه کشور دیگر (برزیل، مالزی و آفریقای جنوبی) دارای ساختارهای کشاورزی‌ای هستند که دوگانگی میان بخش‌های تجاری و کشاورزان خرده‌پا ویژگی آنهاست. در این کشورها، توسعه کشاورزان خرده‌پا از اولویت‌های سیاست‌ها نیز هست و در بی‌عدالتی‌های قبلی ریشه دارد؛ در آفریقای جنوبی، توانمندسازی اقتصادی سیاهان در کشاورزی در قلب و بطن رفع مساله نابرابری‌های رژیم آپارتاید قرار دارد و در برزیل، اصلاحات ارضی برای حل نابرابری‌های شدید، از زمان دولت کاردوسو در سال ۱۹۹۵ در صدر اولویت‌ها قرار گرفته است؛ در مالزی، دولت توسعه کشاورزان کوچک را کلید تبدیل کشاورزی به «موتور سوم رشد» می‌داند. در این کشورها، حل مشکلات کشاورزان کوچک در قلب ایجاد همبستگی، انسجام و شمول ملی قرار دارد.

در کشورهایی که در این گزارش از آنها نام برده شده است، از کشاورزان خرده‌پا انتظار نمی‌رود که مستقیماً در بازارهای معاملات آتی شرکت کنند (دست کم نه تا زمانی که از دانش، منابع و ظرفیت‌های لازم برخوردار نشده‌اند). با وجود این، اینکه چگونه تعاونی‌های کشاورزی (همان‌طور که در ارتباط با هند مستند شده است) توانسته‌اند در نتیجه راهبردهای پوشش ریسک خریداران (که در ارتباط با چین مستند شده است) یا از طریق بانک‌ها و اتاق‌های پایاپای (که در ارتباط با آفریقای جنوبی مستند شده است)، دسترسی غیرمستقیم به بازارهای معاملات آتی را فراهم کنند. بدین ترتیب، کشاورز خرده‌پا می‌تواند بدون نیاز به صرف وقت و منابع قابل توجهی که دخالت مستقیم در بازارهای معاملات آتی کالا را طلب می‌کند، از منافع مدیریت ریسک بهره‌مند شود.

در هند، تمایل به تشویق مشارکت کشاورزان خرده‌پا در

بازارها (از طریق تجمیع کنندگان یا مشارکت مستقیم) بیشتر است. بورس ملی نقدی الکترونیکی که بورس کالای هند پیشنهاد کرده است، می‌تواند به‌عنوان عاملی برای بهبود مشارکت کشاورزان در بازارهای معاملات آتی عمل کند. با آشناسازی کشاورزان با سکوی معاملات الکترونیکی که دسترسی به بازار، قیمت‌گذاری شفاف و تحویل آسان را فراهم می‌کند، یکپارچه‌سازی بازارهای نقدی و آتی در یک سکو می‌تواند مشارکت کشاورزان در بازارهای معاملات آتی را تسهیل کند.

مدیریت ریسک قیمت اغلب مهم‌ترین مزیتی نیست که بورس‌های کالا نصیب کشاورزان می‌کنند. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد برخی از مهم‌ترین تأثیرات ناشی از کارکردهای کشف قیمت، توسعه بازار فیزیکی و تسهیل تامین مالی هستند که بورس‌ها ارائه می‌کنند. شاید بزرگ‌ترین تأثیر ناشی از انتشار قیمت‌ها و سایر اطلاعات بازار باشد که در صورت آموزش کشاورزان در زمینه نحوه استفاده مناسب از این اطلاعات، مکانیزمی مهم برای افزایش ظرفیت و مقاومت کشاورزان است. در چین، بورس کالای دالیان در سال ۲۰۰۴ برنامه آموزشی ۱۰۰۰ دهکده، ۱۰۰۰۰ کشاورز را آغاز کرد. تا اوایل سال ۲۰۰۷، بیش از ۴۰ هزار کشاورز در زمینه نحوه استفاده از قیمت‌های معاملات آتی برای بهبود تصمیمات برداشت محصول آموزش دیدند. در هند، دسترسی به بازارها، اطلاعات بازار و کمک تکنولوژیک از طریق شراکت مبتکرانه بورس کالای هندی با شرکت بورس هند ارائه شده است. در هر دو کشور، نابرابری‌های اطلاعاتی کاهش یافته و قدرت چانه‌زنی کشاورزان با واسطه‌ها بهبود یافته است. یکپارچه‌سازی و ارتقای بازارهای فیزیکی که کشاورزان در آن معامله می‌کنند (برزیل و هند)، تسهیل مکانیزم‌های تأمین مالی (برزیل و هند و به طور بالقوه آفریقای جنوبی و چین) و برنامه‌های آموزشی (برزیل، چین، هند و آفریقای جنوبی) از دیگر تأثیرات فعالیت بورس بوده است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد نخست اینکه با سازماندهی کشاورزان خرده‌پا در قالب تعاونی‌ها، احتمال دارد طیف گسترده‌تری از خدمات بورس‌های کالا (از جمله مدیریت ریسک قیمت) برای کشاورزان اهمیت یابد و در دسترس آنان قرار بگیرد. این خدمات اکنون در دسترس کشاورزان تجاری و کشتزارهای برزیل، مالزی و آفریقای جنوبی قرار دارند. دوم اینکه به نظر می‌رسد برای توسعه ابزارها و مکانیزم‌های تحویلی که می‌توانند در شرایط کنونی به نفع کشاورزان خرده‌پا و فقیر باشد فضای بیشتری وجود دارد. به طور کلی بازارهای معاملات آتی در نقطه نسبتاً پایینی از منحنی توسعه ابزارهای مبتنی بر بازار برای استفاده

مفید کشاورزان خرده‌پا قرار

دارند. علاوه بر این،

هنوز حتی بسیاری

از متخصصان

فنی نیز

پرونده سوم

تجربه

درباره اینکه می‌توان مدل تحویل مناسبی را برای چین ابزارهایی ایجاد کرد، تردید دارند .

=====

تجربه‌ها و دستاوردها

بورس‌ها نهادهای پویایی هستند که نه تنها به چالش‌های موجود پاسخ می‌دهند، بلکه می‌توانند به رفع چالش‌های جدیدی که با گذشت زمان پدیدار می‌شوند نیز کمک کنند. هر یک از این نهاده‌ا (اغلب با همراهی بخش عمومی و بخش خصوصی) در کمک به کشور خود برای استفاده از برخی از این فرصت‌های جدید و غلبه بر برخی از چالش‌های مهمی که در برابر آنها قرار دارد و انطباق با اقتصاد کالای جهانی که به سرعت در حال تغییر است، کمک کرده است.

•توانمندسازی فعالان صنعت برای مقابله بانوسانات شدید قیمت:
قیمت ذرت سفید در آفریقای جنوبی از سال ۲۰۰۱ تا سال ۲۰۰۲ سه برابر شد و از ۷۳۰ راند در هر تن به ۲۱۴۰ راند در هر تن افزایش یافت و دوباره به سطوح قبلی بازگشت. این قیمت‌ها در سال‌های ۲۰۰۴ و ۲۰۰۵ به شدت کاهش یافت و به ۴۱۰ راند در هر تن رسید. کشاورزان آفریقای جنوبی بدون دسترسی به ابزارهای موثر مدیریت ریسک، ادامه حیات در چنین بازار پرنوسانی را بسیار دشوار می‌دیدند.

• توسعه بازار برای محصولات جدید پرارزش:
به شهادت فعالان بازار، سکوی بورس مالزی برای کشف قیمت شفاف و ابزارهای مدیریت ریسک در دسترس، نقش مهمی در تحریک توسعه صنعت روغن خرمای جهان ایفا کرده همچنین بورس کالای هند نیز در تسهیل توسعه تولید و صادرات هل و روغن نعن‌اغ نقش مهمی داشته است.

• توسعه بازارهای صادراتی مهم:
شواهد موجود درباره برزیل نشان می‌دهد که بورس کالا و معاملات آتی برزیل از توسعه بازارهای صادراتی تولیدکنندگان برزیلی

حمایت کرده است. ازجمله می‌توان به ایجاد مراکز تماس صادراتی و فعالیت‌های مختلفی اشاره کرد که با هدف مرتبط ساختن تولیدکنندگان برزیلی دانه‌های سویا با خریداران این محصول در چین انجام گرفته است.

• رعایت تعهدات در برابر سازمان تجارت جهانی:
قرارداد آتی ذرت بورس کالای دالیان به‌عنوان گامی مهم به سوی آزادسازی بازار ذرت چین برداشته شد. [

مقالات

صفحه ۲۲

همه چیز
درباره اوراق سلف موازی

اگر سلف موازی به صورت کوتاه مدت منتشر شود، تا حد زیادی تغییرات قیمت دارایی پایه و در نتیجه بازدهی این اوراق برای خریدار و نیز هزینه‌های تأمین مالی برای فروشنده قابل محاسبه خواهد بود.

اما در اوراق سلف بلندمدت، نوسانات غیر قابل پیش بینی قیمت کالا ممکن است ریسک شدیدی را به فروشنده و یا خریدار این اوراق تحمیل کند.

عرضه کننده سلف ضمن قرارداد سلف کالا اجازه می‌دهد که خریدار سلف این دو اختیار را به خریدار سلف موازی کالا منتقل کند.

صفحه ۲۶

کارکردهای حیاتی یک بازار
برای صنایع فلزی

و فور ذخایر معدنی؛ یکی از مزیت‌های نسبی اقتصاد ایران، برای رشد و توسعه اقتصاد ملی است؛ برای آنکه این ظرفیت‌های بالقوه بخش صنایع معدنی، به توانمندی‌های بالفعل، نزدیک شود، بورس کالای ایران نقش بسیار موثری دارد. متأسفانه به علت کاستی‌هایی که در این زمینه وجود دارد، این بخش کمتر از یک درصد ارزش افزوده کل کشور را به خود اختصاص داده است.

این در حالی است که بخش معدن در کشورهای دیگری که از ذخایر هم‌تراز با ایران برخوردار است، سهم بالایی از تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌دهد.

الزامی به نام
«استاندارد پذیرش»

یکی از الزامات اساسی معرفی یک کالای جدید به بورس‌های کالایی، صرف‌نظر از مسائلی نظیر توجیه اقتصادی آن، مبحث استاندارد بودن آن کالا است.

اعمال این محدودیت برای عرضه یک کالا به بورس از فلسفه وجودی بورس کالا که در حقیقت کاهش هزینه مبادله در کنار کشف قیمت و ایجاد بازارهای رقابتی است، نشأت می‌گیرد.

صفحه ۳۱

همه چیز
درباره اوراق سلف موازی

با وجود تنوع قابل توجه موجود در این اوراق وجه اشتراک تمامی این اوراق قرضه بودن آن‌ها است؛ یعنی اگر مشخصه‌های خاص هر یک از این اوراق را کنار بگذاریم در نهایت به یک مفهوم خواهیم رسید. وجهی در قالب قرض از سوی یک بنگاه برای یک مدت زمان مشخص از طریق این اوراق جمع‌آوری می‌شود و آن بنگاه اقتصادی متعهد است که اصل این وجوه را که در قالب قرض دریافت کرده است به همراه بهره تعیین شده برای این اوراق در سررسید مشخص بازپرداخت کند.

به دلیل این ماهیت مشترک در تمامی اوراق مزبور، استفاده از این اوراق در ساختار اقتصادی مبتنی بر احکام اسلامی امکان‌پذیر نیست. به همین دلیل اقتصاددانان مسلمان همواره به دنبال راهکاری بوده‌اند که با وجود ارایه امکان تأمین مالی برای بنگاه‌ها در قالب قواعد اسلامی قابل پیاده‌سازی باشد. در این میان، توجه به عقود پایه اسلامی در طراحی ابزارهای ساختارمند جهت تأمین مالی مورد توجه قرار گرفته است که نتیجه طراحی این ابزارها انتشار اوراقی است که در اصطلاح بازارهای مالی اسلامی در دنیا به اوراق صکوک مشهور شده‌اند.

این اوراق شامل طیف وسیعی از ابزارهای تأمین مالی از جمله اوراق مشارکت، مضاربه، استصناع، مرابحه، قرض الحسنه، وقف، سلف و .. است.

گفته می‌شود، اولین صکوکی که به صورت رسمی در یک کشور اسلامی منتشر شده است، اوراق مشارکت منتشر شده از سوی شهرداری تهران در پروژه نواب بوده است. در عین حال، کشورهایی که پیشگام توسعه این ابزارها بوده‌اند، به صورت عمده شامل کشورهای مالزی و کشورهای عرب حاشیه جنوبی خلیج فارس بوده‌اند و در حال حاضر طیف وسیعی از انواع این اوراق در خدمت تأمین مالی بنگاه‌های اقتصادی در این کشورها است.

در کشور ما نیز پس از تجدید ساختار بازار سرمایه متعاقب تصویب قانون بازار اوراق بهادار در سال ۱۳۸۴ تلاش‌های فراوانی در این حوزه صورت گرفته است. تلاش بر این بوده است که صکوک مورد استفاده در بازارهای مالی اسلامی، در کشور ما نیز به صورت ساختارمند مورد استفاده قرار گیرد.

اگرچه اوراق بسیاری تاکنون مورد توجه بوده و مقررات مربوط به آن‌ها در سازمان بورس و اوراق بهادار تدوین شده است که شامل اوراق مشارکت، اجاره، مرابحه، استصناع، سلف موازی و... بوده است، ولی اوراقی که تاکنون توفیق قابل توجهی در انتشار داشته‌اند، اوراق مشارکت، اوراق اجاره، اوراق مرابحه و جدیداً اوراق سلف موازی بوده است.

اوراق سلف موازی برای اولین بار در ایران در تیر ماه ۱۳۹۳ برای تأمین مالی شرکت گل‌گهر در قالب فروش سلف سنگ آهن این شرکت در بورس کالای ایران به مقدار ۵۰۰ هزار تن و به مبلغ بیش از ۸۰ میلیارد تومان مورد استفاده قرار گرفت.

ماهیت اوراق سلف موازی

تاکنون در بین کشورهای اسلامی طراحی‌های متفاوتی با استفاده از عقد پایه سلف در راستای ابزارسازی انجام شده است که در تمامی این موارد، یکی از مشکلات خریدارانی که وارد قرارداد سلف می‌شوند، عدم وجود بازار ثانویه برای این قرارداد و عدم امکان نقد شوندگی آن تا سررسید به دلایل شرعی می‌باشد. زیرا اگر خریدار، کالایی را به سلف خریده باشد، قبل از سررسید نمی‌تواند آن را بفروشد، نه به خود فروشنده و نه غیر او، مساوی قیمت معامله اول باشد یا غیر مساوی.

بورس کالای ایران پس از سال‌ها استفاده از قراردادهای سلف به صورت ساختارمند در معاملات خود و انجام حجم قابل توجهی از معاملات بازار فیزیکی در این بورس در قالب این قرارداد، به منظور پاسخگویی به نیاز تأمین مالی بخش صنعت اقدام به طراحی اوراق سلف موازی استاندارد کرد. در اولین گام در فروردین ۱۳۹۲ دستورالعمل معاملات سلف موازی استاندارد برای انتشار اوراق سلف بر روی کلیه کالاهای در این بورس طراحی شد، که منجر به انتشار اوراق سلف بر روی سنگ آهن شرکت گل‌گهر در تیرماه ۱۳۹۳ به مبلغ ۸۳ میلیارد تومان شد.

اوراق سلف موازی استاندارد برای رفع مشکل نقد شوندگی معاملات سلف، به عنوان یک نوآوری جدید در بازار سرمایه مطرح شده است. این ابزار علاوه بر

این که برای تولیدکنندگان کالاها امکان تأمین مالی فراهم می‌آورد، یک ابزار سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار کالایی برای سرمایه‌گذاران نیز به شمار می‌رود. براساس سازوکار معاملات سلف موازی، مقدار معینی از دارایی پایه به فروش می‌رسد که وجه قرارداد مزبور باید نقدی پرداخت و دارایی پایه در سررسید مشخصی در آینده تحویل شود. در طول دورهٔ معاملاتی قرارداد، خریدار سلف اول می‌تواند اقدام به فروش دارایی پایه به میزان خریداری شده در قرارداد سلف اول به شخص دیگری در قالب یک قرارداد سلف ثانویه کند. این قرارداد سلف ثانویه را سلف موازی می‌گویند. این فرایند می‌تواند به همین صورت ادامه یابد و خریدار سلف دوم نیز در قالب یک معامله سلف دیگر دارایی پایه به میزان خریداری شده را به فرد دیگری بفروشد. بدین ترتیب معاملات ثانویه سلف شکل می‌گیرد. این معاملات ثانویه سلف باید ازهم مستقل باشند و فروشنده سلف ثانویه(خریدار سلف اولیه) به استناد گواهی سلف اول، خریدار سلف ثانویه را به فروشنده سلف اولیه جهت تحویل فیزیکی حواله می‌دهد. در این حالت پذیرندهٔ حواله مسوولیت مراجعه به فروشنده اولیه را پذیرفته و حق رجوع به فروشنده در معامله ثانویه را ندارد. این دو قرارداد سلف از یکدیگر کاملاً مستقل می باشند. بنابراین به سلف‌هایی که بعد از سلف اول منعقد می شود، سلف موازی گفته می شود و از آنجایی که در فرایند انتشار این اوراق باید دارایی پایه و مشخصات آن از جمله اندازه قرارداد، نوع دقیق دارایی پایه و... استاندارد شده باشد، به آن سلف استاندارد گفته می‌شود. که البته این سازوکار معاملاتی به اختصار به سلف موازی مشهور است. در این صورت الگوی معاملات سلف موازی استاندارد را می‌توان به صورت زیر ترسیم کرد.

سازوکار سلف موازی در دو برهه زمانی مختلف در کمیته فقهی سازمان بورس اوراق بهادار مطرح شده است که اولین مورد در تاریخ ۱۶ مردادماه ۱۳۸۷ بوده که در آن کلیات سلف موازی مورد تایید قرار گرفته است و در جلسات دیگری که منتهی به ۳۰ آذرماه ۱۳۹۰ شده است، سلف موازی با تفصیل بیشتری بحث شده و جریات آن مورد تصویب قرار گرفته و تایید شده است.

سلف موازی استاندارد می‌تواند دو کارکرد اساسی داشته باشد و با دو الگوی متفاوت مورد استفاده قرار گیرد. الگوی اول برای مقاصد تأمین مالی کوتاه مدت و مستمر که به طور عمده به منظور تأمین سرمایه در گردش مورد استفاده است، الگوی دوم، برای مقاصد تأمین مالی بلند مدت و طرح‌های توسعه‌ای. اگرچه

چنین تفکیکی در دستورالعمل معاملات وجود ندارد، ولی باتوجه به منطق تأمین مالی کوتاه مدت و بلند مدت به لحاظ عملیاتی این تفکیک متصور است. در صورتی که سلف موازی به صورت کوتاه مدت منتشر شود، تا حد زیادی تغییرات قیمت دارایی پایه و در نتیجه بازدهی این اوراق برای خریدار و نیز هزینه‌های تأمین مالی برای فروشنده قابل محاسبه خواهد بود. اما در الگوی اوراق سلف بلندمدت، نوسانات غیر قابل پیش بینی قیمت کالا ممکن است ریسک شدیدی را به فروشنده و یا خریدار این اوراق تحمیل کند. بنابراین برای جذاب‌تر کردن این اوراق بلندمدت برای خریدار و نیز پوشش ریسک طرف عرضه کننده اوراق، اختیار تبعی بر روی این اوراق قابل تعریف است. به این ترتیب که "خریداران و فروشنده سلف کالا ضمن قرارداد سلف کالا شرط می‌کنند که خریدار سلف حق اختیار فروش مقدار معینی از کالا را به قیمت معین در سررسید داشته

باشد و فروشنده نیز حق اختیار خرید مقدار معینی کالا را به قیمت معین در سررسید داشته باشد. همچنین عرضه کننده سلف ضمن قرارداد سلف کالا اجازه می‌دهد که خریدار سلف این دو اختیار را به خریدار سلف موازی کالا منتقل کند."

مزایای اوراق سلف موازی

این اوراق ویژگی‌هایی دارد که آن را از سایر اوراق منتشر شده در کشور متمایز می‌سازد که به اختصار به آن‌ها اشاره می‌کنیم. *اوراق سلف موازی نوآوری بازار ایران:* همانطوری که ذکر شد، اوراقی مانند اوراق مشارکت و اجاره به صورت گسترده در بازارهای مالی اسلامی مورد استفاده می‌باشند. در حالی که اوراق سلف موازی استاندارد به شکلی که در ایران منتشر شده و امکان معاملات ثانویه برای آن ایجاد شده منحصر به فرد است. اگرچه تاکنون در کشورهایی مانند بحرین،

سودان، پاکستان و.. از سازوکار سلف برای تأمین مالی ساختارمند و گسترده استفاده شده است، ولی در تمامی موارد این ابزار در واقع اوراق سلف بوده‌اند و نه سلف موازی و خریداران این اوراق از نبود بازار ثانویه برای این اوراق رنج برده‌اند. در حالی که اوراق منتشر شده در ایران سلف موازی استاندارد است، به طور مثال در مورد اوراق منتشر شده از سوی شرکت «گل‌گهر» ارزش معاملات ثانویه اوراق در ۵ ماه پس از انتشار این اوراق بیش از ۲ برابر ارزش انتشار اولیه اوراق بوده است. اگرچه در کشورهایی مانند مالزی در سطح بسیار محدود و در قالب روابط بین بانک و دریافت کننده تسهیلات از سلف موازی استفاده شده است که در آن موارد نمی‌توان از آن به عنوان انتشار اوراق در سطح گسترده و انتشار عمومی نام برد.

*وجود اختیارهای خرید و فروش تبعی:*منتشر کننده این اوراق در واقع مقداری از محصولات

تولیدی خود در آینده را در قالب قرارداد سلف به قیمت معینی به فروش رسانده است. حال اگر قیمت محصول تولیدی این شرکت تا سررسید با نوسان همراه باشد (که در بازارهای کالایی امری معمول است) در واقع بازدهی این اوراق برای خریدار (و هزینه‌های تأمین مالی برای ناشر) وابسته به نوسان قیمت کالای فروخته شده خواهد بود.

این ماهیت اوراق سلف است. حال اگر سلف موازی به صورت کوتاه مدت منتشر شود، تا حد زیادی تغییرات قیمت دارایی پایه و در نتیجه بازدهی این اوراق برای خریدار و نیز هزینه‌های تأمین مالی برای فروشنده قابل محاسبه خواهد بود. اما در اوراق سلف بلندمدت، نوسانات غیر قابل پیش بینی قیمت کالا ممکن است ریسک شدیدی را به فروشنده و یا خریدار این اوراق تحمیل کند. بنابراین برای جذاب‌تر کردن این اوراق به خصوص اوراق بلند مدت برای خریدار و نیز پوشش ریسک طرف عرضه کننده

اوراق، اختیار تبعی بر روی این اوراق قابل تعریف است، به این ترتیب که "خریداران و فروشنده سلف کالا ضمن قرارداد سلف کالا شرط می‌کنند که خریدار سلف حق اختیار فروش مقدار معینی از کالا را به قیمت معین در سررسید داشته باشد و فروشنده نیز حق اختیار خرید مقدار معینی کالا را به قیمت معین در سررسید داشته باشد. همچنین عرضه کننده سلف ضمن قرارداد سلف کالا اجازه می‌دهد که خریدار سلف این دو اختیار را به خریدار سلف موازی کالا منتقل کند."

*اوراق بدون کوپن:*این اوراق به دلیل ماهیت خود که همانا پیش فروش کالا برای سررسیدی در آینده است، بدون کوپن طراحی شده است. این امر خود تا حد زیادی مشکلات مرتبط با تأمین نقدینگی بین دوره منتشر کننده اوراق برای پرداخت کوپن‌ها را کاهش می‌دهد.

اگرچه با توجه به تغییرات قیمت دارایی و افزایش آن در سررسید و در صورت درخواست خریدار اوراق برای تسویه نقدی و عدم دریافت کالا، باید حداقل مقدار افزایش قیمت کالا در قالب وجوه از طرف منتشر کننده به خریدار اوراق تحویل شود. به هر حال ریسک نقدینگی طول دوره انتشار اوراق برای منتشر کننده کاهش یافته است.

*سادگی فرایند انتشار:*در تأمین مالی از این طریق فرایندهای پیچیده‌ای که برای انتشار اوراق مشابه لازم است طی نمی‌شود و کافی است منتشر کننده اوراق امیدنامه انتشار اوراق را از طریق مشاور پذیره نویسی به شرکت بورس کالای ایران ارسال کند و امید نامه اوراق مورد تأیید هیأت پذیرش قرار گیرد پس از آن با وجود متعهد پذیره نویسی سایر مراحل به سادگی عرضه یک کالا در بورس طی خواهد شد. به همین دلیل این اوراق برخلاف سایر اوراق تأمین مالی که از طریق فرابورس منتشر می‌شود باید از طریق بورس کالای ایران منتشر شود.

مراحل انتشار اوراق سلف

*هزینه های انتشار پایین:*از آنجایی که در این سازوکار بنگاهی که اقدام به تأمین وجوه می‌کند در واقع اقدام به فروش کالای تولیدی خود در بورس کالا می‌کند،بنابراین هزینه‌های انتشار این اوراق نسبت به اوراق تأمین مالی دیگر بسیار پایین است، زیرا در این اوراق،در عمل نیازی به ایجاد نهاد واسط، تأمین ضمانت بانکی و بسیاری دیگر از اقدامات دیگر که در اوراق تأمین مالی دیگر هزینه‌های قابل توجهی را متوجه منتشر کننده اوراق می‌کند وجود ندارد.]

کارگردهای حیاتی یک بازار برای صنایع فلزی

اکبر میرزاپور

رئیس اداره انبار ها

وفور ذخایر معدنی؛ یکی از مزیت‌های نسبی اقتصاد ایران، برای رشد و توسعه اقتصاد ملی است؛ برای آنکه این ظرفیت‌های بالقوه بخش صنایع معدنی، به توانمندی‌های بالفعل، نزدیک شود، بورس کالای ایران نقش بسیار موثری دارد. متأسفانه به علت کاستی‌هایی که در این زمینه وجود دارد، این بخش کمتر از یک درصد ارزش افزوده کل کشور را به خود اختصاص داده است.

این در حالی است که بخش معدن در کشورهای دیگری که از ذخایر هم‌تراز با ایران برخوردار است، سهم بالایی از تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌دهد اما به‌رغم تمامی این کاستی‌ها، با توجه به اینکه بخش اعظم محصولات صنایع معدنی، به عنوان واسطه در فرآیند تولید سایر بخش‌های اقتصاد مورد استفاده قرار می‌گیرد، صادرات مواد معدنی و فلزی، نظیر سنگ‌آهن، سنگ مس، روی، آلومینیوم، چدن، فولاد و مصنوعات آنها طی دوره ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۹ حدود هشت درصد از صادرات غیرنفتی را به خود اختصاص داده که رقم درخور توجهی است. از این رو، توسعه ظرفیت تولیدی معدن هم از نظر توان صادراتی آن و هم از نظر پیوندهایی که با سایر بخش‌های اقتصاد دارد، از اهمیت بالایی برخوردار بوده و می‌تواند جهشی در توان اقتصادی کشور ایجاد کند.

توسعه بخش معدن، نیازمند یک استراتژی فراگیر و جامع است که در آن باید به جنبه‌های مختلف این قضیه و به خصوص تعامل میان آنها توجه کافی کرد. مطالعه روند توسعه اقتصادی کشورهایی که از این نظر غنی بوده و در عین حال تجارب موفق داشته‌اند، نشان می‌دهد توسعه بورس‌های کالایی، نقش بسزایی در این زمینه ایفا کرده است. اهمیت این موضوع، از نظر طراحی مکانیزم کشف قیمت‌ها، ریسکی که از جانب نوسانات قیمت متوجه فعالان بازار است و همچنین سایر کارکردهای بورس‌های کالایی که در ادامه ذکر خواهد شد، قابل درک است.

چندی قبل، سند توسعه بخش معدن، از سوی دانشگاه تربیت مدرس تهیه شده است. بررسی این سند، نشان می‌دهد که اهمیت بورس‌های کالایی در توسعه این بخش، مورد توجه قرار نگرفته است. در این یادداشت تلاش می‌شود با بررسی نقش بورس‌های کالایی در توسعه اقتصادی کشورها با رویکرد توسعه بخش معدن، به طور خلاصه تصویری از روند موجود در این زمینه ارائه شود و امکان توسعه هرچه بیشتر بورس‌های کالایی، جهت گسترش بخش معدن مورد بررسی قرار گیرد.

یکم؛ کشف قیمت

از نظر اصول نئوکلاسیک علم اقتصاد، فعالان بازارهای آزاد تمامی کالاها و خدماتی که منافع آن (حداکثر مقداری که مصرف‌کنندگان حاضرند برای مصرف آن

بپردازند) از هزینه‌های تولید بیشتر باشد را به طور اختیاری تولید و مصرف می‌کنند و بالعکس، هر کالا و خدماتی که منافع مورد نظر آنها از هزینه‌های تولید کمتر باشد را تولید و مصرف نخواهند کرد. در این حالت، رفاه تمامی فعالان بازار، از این نظر که مجموع منافع از مجموع هزینه‌ها بیشتر خواهد بود، تقویت می‌شود و از نظر اقتصادی در اصطلاح «کارایی» برقرار خواهد شد.

همان‌طور که آدام اسمیت، بیش از دو قرن پیش اشاره کرده، قیمت‌ها در بازارهای آزاد، انعکاسی از منافع و هزینه‌هاست و با دادن علامت‌های درست، اقتصاد را (با استفاده از دست نامرئی خویش، به تعبیر آدام اسمیت) به سمت استفاده کارا از منابع فیزیکی و انسانی یک کشور هدایت می‌کند.

بنابراین در صورت عدم شکل‌گیری سازوکار قیمت‌ها یا فراهم نبودن شرایط لازم برای فعالیت دست نامرئی، با ناکارایی یا اتلاف منابع مواجه خواهیم بود.

در کشورهای پیشرفته و بسیاری از کشورهای در حال توسعه، وظیفه استخراج قیمت‌ها یا به عبارتی دیگر، کشف قیمت‌ها جهت حصول به کارایی و همچنین زمینه‌سازی لازم برای فعالیت دست نامرئی آدام اسمیت، تا حد زیادی به بورس‌های کالایی (و سایر بورس‌ها) محول شده است.

بورس‌های کالایی با فراهم آوردن بستری مناسب برای حضور خریداران و فروشندگان کالاهای مختلف، جهت انجام معاملات اقتصادی، در ایجاد بازارهای رقابتی و از این رو، کشف قیمت بهتر و کاراتر کمک بسیار زیادی می‌کنند.

به عبارتی دیگر، انتشار اطلاعات مهم در این بازار از جانب خریداران و فروشندگان، خود به خود به شکل‌گیری قیمت‌های رقابتی که مورد توافق نیروهای عرضه و تقاضای بازار است، منجر می‌شود.

دوم؛ تعدیل ریسک

کارکرد دوم بورس‌های کالایی، مدیریت ریسک نوسان قیمت‌ها است.

کالاها در کل با ریسک ذاتی نوسان قیمت‌ها مواجه هستند و این ریسک، می‌تواند تاثیر زیادی روی صورت‌های مالی شرکت‌ها و در کل، وضعیت سود و زیان فعالان بازار داشته باشد.

به همین دلیل، فعالان مختلف اقتصادی، همواره در تلاشند، با اتخاذ استراتژی‌های مناسب، خود را در مقابل ریسک نوسان قیمت‌ها بیمه کنند.

بورس‌های کالایی، یکی از بهترین ابزارهای موجود برای مدیریت ریسک هستند.

در این بازارها، به طور مثال، فروشندگان می‌توانند با اتخاذ موقعیت‌هایی، ریسک کاهش قیمت را در آینده تا حد زیادی خنثی کنند و به همین ترتیب، خریداران نیز می‌توانند ریسک افزایش قیمت در آینده را به خوبی مدیریت کنند. به عبارت بهتر، فعالان بازار می‌توانند با انتخاب قراردادهای آتی مناسب در بورس‌های کالایی، ریسک نوسان قیمت‌ها را مدیریت کنند.

در بازارهای مالی، به این دسته از افراد، پوشش‌دهندگان ریسک گفته می‌شود. این کارکرد بورس‌های کالایی، فعالان بازارهای کالایی را در استفاده کارا از منابع کمک کرده و در واقع می‌تواند در فراهم کردن شرایط لازم برای فعالیت دست نامرئی اقتصاد جهت تقویت رفاه اقتصادی جامعه، بسیار مثرتر واقع شود.

در بازارهای مالی، علاوه بر پوشش‌دهندگان ریسک، دسته‌ای دیگر از معامله‌گران نیز وجود دارند (سفته‌بازان) که هدف آنها کسب سود از نوسان قیمت‌هاست.

این خصوصیت بورس‌های کالایی، باعث جذب افراد زیادی به بازار شده و به رقابتی شدن آن کمک شایانی می‌کند.

جذب افراد مختلف در عین حال، نقدینگی بسیار فراوانی را به این بازار سرازیر می‌کند و این موضوع نیز خود به روان شدن معاملات و آزادی ورود و خروج فعالان بازار یاری می‌رساند.

به عبارتی دیگر، با وجود سفته‌بازان پیشنهادهای خرید و فروش به همدیگر نزدیک شده و از این رو، پوشش‌دهندگان ریسک به سرعت و با کارایی بالا می‌توانند معاملات خود را انجام دهند.

کارکردهای بورس‌های کالایی در کشف قیمت و پوشش ریسک نوسانات خلاصه نمی‌شود.

سوم؛ فرصت‌های سرمایه‌گذاری

کارکرد سوم، یعنی گسترش فرصت‌های سرمایه‌گذاری به امکان فعالیت سفته‌بازان و پدیده تجاری‌سازی کالاها توسط سرمایه‌گذاران مالی اشاره می‌کند که درباره آن به صورت مبسوط بارها و بارها نوشته شده است. ←

چهارم؛ معاملات نقدی

معمولا توسعه بورس‌های کالایی، به وجود بازارهای نقدی توسعه‌یافته وابسته است اما تجربیاتی که به تازگی در این زمینه به دست آمده، نشان می‌دهد، در برخی موارد ایجاد بورس‌های کالایی می‌تواند به توسعه بازارهای نقدی منجر شود. این موضوع، همان کارکرد چهارم بورس‌های کالایی است. به طور مثال، در بیشتر کشورهای در حال توسعه، اغلب بازارهای فیزیکی کالاها فعالیت جداگانه‌ای داشته و از سازماندهی مناسبی برخوردار نیستند بنابراین، امکان شکل‌گیری قیمت‌های نقدی در سطح کشور، امکان‌پذیر نیست. در این گونه موارد، بورس‌های کالایی می‌توانند با در نظر گرفتن شرایط بازارهای داخلی، قیمت‌های نقدی قانونی و ملی تعیین و اعمال کنند. از طرف دیگر، به‌رغم اینکه بیشتر قراردادهای آتی در بورس‌های کالایی به تحویل فیزیکی کالا ختم نمی‌شود، اما تضمینی که در این زمینه از طرف مقامات بورس جهت امکان تحویل کالا داده می‌شود، خود به خود می‌تواند به معاملات نقدی در شرایطی که کانال‌های رایج انجام این معاملات (منظور معاملات نقدی در بازار فیزیکی کالا) بسته باشند، رونق ببخشد.

یکی دیگر از مزایای کارکرد چهارم بورس‌های کالایی، توسعه زیرساخت‌های نگهداری کالاهاست زیرا پیش‌شرط تحویل فیزیکی کالا در قراردادهای بورس‌های کالایی آن است که کالاها مورد نظر از قبل در انبارهایی که به این منظور طراحی می‌شود، موجود باشند. با

توجه به اینکه یکی از مشکلات کشورهای در حال توسعه، کمبود انبارهای تخصصی نگهداری کالاهاست. ایجاد بورس‌های کالایی، می‌تواند فرآیند ایجاد این انبارها را سرعت دوچندانی ببخشد. افزایش کیفیت کالاها تولید شده نیز از جمله مزایای کارکرد چهارم است. کالاهایی که در بورس‌های کالایی مورد پذیرش قرار می‌گیرند، باید از استانداردهای کیفی خاصی که با توجه به نیازهای صنایع مختلف اعمال می‌شود، برخوردار باشند. ترویج این استانداردها، خود به ایجاد انگیزه برای تولید کالاهای بهتر و از این رو، توسعه بازار منجر می‌شود. عدم دسترسی به منابع مالی مناسب، معمولا یکی از محدودیت‌هایی است که بیشتر شرکت‌ها در کشورهای در حال توسعه با آن دست به گریبان هستند.

پنجم؛ پوشش نوسانات

بالا بودن ریسک فعالیت‌ها و همچنین جیره‌بندی منابع مالی از مهم‌ترین دلایل این امر به شمار می‌رود. توسعه بورس‌های کالایی می‌تواند از راه‌های زیادی به حل این مشکل کمک کند (کارکرد پنجم). به طور مثال، بانک‌ها می‌توانند با پذیرش اسناد ذخیره کالا در انبار بورس‌های کالایی، به عنوان ضمانت بازپرداخت تسهیلات بانکی، به دارندگان این اسناد، وام پرداخت کنند. مدیریت ریسک نوسانات قیمت کالاها نیز می‌تواند با کاهش دادن ریسک فعالیت‌های اقتصادی فعالان بازار، به کاهش نرخ بهره درخواستی بانک کمک کند.

ششم، انتشار اطلاعات

گسترش بازارهای کالایی نیازمند آگاهی

از مزایای آن، آموزش فعالان این بازار، توسعه زیرساخت‌ها و تدوین قوانین و مقررات مربوطه است. از این رو، ایجاد بورس‌های کالایی در برخی موارد به عنوان یک صنعت قلمداد می‌شود که می‌تواند فرصت‌های شغلی زیادی ایجاد کند. ایجاد این نوع نهادها می‌تواند بازار مناسبی برای ارائه خدماتی نظیر آموزش فعالان بازار، تربیت کارشناسان آشنا به قوانین و مقررات بورس، مشاوران مالی، توسعه زیرساخت‌های ICT برای انجام قراردادهای توسعه صنعت انبارداری، ایجاد کارگزاری‌ها و کارگزاران و گسترش رشته‌های دانشگاهی باشد. کارکرد ششم بورس‌های کالایی، به موارد گفته شده مربوط است اما تاسیس یک بورس کالایی و توسعه آن در عین حال که از اهمیت بالایی برخوردار است، دشواری‌های خاصی دارد زیرا تعریف یک قرارداد آتی برای هر کالای معدنی و فلزی به راحتی امکان‌پذیر نیست. به عبارت بهتر، کالاهایی در بورس‌های کالایی مورد پذیرش قرار می‌گیرند که برای آنها استاندارد قابل تعریف باشد. در

فرآیند استانداردسازی، ویژگی‌های کیفی یک کالا تعریف شده و با استفاده از آن، برای کالای مورد نظر قرارداد تعریف می‌شود؛ به طور مثال، برای تمامی کالاهایی که در بالا به آن اشاره شد (نظیر مس، آلومینیوم، طلا، نقره، سرب و غیره) استانداردهای خاصی تعریف شده است. بنابراین با توجه به این موضوع، بازار کالاهای معدنی و فلزی را می‌توان به دو دسته طبقه‌بندی کرد؛ در بازار اول کالاهای استاندارد شده‌ای قرار دارند که قیمت آنها بر مبنای قیمت بورس‌های کالایی تعیین می‌شود. در بازار نوع دوم نیز کالاهایی

تاسیس یک بورس کالایی و توسعه آن در عین حال که از اهمیت بالایی برخوردار است، دشواری‌های خاصی دارد؛ زیرا تعریف یک قرارداد آتی برای هر کالای معدنی و فلزی به راحتی امکان‌پذیر نیست. به عبارت بهتر، کالاهایی در بورس‌های کالایی مورد پذیرش قرار می‌گیرند که برای آنها استاندارد قابل تعریف باشد. در فرآیند استانداردسازی، ویژگی‌های کیفی یک کالا تعریف شده و با استفاده از آن، برای کالای مورد نظر قرارداد تعریف می‌شود

در بورس تجاری توکیو نیز قراردادهای آتی برای فلزاتی نظیر طلا، نقره، پلاتینیوم، پلاادیوم و سایر کالاها ارائه می‌شود. همچنین مس، آلومینیوم و طلا از جمله فلزاتی است که در بورس تجاری شانگهای قرارداد آتی برای آنها تعریف شده است. بورس چند کالایی هند، برای کالاهای زیادی از جمله فلزاتی نظیر مس، آلومینیوم، سرب، روی، فولاد، قلع، طلا و نقره، قرارداد آتی ارائه می‌کند

دارد، در سال‌های ۲۰۰۲ و ۲۰۰۳ ایجاد شده‌اند. (UNCTAD ۲۰۰۸)

علاوه بر این، بر اساس مطالعه آنکتاد بین سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۶ نرخ رشد حجم معاملات صورت گرفته بورس‌های کالایی در کشورهای در حال توسعه، تقریباً دو برابر بورس‌های کالایی کشورهای OECD بوده است. طبق مطالعه

مزبور بیشترین معاملات صورت گرفته، بعد از بخش کشاورزی به بخش فلزات و معدن تعلق دارد و به طور قطع آمارهای مزبور با توجه به روند توسعه این کشورها در سال‌های جاری از رشد بیشتری برخوردار بوده است اما به دنبال نوسانات اخیر قیمت کالاها در جهان، انتقادهایی نسبت به چگونگی و ماهیت معاملات صورت گرفته در بورس‌های کالایی وارد شده و تلاش‌هایی به منظور اعمال نظارت و تنظیم فعالیت‌های این نهادها برای کنترل کردن نوسانات قیمت‌ها صورت پذیرفته است. بررسی روند موجود نشان می‌دهد که موضوع توسعه بورس‌های کالایی در کشورهای مختلف جهان همچنان با سرعت ادامه دارد و حتی تلاش‌ها برای استانداردسازی سایر کالاها نیز دوچندان شده است. از این رو، در آینده باید شاهد توسعه هرچه بیشتر نقش بورس‌های کالایی در سازماندهی بازارهای کالایی و به خصوص مواد معدنی و فلزی باشیم.

منابع مقاله در تحریریه موجود است.

مس، آلومینیوم، سرب، روی، فولاد، قلع، طلا و نقره قرارداد آتی ارائه می‌کند. در بورس بین قاره‌ای نیز برای فلزات و سایر کالاها قرارداد آتی وجود دارد. نقطه اشتراک تمامی بورس‌های کالایی گفته شده، فراهم کردن ابزارهای مناسب برای توسعه هرچه بیشتر بخش معدن و سایر بخش‌های اقتصادی است.

در حال حاضر بورس‌های کالایی به دلیل کارکردهای بسیار حیاتی که برای اقتصاد دارند (و در بالا به طور خلاصه به آن اشاره شد) به جزء لاینفک سیستم اقتصادی کشورهای توسعه یافته تبدیل شده و بسیاری از کشورهای در حال توسعه نیز با شناسایی اهمیت این نهادها در فرآیند توسعه اقتصادی، بسته‌های سیاستی مناسبی برای به کارگیری صحیح آن طراحی کرده‌اند.

مطابق آمارهای کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل متحد آنکتاد (UNCTAD ۲۰۰۶)، ۹ بورس از ۲۲ بورس کالایی برتر جهان، در سال ۲۰۰۶، در کشورهای در حال توسعه نظیر چین، هند، برزیل، مالزی و آفریقای جنوبی قرار داشته‌اند. بیشتر این بورس‌ها نیز در سال‌های دهه ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ و در پاسخ به سیاست‌های آزادسازی دولت در بازارهای کالایی تاسیس شده‌اند.

حتی سه بورس مهم هند که دوتای آنها نیز هم اکنون در بین ۱۰ بورس برتر جهان قرار

قرار دارند که از قابلیت استانداردپذیری کمتری برخوردارند و از این رو، قیمت آنها بر مبنای معیارهای متفاوتی مشخص می‌شود. منگنز، فسفات و پتاس از این دسته کالاها هستند. با توجه به آنچه گفته شد، کشف قیمت‌ها و مدیریت نوسانات آن در بازار دوم به مراتب مشکل‌تر است. بورس تجاری شیکاگو، بورس فلزات لندن، بورس تجاری توکیو، بورس تجاری شانگهای چین، بورس چند کالایی هند و بورس بین قاره‌ای، از جمله مهم‌ترین بورس‌های کالایی جهان هستند. بورس تجاری شیکاگو قدیمی‌ترین بورس کالایی جهان است. این بورس تا حد زیادی بازار آمریکای شمالی را پوشش می‌دهد و در آن انواع قراردادهای کالاهای پایه مختلف از جمله آلومینیوم، مس، طلا و نقره قابل معامله است.

بورس فلزات لندن، از یک بازار جهانی در زمینه فلزات برخوردار است و در آن قراردادهای آتی برای طیف وسیعی از فلزات نظیر آلومینیوم، مس، سرب، نیکل، قلع، روی، آلیاژ آلومینیوم، کوبالت و مولیبدن ارائه می‌شود. در بورس تجاری توکیو نیز قراردادهای آتی برای فلزاتی نظیر طلا، نقره، پلاتینیوم، پلاادیوم و سایر کالاها ارائه می‌شود. همچنین مس، آلومینیوم و طلا از جمله فلزاتی است که در بورس تجاری شانگهای قرارداد آتی برای آنها تعریف شده است. بورس چند کالایی هند، برای کالاهای زیادی از جمله فلزاتی نظیر

الزامی به نام

«استاندارد پذیرش»

یکی از الزامات اساسی معرفی یک کالای جدید به بورس‌های کالایی، صرف‌نظر از مسائلی نظیر توجیه اقتصادی آن، مبحث استاندارد بودن برای عرضه یک کالا به بورس از فلسفه وجودی بورس کالای ایران که در حقیقت کاهش هزینه مبادله در کنار کشف قیمت و ایجاد بازارهای رقابتی است، نشأت می‌گیرد.

فاطمه نائینی

کارشناس توسعه بازاریابی

شیوه مواجهه بورس‌های کالایی با موضوع استاندارد پذیرش کالاها را می‌توان به سه مرحله تقسیم کرد؛ در مرحله اول از میان استانداردهای موجود برای یک کالای خاص، استاندارد مورد نظر انتخاب می‌شود.

استانداردها معمولاً در چهار سطح بین‌المللی، ملی، ایالتی و صنفی تعریف می‌شوند. در بیشتر بورس‌ها، اولویت مطالعه با استانداردهای ملی (در صورت امکان بین‌المللی) است و به ترتیب، استانداردهای ایالتی یا صنفی در مراتب بعدی اهمیت قرار دارند. در این مرحله؛ در صورت لزوم، استاندارد تعدیل شده و حتی در صورت نبود استاندارد قابل اطمینان، خود بورس به تدوین آن مبادرت می‌ورزد.

در مرحله دوم، یک استاندارد پایه برای دارایی مورد نظر، با هدف کشف قیمت و کاهش هزینه‌های مبادلاتی انتخاب می‌شود و در صورت لزوم، صرف و کسر قیمت با توجه به میزان تغییر شرایط استاندارد پایه محاسبه خواهد شد.

در مرحله سوم؛ یعنی فاز نهایی، تمهیدات لازم و یک فرآیند منطقی به منظور اطمینان از حصول استانداردهای مورد نظر بورس طراحی می‌شود. در این مرحله؛ ابتدا بورس‌های کالایی آیین‌نامه‌های خاصی را جهت مشخص شدن شرایط همکاری با نمونه‌برداران، آزمایشگاه‌ها و موسسات تخصصی حوزه استاندارد تدوین کرده و سپس لیست مجازی از آنها را منتشر می‌کنند.

راهکار بورس‌های کالایی برای اطمینان از رعایت استانداردهای مورد نظر نیز معمولاً از طریق انبارها صورت می‌پذیرد.

انبارها که براساس شرایط خاصی مورد پذیرش قرار می‌گیرند، هنگام تحویل کالا شرایط فنی و فیزیکی آن را با توجه به استانداردهای مورد نظر بورس، مورد تطبیق قرار داده و بعد از اطمینان از این موضوع، حواله انبار برای آن صادر خواهد شد. علاوه بر این؛ در مرحله سوم، آیین‌نامه‌های خاصی برای چگونگی حل اختلاف خریداران، فروشندگان و بورس در زمینه کیفیت کالاها تدوین می‌شود.

حال تجزیه و تحلیل مساله استاندارد در بورس کالای ایران حاکی از آن است که عمده اقدامات انجام شده در مرحله اول بوده و مشاهده می‌شود بورس کالا، نقش فعالی در تدوین استانداردها یا تعدیل استانداردهای ملی در برخی از کالاها ایفا کرده است.

اقداماتی که در مرحله دوم، جهت راه‌اندازی قراردادهای آتی ذرت، زیره و میلگرد صورت گرفته نیز نشان می‌دهد بسیاری از استانداردهای موجود نیازمند اصلاحات قابل توجهی است تا بتوان از آن در راستای اهداف بورس کالا استفاده کرد.

با این توصیف؛ طبیعی است که اقدامات آتی برای استانداردسازی از اهمیت زیادی برخوردار است. در این مرحله فقط فهرست آزمایشگاه‌هایی که متعلق به تولیدکنندگان است، مشاهده می‌شود. علاوه بر این مشاهده می‌شود به‌رغم مشخص بودن استاندارد پذیرش کالاها، در عمل بیشتر کالاها (به خصوص در گروه کشاورزی) بدون در نظر گرفتن استانداردها، مورد پذیرش و معامله قرار می‌گیرند

بنابراین پیشنهادهای زیر برای بهبود وضعیت استانداردسازی در بورس کالای ایران ارائه می‌شود:

یکم

در حوزه محصولات کشاورزی، با توجه به اقلیم آب‌وهوایی ایران و تنوع زیاد محصولات، ابتدا استاندارد پایه کالای مورد نظر که کشف نرخ بر اساس آن صورت می‌گیرد، باید تعریف شود و سپس با مشخص کردن دامنه مجاز نوسان مولفه‌های این استاندارد، به ازای هر تغییر مشخص نسبت به حالت پایه، صرف یا کسر قیمت تعلق گیرد.

دوم

با در نظر گرفتن اینکه بسیاری از بورس‌های مطرح جهان فقط مارک‌های تجاری یا محصولات خاصی را مورد پذیرش قرار می‌دهند، (کیفیت این مارک‌ها با کیفیت مندرج در مشخصات قرارداد مورد نظر تطابق دارد) از این‌رو، لازم است که لیست مارک‌ها یا تولیدکنندگان مجاز ضروری تهیه شود.

یکی از مشکلاتی که هنگام تحویل کالا می‌تواند بروز کند، آن است که پاره‌ای از مواقع خریدار مشخصات فنی کالای مورد نظر را قبول ندارد. در این حالت، باید سیستمی به منظور حل این مشکل به صورت دقیق، عملیاتی و شفاف طراحی شود. این فرآیند می‌تواند دو مرحله‌ای یا سه مرحله‌ای باشد.

در مرحله اول خریداری که کیفیت کالا را قبول ندارد، می‌تواند آن را برای آزمایش به نمونه‌برداران یا آزمایشگاه‌های طرف قرارداد بورس تحویل دهد. در مرحله دوم، چنانچه فروشنده نتیجه آزمایش را قبول نداشته باشد، یا خود بورس آن را به یک آزمایشگاه خاص معرفی می‌کند و نتیجه نهایی اعلام می‌شود یا اینکه این حق به فروشنده داده می‌شود که آن را به یکی از آزمایشگاه‌های مجاز برای آزمایش تحویل دهد. در این صورت، چنانچه خریدار نتیجه آزمایش مجدد را قبول نداشته باشد،

در مرحله سوم، بورس، راساً اقدام به حل مشکل از طریق ارسال آن به یک آزمایشگاه خاص می‌کند.

چهارم

تجربه بورس‌های کالایی دنیا نشان می‌دهد همگام با تدوین و به کارگیری استانداردهای هر کالا، باید لیست آزمایشگاه‌ها یا موسسات تخصصی مجاز به منظور نمونه‌برداری از کالا و تطابق کیفیت فیزیکی و شیمیایی آن با استانداردهای مورد نظر بورس نیز تدوین شود. براین اساس لازم است که بورس کالای ایران لیست آزمایشگاه‌های تخصصی طرف قرارداد با خود را تدوین کند.

پنجم

تدوین آیین‌نامه پذیرش انبارها جهت همکاری با بورس به عنوان بازوی اجرایی جهت حصول اطمینان از برآورده شدن استانداردهای مورد نظر بورس، باید به یکی از اولویت‌های اصلی بورس تبدیل شود.

از سوی مدیریت فناوری اطلاعات شرکت بورس کالای ایران
به زودی در **ایزال** عرضه می شود

برنامه کاربردی قوانین و مقررات

بستر الکترونیکی جدید

مجموعه قوانین و مقررات بورس کالا
را از طریق سیستم عامل اندروید مطالعه کنید

بورس کالای ایران در پاسخ به نیازهای اساسی اقتصاد ملی با الهام از تجارب جهانی شکل گرفته و در مدتی کوتاه توانسته است بازاری ساختاریافته، قانونمند و تحت نظارت سازمان بورس و اوراق بهادار ایجاد نماید. تردیدی نیست که با توجه به کارکرد ذاتی این بورس، قوانین و مقررات نقش اصلی در تداوم و بهبود فعالیت‌های آن ایفا می‌نماید.

این موضوع وقتی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند که بدانیم روابط موجود بین فعالان این بازار به دلیل وجود مجموعه متنوعی از کالاها و ابزارهای معاملاتی، از چنان پیچیدگی برخوردار است که ورود افراد به این بازار جهت استفاده مطلوب از آن، بدون تسلط کافی بر قوانین و مقررات، بسیار پرریسک خواهد بود. بر همین اساس شرکت بورس کالای ایران، در پاسخ به نیاز فعالان بازار جهت دسترسی هر چه آسانتر به مجموعه قوانین مرتبط و مقررات حاکم بر این بورس و ایفای بخشی از وظایف خود که همانا آموزش و فرهنگ‌سازی مرتبط با فعالیت‌های بورس کالا برای تسهیل، بهبود و گسترش دادوستد در بورس می‌باشد، اقدام به گردآوری این مجموعه و ارائه آن در بستر الکترونیک نموده است. علاوه بر این، وجود چنین مجموعه منسجمی می‌تواند امکان مقایسه، نقد و ارائه پیشنهادهای منطقی و عملی برای بهبود قوانین و مقررات مربوطه را بیش از پیش فراهم نماید.

این مجموعه مشتمل بر چهار فصل می‌باشد که فصل اول آن به متن قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی که به صورت مستقیم با عملکرد بورس کالای ایران در ارتباط می‌باشند، پرداخته است. فصل دوم کتاب در برگیرنده آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های اجرایی قوانین مذکور است. مصوبات و مقررات مربوط به معاملات در بورس کالای ایران مفاد فصل سوم این کتاب را تشکیل می‌دهند. فصل پایانی کتاب نیز در خصوص مقررات مربوط به تخلفات و حل و فصل اختلافات فعالان این بازار در حال توسعه می‌باشد.